

Pavel BACHMANN

TRANSPARENTNOST ORGANIZACÍ OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI

Gaudeamus 2012

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Katedra managementu

Transparentnost organizací občanské společnosti

Pavel Bachmann

GAUDEAMUS
2012

Recenzovali: JUDr. Hana Frištenská
Prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.

Vydalo nakladatelství GAUDEAMUS roku 2012 jako svoji 22. publikaci v řadě Recenzované monografie. Publikace byla schválena vědeckou redakcí nakladatelství GAUDEAMUS.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Bachmann, Pavel

Transparentnost organizací občanské společnosti / Pavel Bachmann. -- Vyd. 1. -- Hradec Králové : Gaudeamus, 2012. -- (Recenzované monografie)

Anglické resumé

Nad názvem: Univerzita Hradec Králové,

Fakulta informatiky a managementu, katedra managementu

ISBN 978-80-7435-235-5 (Gaudeamus)

32:172.2 * 001.102:024.5 * 323.21 * 061.2 * 347.191.11 * 061.27 * (437.3)

- transparentnost politiky -- Česko
- dostupnost informací -- Česko
- občanská společnost -- Česko
- neziskové organizace -- Česko
- církevní instituce a organizace -- Česko
- nadace -- Česko
- monografie

323 - Vnitropolitický vývoj, politický život [15]

ISBN 978-80-7435-235-5

Publikace je jedním z prvních příspěvků, věnovaných výhradně transparentnosti neziskových organizací a skutečnému stavu možností veřejné kontroly v této oblasti. Její základní hodnota tkví v tom, že přináší důkazy o fatální nedostatečné transparentnosti neziskového sektoru, o které se sice často hovoří, ale ve skutečnosti o ní málo prokazatelného víme. Publikace proto poslouží nejen studentům souvisejících oborů, ale i odborné veřejnosti, a to jak z řad organizací neziskového sektoru, tak akademické sféře i orgánům veřejné správy.

(z recenze JUDr. Hany Frištenské)

Autor monografie na základě dlouholetého zkoumání dospěl k závěru, že za typické současné problémy s transparentností mezi domácími neziskovými organizacemi lze považovat následující: nezveřejňování nebo neexistence poslání, nedostupnost základních organizačních dokumentů, konflikt zájmů mezi správní a výkonnou mocí.

(z recenze prof. PhDr. Karla Laciny, DrSc.)

Obsah

1. Úvod, cíle a metodologie.....	7
1-1 Úvod.....	7
1-2 Cíle práce	9
1-2-1 Vymezení dílčích výzkumných otázek.....	10
1-2-2 Zdůvodnění výběru výzkumných oblastí	10
1-2-3 Další přínosy výzkumu.....	12
1-3 Metodologie	13
1-3-1 Postup výzkumu a výzkumný vzorek	13
1-3-2 Obsahová analýza prováděná prostřednictvím internetu.....	15
1-3-3 Reliabilita výzkumu	17
2. Transparentnost a občanské organizace: teoretický rámec	19
2-1 Transparentnost pohledem dnešního světa	20
2-1-1 Vymezení pojmu transparentnost.....	20
2-1-2 Transparentnost v globálním občanském sektoru.....	21
2-2 Transparentnost v české občanské společnosti	22
2-2-1 Občanská společnost a transparentnost	22
2-2-2 Organizace občanské společnosti	25
2-2-3 Charakter českých občanských organizací.....	27
2-2-4 Typické problémy v transparentnosti občanských organizací.....	29
2-3 Domácí snahy o zvýšení transparentnosti	31
2-3-1 Utváření transparentního prostředí	31
2-3-2 Nový občanský zákoník (a veřejná prospěšnost)	32
2-3-3 Seberegulace a standardy transparentního chování.....	36
2-3-4 Veřejné informační systémy evidující NNO.....	38
2-3-5 Bezpečnostní rizika vyplývající z nízké transparentnosti.....	41
3. Občanská sdružení.....	43
3-1 Právní ukotvení občanských sdružení	43
3-1-1 Založení občanského sdružení.....	45
3-1-2 Stanovy.....	47
3-2 Poznámky k použité metodice	49
3-2-1 Výběr a charakteristika vzorku občanských sdružení	49
3-2-2 Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu	50
3-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek.....	51

3-4	Informace poskytované na webových stránkách	52
3-4-1	Poslání a vize	52
3-4-2	Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva	52
3-4-3	Dárcovství a finanční hospodaření.....	53
3-5	Shrnutí	54
4.	Obecně prospěšné společnosti	56
4-1	Právní ukotvení obecně prospěšných společností.....	56
4-1-1	Založení a vznik	57
4-1-2	Orgány	58
4-1-3	Hospodaření.....	60
4-1-4	Změny vyplývající z novelizace zákona.....	61
4-2	Poznámky k použité metodice.....	62
4-2-1	Výběr vzorku obecně prospěšných organizací.....	62
4-2-2	Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu.....	64
4-3	Dostupnost a aktuálnost webových stránek	65
4-4	Informace poskytované na webových stránkách.....	66
4-4-1	Poslání a vize	66
4-4-2	Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva	67
4-4-3	Dárcovství a finanční hospodaření.....	69
4-5	Shrnutí	70
5.	Nadace a nadační fondy.....	72
5-1	Nadace a nadační fondy z hlediska práva	72
5-1-1	Založení a vznik nadace a nadačního fondu	73
5-1-2	Orgány nadace a nadačního fondu.....	75
5-1-3	Správa majetku nadace a nadačního fondu	76
5-1-4	Nadační investiční fond.....	77
5-2	Poznámky k použité metodice.....	79
5-2-1	Výběr vzorku nadací a nadačních fondů.....	79
5-2-2	Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu.....	81
5-3	Dostupnost a aktuálnost webových stránek	83
5-4	Informace poskytované na webových stránkách	85
5-4-1	Poslání a vize	85
5-4-2	Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva	85
5-4-3	Dárcovství a finanční hospodaření.....	88
5-5	Shrnutí	89

6. Účelová zařízení církve	91
6-1 Právní ukotvení účelových zařízení církve.....	91
6-1-1 Působnost církví a náboženských společností.....	92
6-1-2 Svoboda náboženského vyznání a její právní úprava	94
6-1-3 Vznik církví a náboženských společností.....	95
6-1-4 Oprávnění k výkonu zvláštních práv a „restituce“ církevního majetku.....	96
6-2 Poznámky k použité metodice.....	98
6-2-1 Výběr vzorku církevních organizací.....	98
6-2-2 Kritéria obsahové analýzy.....	100
6-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek	101
6-4 Informace poskytované na webových stránkách.....	102
6-4-1 Poslání a vize	102
6-4-2 Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva	103
6-4-3 Dárcovství a finanční hospodaření.....	106
7. Shrnutí výsledků, závěry a diskuse	108
7-1 Souhrn výsledků.....	108
7-1-1 Dostupnost a aktuálnost webových stránek	108
7-1-2 Informace poskytované na webových stránkách.....	109
7-1-3 Celkové posouzení úrovně transparentnosti v jednotlivých právních formách.....	113
7-2 Závěry a diskuse.....	116
7-2-1 Zjištěné výsledky ve vztahu k účelu jednotlivých právních forem	116
7-2-2 Srovnání s evropskými zeměmi	117
7-2-3 Budoucí úroveň transparentnosti organizací české občanské společnosti	119
7-2-4 Diskuse a další směry výzkumu	119
Souhrn.....	126
Summary	128
Přílohy	129

1

Úvod, cíle a metodologie

Motto: „Nadace a nadační fondy a vůbec všechny tyhle neziskové organizace? To je jedna velká špína. Nevěřím jim ani slovo, není proč.“

1-1 Úvod

1-2 Cíle práce

- Vymezení dílčích výzkumných otázek
- Zdůvodnění výběru výzkumných oblastí
- Další přínosy výzkumu

1-3 Metodologie

- Postup výzkumu a výzkumný vzorek
- Obsahová analýza prováděná prostřednictvím internetu
- Reliabilita výzkumu

□ 1-1 Úvod

„Nadace a nadační fondy a vůbec všechny tyhle neziskové organizace? To je jedna velká špína. Nevěřím jim ani slovo, není proč.“ Těmito slovy začal jeden z přítomných odborníků diskusi na téma transparentnost neziskových organizací. Právě zmíněná diskuse, současný způsob pouličního získávání peněz na dobročinnost, probíhající příprava zákona o veřejné prospěšnosti, přesvědčení, že může být lépe, nedostatek výzkumů v oblasti a další důvody přivedly autora k tématu transparentnosti občanského sektoru. Chtěl zjistit, jak to s tou transparentností vlastně je a alespoň malou částkou přispět k nápravě dnešní situace.

Problematiku, která v sobě inherentně nese i oblast morální integrity (a vymezuje se proti nepoctivému, či chcete-li korupčnímu jednání), chtějí zpravidla co nejrychleji řešit všichni. Víme, že pokud bychom se principy transparentnosti a morální integrity řídili, budeme z toho všichni profitovat. Reálné řešení však

není možné uskutečnit snadno. Nese s sebou řadu překážek. Některé z nich zmiňme.

Kettl (2002), autor zabývající se problematikou transparentnosti ve veřejné správě, na jednoduchém příkladu ze života ukazuje, že sledování kterékoli činnosti se musí někdo konzistentně věnovat a vložit do tohoto úsilí nemalé investice.

„Jestliže nevynášíme pravidelně odpadky, kvalita života i zdraví společnosti se sníží. Vynášení smetí vyžaduje organizaci míst, kde odpadky vyzvedneme, kam je doneseme, potřebné vybavení (nádobu) a člověka, který tuto práci vykoná, i když někdy trochu zapáchá.“ (Kettl In: Ferlie, Lynn, Pollitt, 2002, s. 157)

Bylo-li v úvodu zmíněno, že co nejrychlejší řešení problémů transparentnosti chceme všichni, tak to ale neznamená, že je mnoho těch, kteří by se problémem skutečně chtěli zabývat. Spíše je to tak, že šlechetné věci chtějí všichni, ale kdo je tím, který je začne uskutečňovat? Vyjádřeno slovy Pavla z Tarsu pro nás spíše platí: *„Chtít dobro, to umím, ale konat je už ne.“*¹ Občanská společnost a instituce či organizace, které se na základě její iniciativy utvářejí, jsou nevyhnutelně odrazem stavu ve společnosti jako celku. Vajdová (2005) při měření Indexu občanské společnosti² zmiňuje:

Korupce je celospolečenský problém a má tedy pochopitelně paralelu i v občanské společnosti. Představitelé neziskových organizací však spíše hovoří o zneužívání vlivu a postavení konkrétní organizace ve svůj prospěch a na úkor druhých, než o korupci jako takové. (Vajdová, 2005, s. 12)

Problémem občanského sektoru tedy není jen skutečnost, že je odrazem společnosti jako celku. Je jím také to, že po letech komunismu a s ním spojené nežádoucí kontroly veškerých občanských iniciativ, organizace nevyjímaje, je velmi obtížné na tyto organizace dohlížet či je usměřňovat v jejich chování. Zavedení certifikace neziskových organizací v r. 2004 skončilo nezdarem, protože Transparency International Česká republika nepočítala s takovým odporem neziskového sektoru. U organizací občanské společnosti je – vzhledem k nedávné neblahé zkušenosti totalitní doby, kdy byl občanský sektor rozdělen na formální a kontrolovaný a na neformální a pronásledovaný – obtížné zajistit dozor státu. Vždyť organizace občanské společnosti jsou vytvářeny proto, aby byly tzv. „hlídacím psem demokracie“ a kontrolovaly stát. Kromě toho, neziskové organizace poskytují služby zejména tam, kde nestačí ani trh, ani stát (Sargeant 2005; Bachmann 2011).

---

¹ Nový zákon. Dopis Římanům, kapitola 7., verš 18.

² V mezinárodním prostředí známý pod termínem CIVICUS.

Pokud byly zmíněny překážky, které jsou kladeny do cesty úsilí za zvýšením transparentnosti organizací občanské společnosti, uveďme také některé výhody spojené s vyšší transparentností:

- Občanský sektor potřebuje důvěru společnosti a její aktivní angažovanost k tomu, aby mohly být zajištěny služby, které nepokrývá stát, ani trh.
- V současné ekonomické krizi, může zvýšení transparentnosti významně napomoci hospodářskému rozvoji země. Andrlé (2002) na příkladu občanské společnosti první Československé republiky ilustroval, jak moc byl tehdejší ekonomický úspěch důsledkem kvality občanské společnosti. Podobně Putnam hovoří o tom, že neziskové organizace produkují „sociální kapitál“, který určuje normy důvěry a spolupráce, jež dovolují společnostem fungovat. Sargeant (2005, s. 5) k tomu zmiňuje: *„Neziskový sektor tedy hraje zásadní roli v prohloubení důvěry, která ve společnosti existuje.“* Tato skutečnost je pro rozvoj ekonomiky dané země zásadní.
- Nízká transparentnost občanských organizací s sebou nese bezpečnostní rizika spojená s organizací s rizikovým účelem existence (podporující např. rasovou diskriminaci, korupční praktiky, terorismus, aj.).
- Pro organizace samotné, je vyšší transparentnost cestou ke zvýšení jejich profesionality. Dokáží tak daleko lépe samy sobě, veřejnosti, dárcům a dalším stakeholderům zdůvodnit potřebu vlastní existence.

Publikace samozřejmě nemůže vystihnout současnou transparentnost občanských organizací zcela, lidské poznání, možnosti a úsilí jsou omezené. Na druhou stranu autor věří, že přes překážky, které byly cestě za poznáním kladeny (a nebylo jich málo), bude předložený text příspěvkem k poznání současného stavu transparentnosti organizací občanské společnosti.

□ 1-2 Cíle práce

Výzkumná práce se orientuje na zjištění úrovně internetové transparentnosti v organizacích občanské společnosti. Jednalo se o organizace vymezené Radou vlády pro nestátní neziskové organizace (dále také RV NNO) jako nestátní a neziskové, tzn. vymezené definicí Salomona a Anheiera. Konkrétně se tedy jedná o tyto právní formy: občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy a účelová zařízení církví. (Dále v textu jsou všechny tyto právní normy souhrnně nazývány také jako neziskové organizace nebo NNO). Nejpřesnější vymezení je přitom dáno právě zmíněným výčtem právních forem. Podle zákona o sdružování občanů totiž nevznikají pouze občanská sdružení, ale také odborové organizace a organizační jednotky, které však předmětem výzkumu nejsou.

1-2-1 Vymezení dílčích výzkumných otázek

Realizace hlavního cíle spočívající v nalezení zmíněné úrovně internetové transparentnosti byla provedena prostřednictvím vymezení čtyř výzkumných otázek.

Jedná se o následující:

1. Informují neziskové organizace o své činnosti a existenci prostřednictvím webových stránek? Jsou poskytnuté informace aktuální?
2. Zveřejňují organizace na webových stránkách informaci o základním směřování organizace, tj. účelu existence v podobě poslání nebo vize?
3. Jsou na webových stránkách zpřístupněny základní údaje o organizaci a organizačních dokumentech?
4. Poskytují organizace na svém webu informace o hospodaření organizace, včetně informací o dárcích?

1-2-2 Zdůvodnění výběru výzkumných oblastí

Volba první výzkumné otázky, zaměřené na **dostupnost existujícího webu**, je zvolena proto, že přítomnost organizace na internetu pozitivně ovlivňuje její transparentnost. Neziskové organizace jsou za svou činnost odpovědné veřejnosti, které slouží (Drucker, 1994; Sargeant, 2005; Wyatt ned.; a další), proto musí být informace snadno dostupné. Existuje zde tedy nepsaná povinnost těchto organizací zpřístupnit veřejnosti informace o činnosti tak, aby byly všeobecně sdílené. Nadace Via Vitae uvádí, že:

„Nezisková organizace, která se deklaruje jako transparentní, by o sobě měla veřejně (internet) prezentovat jisté minimum údajů, které překračuje minimum zákonné“.

Předpokladem zveřejnění se zde tedy stává publikace informací na internetu. Kenix (2008) dále tvrdí, že přítomnost organizace na internetu je vhodná pro zvýšení důvěry v neziskové organizace. Význam internetu pro transparentnost organizace pak zdůrazňuje i literatura z oblasti veřejné správy (Snellen 2005; Komárková, Máchová, Bednarčíková 2008).

Druhá oblast zkoumání se orientuje na **zveřejnění základního poslání organizace**. Přesné vymezení účelu existence je významné zejména pro efektivní hospodaření organizace. Zároveň byla v rámci zjišťování poslání sledována také vize, která je dlouhodobou představou organizace o tom, jak své poslání uskutečňovat. Při poukazování na současný stav některých neziskových organizací ve Spojených státech dodávají Brown a Ruhl (2003):

„Když zkoumáme co se děje v řadě organizací, tak je zřejmé, že cíle a krátkodobé úkoly nemají nic společného s posláním a vizí.“ (Brown & Ruhl 2003, s. 10)

Drucker (1994) nebo Šedivý a Medlíková (2011) to charakterizují tak, že pokud organizace nezná své cíle a nenásleduje je, dochází k suboptimálnímu využití zdrojů, kterými disponuje. Z našeho pohledu je jistě významná také skutečnost, že pokud organizace poslání stanovené nemá (nebo je vymezeno příliš široce), veřejnost v podstatě nemůže její počínání kontrolovat.

Třetí výzkumná otázka se snaží odpovědět především míru **zpřístupnění základních organizačních dokumentů a informací** na webových stránkách. Mezi základní dokumenty patří zejména stanovy, statut a zakládací listiny. Významná je ale také přístupnost informací. Zejména uvádění jmen statutárních zástupců, složení správních a kontrolních orgánů či dostupnost výročních zpráv.

Z pohledu samotné neziskové organizace je transparentnost významná pro překonání přetrvávající nedůvěry veřejnosti. (Kenix, 2008; Sargeant, 2005, a další)

Nejvýznamnějším organizačním dokumentem, který upravuje působnost organizačních orgánů a pravidla hospodaření občanského sdružení jsou stanovy (Bachmann 2011, Šedivý a Medlíková 2010). Pro další právní formy nestátních neziskových organizací mají stejný význam statut a zakládací listina. Dalším významným dokumentem jsou výroční zprávy, v „nezisku“ zveřejňované buď povinně, nebo dobrovolně. Výroční zpráva neslouží jen k prezentaci organizace, ale je také nástrojem transparentnosti hospodaření, zejména je-li sestavena podle Mezinárodních účetních standardů či ověřena nezávislým auditem. Podle autorů Centra pro výzkum neziskového sektoru (Adamec, Rosenmayer, Růžičková; 2006) se zveřejňováním výroční zprávy naplňuje významný veřejný zájem na odkrytost a poměrně snadnou přístupnost určitých údajů, které nemohou být tajné ani důvěrné, a to ani tehdy, jde-li o údaje soukromé.

Závěrečná výzkumná otázka se zabývala webovou transparentností v oblasti **hospodaření a dárcovství**. Nezisková organizace je při neplnění svých závazků velmi obtížně postižitelná. To mj. vyvolává velká omezení v obchodních vztazích či nízkou kredibilitu u bankovních ústavů. Také z toho důvodu má pro neziskovou organizaci velký smysl být v oblasti hospodaření dlouhodobě transparentní. Nízká úroveň transparentnosti v oblasti hospodaření zejména občanských sdružení, vedla již před deseti lety k zahájení dlouhodobé diskuse o veřejné prospěšnosti³ neziskových organizací.

---

³ V současné době více o problematice veřejné prospěšnosti pojednává Centrum pro výzkum neziskového sektoru nebo Asociace veřejně prospěšných organizací. S přijetím nového občanského zákoníku je

Wyatt (ned.) uvádí, že protože je nezisková organizace odpovědná široké veřejnosti, očekává se od ní také vysoký stupeň transparentnosti.

„Nezisková organizace má povinnost poctivě a přesně informovat veřejnost o své činnosti, včetně údajů o finanční situaci a jejich zveřejnění. Správní orgány by měly dohlédnout na to, aby údaje o činnosti organizace, včetně finančního hospodaření byly každoročně vydávány a zpřístupněny všem zájemcům, buď v tištěné podobě, nebo na internetu.“ (Wyatt, ned., s. 8.2)

Zveřejňování přijatých darů má zřejmý význam z hlediska hospodaření organizace. Červinka (2011) poukazuje na skutečnost, že dary je třeba řádně zavést do účetní evidence, aby mohly být později vyjmuty z daňového základu. Zároveň by organizace měla dbát na to, aby se vyhýbala takovým zdrojům finančních prostředků nebo hmotných statků, které by mohly způsobit střet zájmů či snížit nezávislost a nestrannost organizace. Problematické může být také přijetí darů od organizací, které např. vyrábějí zbraně, provozují herny, působí v oblasti pornografie nebo potlačují lidská práva⁴.

1-2-3 Další přínosy výzkumu

Kromě zmíněných výzkumných oblastí publikace přináší i určité poznatky, které nebyly původním záměrem ani součástí systematického zkoumání.

Jedná se o:

- Zjištění struktury neziskového sektoru v jednotlivých právních formách. Tyto výsledky vyplývají ze zaměření organizací obsažených v náhodně získaných vzorcích neziskových subjektů. Struktura občanských organizací totiž není dosud detailněji popsána.
- Práce umožňuje zhodnotit efektivitu použitých metodik, pomocí kterých byla měřena úroveň elektronické transparentnosti u organizací občanského sektoru.
- Výsledky práce ilustrují některé současné netransparentní praktiky občanských organizací. Práce uvádí příklady netransparentního chování.

---

však zřejmé, že v blízké době musí tuto problematiku upravit zákon nebo jiný právní předpis o veřejné prospěšnosti.

⁴ Na tuto problematiku se předložená práce blíže nezaměřuje.

□ 1-3 Metodologie

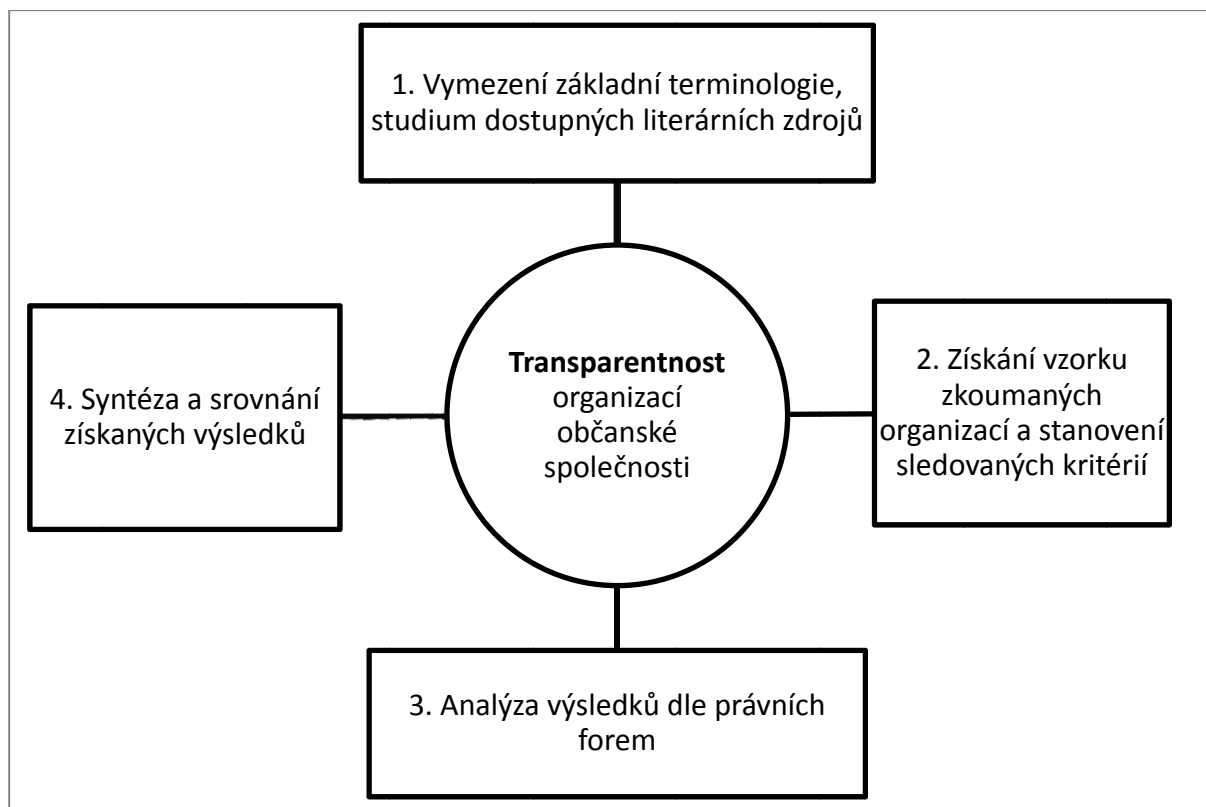
1-3-1 Postup výzkumu a výzkumný vzorek

Výzkum byl realizován v několika fázích. Tento postup přehledně znázorňuje obrázek 1-1.

Základem pro zkoumání transparentnosti bylo porozumění podstaty transparentnosti a jejím hlavním rysům. Vymezení termínu transparentnost je různými autory interpretováno odlišně, z toho důvodu bylo třeba poznat současnou terminologii a přístupy. Upřesnit jak budeme transparentnost chápat v předložené práci. Zároveň bylo nutné popsat prostředí organizací občanské společnosti, tj. kontext, ve kterém byl výzkum uskutečňován a který v určitých ohledech zásadně ovlivňoval nejen porozumění transparentnosti samotné, ale také určil její význam. Zmíněné teoretické přístupy k transparentnosti a vymezení prostředí občanské společnosti je obsahem kapitoly 2. Transparentnost a občanská společnost.

Po tomto teoretickém souhrnu toho, co již bylo v oblasti transparentnosti zjištěno (a bylo základem pro primární zkoumání), byla jako hlavní metoda sběru dat zvolena metoda obsahové analýzy prováděná prostřednictvím internetu. Volba právě této metody byla provedena na základě několika následujících motivů.

Obr. 1-1: Grafické znázornění postupu výzkumu

Zdroj: Autor

V první řadě to byla snadná dostupnost dat o jednotlivých organizacích, tzn. jejich webových stránek. V oblasti transparentnosti již byla vedena celá řada diskusí o problematice, byly realizovány dotazníkové průzkumy a mnoho dalšího. Nicméně žádná z těchto metod nemohla obsáhnout tak velký vzorek respondentů, jako v případě předložené publikace. Druhým důvodem pro výběr této metody byla nestrannost. Výzkumník sleduje organizaci bez spolupráce s představiteli organizace. Nemůže tedy dojít k zatížení chybou, která je dána vztahem pracovníka (respondenta) k organizaci, ve které je zaměstnán. To může být naopak běžné u dotazníkových šetření, diskusí a besed či společných setkání typu focus group. Třetím důvodem pro výběr internetového média je plynulý rozvoj této komunikační platformy. Jestliže na konci tisíciletí platilo ve firemním sektoru heslo „kdo není na internetu, jakoby nebyl“, tak dnes se dá říci, že toto heslo platí i ve dvou zbývajících sektorech: veřejném a neziskovém. Vždyť např. jakákoli dotační výzva adresovaná ministerstvy neziskovým subjektům je vyhlášována a z velké části také realizována prostřednictvím webových stránek příslušných ministerstev. Pro výběr tohoto elektronického média jako prostředníka pro realizaci obsahové analýzy by bylo možné nalézt mnoho dalších důvodů (rozvíjející se potenciál internetu, přesun lidského konání z fyzického prostoru do virtuálního, atd.), nicméně autor věří, že uvedené pohnutky jsou pro zdůvodnění výběru metody dostatečné.

Po volbě metody bylo samozřejmě třeba zvolit vzorek zkoumaných organizací. Vzorek byl ve všech případech získán prostřednictvím náhodného výběru, aby byla zaručena reprezentativnost výsledků dalšího zkoumání. Autor se domnívá, že celou řadu dosud provedených šetření v oblasti neziskových organizací je možné využít pouze omezeně právě z důvodu nevhodně získaného vzorku⁵.

Zkoumaný vzorek organizací se skládá z:

- a) 2000 občanských sdružení,
- b) 100 obecně prospěšných společností,
- c) 100 nadací,
- d) 100 nadačních fondů a
- e) 100 účelových zařízení církve,

tzn., že celkově bylo šetřeno 2 400 nestátních neziskových organizací. Přesná struktura organizací zařazených do výzkumu v jednotlivých právních formách je k dispozici vždy v podkapitolách „Poznámky k použité metodice“ nacházejících se ve třetí až šesté kapitole.

---

⁵ Dosavadní výzkumy jsou zpravidla zaměřené na organizace, které aktivně zveřejňují informace o své organizaci (Evidence NNO, databáze Neziskovky.cz), jsou aktivní v oblasti získávání finančních prostředků z veřejných zdrojů (Informační systém CEDR). Nebo se orientují pouze na část neziskového sektoru (určitou právní formu či např. oblast organizací poskytujících sociální služby, ekologické organizace).

V těchto kapitolách třetí až šesté následuje po metodice samotná prezentace výsledků získaných obsahovou analýzou. Výsledky jsou uváděny v pořadí výzkumných otázek. První část poskytuje poznatky o podílu organizací s webovými stránkami, aktuálnosti a dostupnosti webových stránek, a podílu nefunkčních webových adres. Dále se text zaměřuje již na analýzu organizací s dostupným webem. Zde je analyzováno, zda je organizace schopna prezentovat účel své existence, dostupnost základních informací o organizaci a publicita informací o hospodaření organizace.

V závěrečné sedmé kapitole jsou jednotlivé analytické poznatky shrnuty a je komparována transparentnost jednotlivých právních forem. Zároveň jsou nabídnuty možné způsoby řešení situace do budoucna a některé změny, které nastanou v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku.

1-3-2 Obsahová analýza prováděná prostřednictvím internetu

Předložená studie využívá formu obsahové analýzy uskutečněné prostřednictvím internetu. Z toho důvodu je vhodné tuto metodu blíže popsat. Hewson (2007) hovoří v tomto případě o tzv. internetem zprostředkovaném výzkumu a analýze dokumentů vykonané v kontextu internetového výzkumu. Taková analýza je pak obdobou některých forem pozorování, ale záznamy jsou na webové stránky ukládány s určitým účelem. Analýza dat se následně omezuje na frekvenci dostupnosti jednotlivých informací či dokumentů. Cílem studie totiž je získání základní představy o transparentnosti občanských sdružení, nikoli zkoumání vztahů s dalšími proměnnými (v příštím výzkumu se nabízí např. předmět činnosti, délka trvání organizace, aj.), Podobný způsob zkoumání volí v českém prostředí např. Rohrbacher (2011)

Obsahová analýza je běžně aplikována u testování jakékoli části psaného textu nebo zaznamenaného sdělení, a to ve velkém množství oblastí od marketingu a mediálních studií, přes literaturu a rétoriku, etnografii a studia kultur, gender a věkovou problematiku, sociologii a politické vědy, psychologii a kognitivní vědy a mnohá další pole zkoumání. Kromě toho obsahová analýza odráží blízký vztah mezi socio a psycholingvistikou a hraje sjednocující roli v rozvoji umělé inteligence.

Obsahová analýza může být využívána 15 základními způsoby, které Ole Holsti (1969) seskupil do tří základních kategorií: (a) činí závěry o původcích komunikace, (b) popisuje a činí závěry o charakteristikách komunikace, (c) činí závěry o dopadech komunikace. Tato použití Holsti položil do kontextu základního paradigmatu sdělení. Tabulka 1-1 ukazuje 15 možností užití obsahové analýzy z hle-

diska jejich obecného účelu, prvku komunikačního paradigmatu a obecných otázek, na které by měly odpovědět.

Předložený výzkum využívá především prvku „zpráva“. Odpovídá tedy na otázku „co“ webové stránky poskytují nebo umožňují. Zároveň se jedná o srovnání s určitým komunikačním standardem⁶.

Tab. 1-1: Využití obsahové analýzy podle účelu, prvku sdělení a otázky

Účel	Prvek	Otázka	Použití
Činí závěry o původcích sdělení	Zdroj	Kdo?	• Odpovědět na otázku diskutovaného autorství (analýza autorství)
	Šifrovací proces	Proč?	• Ochránit politické & vojenské informace • Analyzovat postoje jednotlivců • Vyvozovat kulturní hlediska & změny • Poskytnout právní & hodnotící důkazy
Popisuje a činí závěry o vlastnostech sdělení	Kanál	Jak?	• Analyzovat techniky přesvědčování • Analyzovat styl
	Zpráva	Co?	• Popisuje trendy v komunikačním kontextu • Vztahuje známou povahu zdrojů ke sdělením, která vytváří • Srovnává komunikační pozadí (kontext) se standardy
	Příjemce	Komu?	• Vztahuje známé vlastnosti publika ke sdělením, která jsou pro ně vytvářena • Popisuje vzory komunikace
Činí závěry o důsledcích komunikace	Porozumění procesu	S jakým dopadem?	• Měří čtivost • Analyzuje tok informací • Hodnotí odezvu na komunikaci

Pozn.: Účel, komunikační prvek a otázka převzaty od Holstiho, využití zejména od Berelsona, tak jak byly převzaty Holstim.

Zdroj: Holsti (1969)

Klaus Krippendorff (2004) uvádí, že v každé obsahové analýze je řešeno šest otázek:

1. Která data jsou analyzována?
2. Jak jsou definována?
3. Jaká je populace, ze které jsou získána?
4. Na jakém pozadí jsou data analyzována?
5. Jaká jsou omezení analýzy?
6. Co je cílem závěrů?

⁶ Tento standard je vytvořen specificky pro každou z právních forem, nicméně jeho základ je založen na Minimu transparentnosti nestátních neziskových organizací (Nadační fond Via Vitae 2006) upraveném autorem.

Kvalitativně může obsahová analýza zahrnovat jakýkoli druh analýzy, kde je komunikační kontext (promluva, psaný text, rozhovor, obrázek, ...) kategorizován a klasifikován. Se vzestupem běžného počítačového vybavení jako osobní počítače, začaly na popularitě nabývat metody analýz založené na počítačovém základě. Odpovědi na uzavřené otázky, novinové články, programy politických stran, lékařské záznamy nebo systematická pozorování experimentů mohou být všechny předmětem systematické analýzy textových dat. Tím, že máme k dispozici obsahy komunikací ve formě strojově čitelných textů, vstup je analyzován frekvencemi a rozdělen do kategorií proto, aby mohly být vytvořeny závěry. Robert Philip Weber poznamenává: "Abychom mohli učinit validní závěry na základě textu, je důležité, aby klasifikační procedura byla spolehlivá ve smyslu konzistence: různí lidé by měli kódovat stejný text stejným způsobem." Validita, reliabilita mezi tvůrci kódu (inter-coder reliability) a napříč nimi (intra-coder reliability) jsou předmětem velkého úsilí na poli metodického výzkumu v průběhu dlouhých let (viz Krippendorff 2004).

Jedním z dalších možných přístupů k obsahové analýze je zkoumání rozdílu mezi manifestovaným obsahem (komunikace) a jeho latentním významem. „Manifest“ popisuje co autor nebo mluvčí bezpochyby napsal, zatímco latentní význam popisuje, co autor zamýšlel říci či napsat. Obsahová analýza může být běžně použita na manifestovaný obsah, což jsou slova, věty nebo text samotný, než na jejich významy. Dermot McKeone (1995) zdůraznil rozdíl mezi předepsanou a otevřenou analýzou. V předem strukturované je kontext uzavřeně definován sadou komunikačních parametrů (např. konkrétní zprávy, věc předmětu); otevřená analýza pak zjišťuje převažující zprávu a předmět textu.

Dalším krokem v analýze je rozdíl mezi přístupem založeným na slovníku (kvantitativním) nebo kvalitativním přístupem. Přístup založený na slovníku navrhuje seznam slov a kontrolu rozdělení slov a k nim vztažených kategorií během textu. Zatímco metody kvantitativního charakteru tímto způsobem přeměňují pozorování nalezených kategorií na kvantitativní statistická data, kvalitativní obsahová analýza se zaměřuje více na záměry a jejich dopady. V případě našeho výzkumu se jedná o tzv. smíšený výzkum, tzn., kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu, informace jsou získávány nejen z explicitně vymezených informací, ale ve zřejmých případech je zohledněn i kontext⁷.

1-3-3 Reliabilita výzkumu

Podle Neuendorfa (2002) se v obsahové analýze reliabilita dotýká především reliability mezi jednotlivými kódovači. Tj. v našem případě osoby shromažďují-

---

⁷ V ojedinělých případech se např. vyskytovaly terminologické záměny. Např. stanovy u obecně prospěšných společností či stanovy u nadačního fondu. Přítomnost těchto dokumentů byla přes chybné označení považována za validní.

cími data pro další výzkum. Lombard (2008) následně pokračuje tím, že reliabilita mezi kódovači je široce používaným termínem pro to, v jakém rozsahu nezávislí kódovači hodnotí charakteristiky sdělení nebo produktu a dosahují stejných výsledků. Přes své obecné využití jako ukazatele míry konzistence zde může být tento termín použit. Tinsley a Weiss (2000) zmiňují, že specifitějším termínem pro typ konzistence vyžadované v obsahové analýze je shoda mezi kódovači. Popisují, že zatímco reliabilita by měla být založena na ukazatelích korelace (nebo analýzy rozptylu), které hodnotí stupeň ve kterém „výsledky odlišných hodnotitelů jsou stejné, pokud je vyjádříme jako odchylky od průměrů“, tak shoda mezi kódovači je potřebná v obsahové analýze protože měří jen, „rozsah ve kterém odlišní hodnotitelé mají tendenci přiřadit zcela shodné hodnocení všem předmětům měření“ (Scherer 2004, s. 98). Dokonce, když používáme shodu mezi kódovači pro intervalové proměnné nebo poměr odlišných měření, tak vlastní shoda mezi kódovanými hodnotami (dokonce i podobné než spíše naprosto shodné hodnoty jsou platné) je základem pro hodnocení.

Předložený výzkum byl realizován, kromě podílu autora, také prostřednictvím třech kódovačů, studentů působících na pracovišti autora. Tito kódovači pracovali na sběru dat v případě výzkumu zaměřeného na vybraný vzorek občanských sdružení. Zbývající sběr dat byl realizován samostatně autorem. Významnou skutečností v rámci provedeného výzkumu je možnost ověřit si zpětně výsledky vybraných proměnných v rámci dat zjištěných uvedenými kódovači, příp. provést analýzu rozptylu v získaných datech. Pro ověření reliability získaných dat byla vybrána proměnná stanovy a zjištěny popisné statistické charakteristiky u všech tří kódovačů uvedené v Tabulce 1-2. V tabulce uvedená data, při daném rozsahu, ukazují, že rozdíly mezi jednotlivými kódovači nelze považovat za statisticky významné.

Tab. 1-2: Popisné charakteristiky vybrané proměnné stanovy

<i>Proměnná_Stanovy</i>	<i>Kódovač 1</i>	<i>Kódovač 2</i>	<i>Kódovač 3</i>
Střední hodnota	0.20754717	0.314465	0.282895
Chyba střední hodnoty	0.032263879	0.036938	0.036653
Směrodatná odchylka	0.406832029	0.46577	0.451895
Rozptyl výběru	0.1655123	0.216941	0.204209
Počet	159	159	152

Zdroj: Autor

2

Transparentnost a občanské organizace: teoretický rámec

Motto: „Neziskové organizace musí dokázat, že své zdroje využívají co nejlépe a že nezneužívají zvláštních výhod k provozování aktivit, které by byly v rozporu s jejich posláním.“

2-1 Transparentnost pohledem dnešního světa

- Vymezení pojmu transparentnost
- Transparentnost v globálním občanském sektoru

2-2 Transparentnost v české občanské společnosti

- Občanská společnost a transparentnost
- Organizace občanské společnosti
- Charakter českých občanských organizací
- Typické problémy v transparentnosti občanských organizací

2-3 Domácí snahy o vyšší transparentnost

- Utváření transparentního prostředí
- Nový občanský zákoník (a veřejná prospěšnost)
- Seberegulace a standardy transparentního chování
- Veřejné informační systémy evidující NNO
- Bezpečnostní rizika vyplývající z nízké transparentnosti

□ 2-1 Transparentnost pohledem dnešního světa

2-1-1 Vymezení pojmu transparentnost

Ve společenských vědách je transparentnost pojmem obsahujícím otevřenost, schopnost komunikace a odpovědnost. Neomezuje se tedy jen na zprůhlednění hospodaření, nýbrž je realizována i tím, že druzí mohou zřetelně vidět, jaké činnosti a v jaké kvalitě jsou vykonávány. Zároveň je zcela pochopitelné, že transparentnost je určována i kontextem svého výskytu. U organizací občanské společnosti je tedy (podobně jako ve veřejné správě) význam transparentnosti umocněn povahou neziskových činností a působením dárců i veřejnosti jako stakeholderů organizace.

Pospíšil (2006) uvádí, že v úvahách o transparentnosti se směšují dva principy, pro které má anglosaský svět pojmenování „accountability“ (odpovědnost) a „transparency“ (průhlednost, čitelnost). V češtině pak se zdá, že takové jednoznačné termíny nejsme schopni nalézt, a proto nám možná oba pojmy často splývají. Pojem „transparency“, pak je nicméně dle Pospíšila širší než „accountability“ a je mu nadřazen.

Wyatt (ned.) upozorňuje, že první záznam o použití anglického slova „accountability“ ve vztahu k veřejnosti je z r. 1794 a uvádí, že se jedná o „závazek či ochotu nést následky svých činů“. Zároveň k uvedeným slovům přidává třetí anglické slovo „governance“ pocházející z latinského „řídít, vést, směřovat“. Termín vyjadřuje způsob, jakým je chápána, rozdělována a uplatňována moc ve společnosti nebo v organizaci. Ve veřejném sektoru je „správa“ založena na systému kontroly a na rovnoměrném zastoupení jednotlivých složek státní moci (zákonodárné, výkonné a soudní). Pod pojmem „odpovědná správa“ se ve veřejném sektoru skrývá i pravidelná výměna informací mezi státními institucemi a veřejností.

Zatímco se tedy ve veřejném sektoru používá pro označení odpovědného a transparentního chování anglické slovo „governance“, tak sektor podnikatelský používá spíše podnikatelskou etiku, společenskou odpovědnost nebo současný moderní termín podnikatelská udržitelnost (sustainability). U organizací občanské společnosti se pak často diskutovanými pojmy staly právě transparentnost a odpovědnost. Hlavními nástroji transparentnosti jsou tedy v neziskovém prostředí otevřené rozhodovací mechanismy a aktivní včasné zveřejňování informací. Transparentnost, podobně jako společenská odpovědnost, je aktivitou dobrovolnou a přesahující minimální požadavky dané zákonem. Jde o rozhodnutí organizace ztotožnit se s přesvědčením, že se nemá za co skrývat a že otevřené jednání směřované jak vůči organizaci samotné (členům, správní radě, zaměstnancům, dobrovolníkům, atd.), tak vůči vnějšímu prostředí (partnerům, zákazníkům, dárcům, věřitelům, státním institucím) je smysluplné a z dlouhodobého hlediska efektivnější, než přístupy netransparentní.

Transparentnost může mít i rovinu vnitřní a vnější. Vnitřní transparentností lze rozumět poctivé vztahy mezi členy organizace, správní radou, výkonnými manažery a dalšími interními složkami organizace. Vnější transparentnost pak odpovídá současným moderním etickým praktikám v oblasti public relations a společenské odpovědnosti organizace.

2-1-2 Transparentnost v globálním občanském sektoru

Zvýšení transparentnosti se v současnosti diskutuje po celém světě ve všech sektorech společnosti. Nejinak je tomu v občanské společnosti. Organizace, které jsou zde institucionalizovaným produktem společnosti, mohou být zakládány díky principu svobodného sdružování občanů, který má většina zemí západní civilizace zakotveno v ústavě. Vzhledem k jejich odpovědnosti vůči věřitelům, včetně dárců, sponzorů, příjemců jejich služeb, zaměstnancům, státu a veřejnosti je u nich transparentnost považována za významnější, než u soukromých podnikatelů. Přesto často shledáváme, že tyto hodnoty neziskovým organizacím schází. (Wyatt, ned.)

Ilustrace 2-1

Charta o odpovědnosti mezinárodních neziskových organizací (výňatek)

Tato listina vymezuje náš společný závazek k dokonalosti, transparentnosti a odpovědnosti. Abychom demonstrovali a stavěli na těchto závazcích, usilujeme o:

- zjištění a vymezení sdílených principů, politik a praktik;
- zvýšení transparentnosti a odpovědnosti, a to jak interně, tak externě;
- podporu komunikace s našimi stakeholdery; a
- zlepšení naší výkonnosti a efektivnosti jako organizací.

Uznáváme, že transparentnost a odpovědnost jsou základem dobré správy, ať již ve státní správě, podnikání nebo neziskové organizace. Kdekoli pracujeme, usilujeme o zajištění toho, že vysoké standardy, které vyžadujeme od druhých, jsou plněny i v našich vlastních organizacích.

Charta doplňuje a činí úplnými existující zákony. Jedná se o dobrovolnou chartu vycházející z řady existujících kodexů, norem, standardů a směrnic. Shodli jsme se na použití Charty ve všech našich politikách, činnostech a operacích. Charta nenahrazuje existující kodexy nebo praktiky ve kterých mohou být signatáři účastni, vyjma těch konkrétně jmenovaných. Převzetí těchto závazků nezabraňuje signatářům podporovat nebo používat jiné nástroje na podporu transparentnosti a odpovědnosti.

Charta bude vylepšena na základě zkušeností, s ohledem na budoucí pokroky, zejména v oblastech týkajících se zlepšení odpovědnosti a transparentnosti.

Zdroj: INGO Accountability Charter

Prvním celosvětovým kodexem zaměřeným na transparentnost a odpovědnost organizací je Charta o odpovědnosti mezinárodních neziskových organizací (cíle této charty jsou obsahem Ilustrace 2-1), ve které se její signatáři zavazují mj. k odevzdávání výročních zpráv. Tato charta byla podepsána v r. 2006 jedenácti

mezinárodními neziskovými organizacemi působícími na poli dodržování lidských práv, někdy je nazývána také první celosvětovou listinou odpovědnosti pro neziskový sektor. V r. 1997, vytvořila organizace One World Trust kodex obsahující závazek k odpovědnosti a transparentnosti.

Z jakých konkrétních důvodů jsou organizace dobrovolně transparentní, zkoumali Američané Behn, DeVries a Lin (2007). Zaměřili se na to, proč některé neziskové organizace dobrovolně poskytují auditované finanční výkazy ke kontrole (aby byly transparentnější), zatímco jiné nikoli. Výzkumný tým si v r. 2001 vyžádal auditované finanční výkazy od 300 největších neziskových organizací v USA. Zveřejnění těchto výkazů přitom pro tyto organizace nebylo povinné.

Bylo zjištěno, že neziskové organizace auditované finanční výkazy poskytly častěji v těchto případech:

- pokud vykazovaly vyšší ztrátu,
- měly vyšší podíl přispěvovatelů,
- byly certifikovány jako organizace NTEE (vysoké školství),
- měly vyšší podíl spotřebovaných výdajů.

Na druhou stranu se ukázalo, že neziskové organizace s vyššími výdaji na lobbing zveřejňují auditované finanční výkazy s menší pravděpodobností.

Další autoři, např. Bothwell, se zaměřili na princip seberegulace a jeho využití ke zvýšení transparentnosti. Zlepšení činnosti správní rady bylo jednou z forem seberegulace, která se rozšířila. Objevily se kodexy chování (Ethics and the Nation's Voluntary and Philanthropic Community: Obedience to the Unenforceable, the "Donor Bill of Rights" and "The Accountable Not for Profit Organization"). Některé organizace vytvořily a implementovaly akreditaci neboli "Good Housekeeping Seal of Approval" plány (obvyčejně spojené se školením a vzděláváním svých členů o odpovědnosti jako základní součástí).

□ 2-2 Transparentnost v české občanské společnosti

2-2-1 Občanská společnost a transparentnost

Občanskou společnost definuje řada autorů (Havel 1997, Pehe 2000) i institucí (např. Organizace spojených národů), k některým těmto vymezením se dostaneme později. Pehe (2000) definuje občanskou společnost takto:

„Je to sociální předivo, které je tvořeno občanskými asociacemi a jednorázovými občanskými iniciativami zaměřenými nejrůznějšími způsoby (tedy jakousi sumou občanské angažovanosti).“ (Pehe, 2000; zkráceno, pozn. autora).

Význam občanské společnosti byl naznačen již dříve - demokracie potřebuje svého „hlídacího psa“. Mají-li nás totiž zastupovat pouze politici, pak by byla demokracie velmi křehká. Kromě toho Robert Putnam (1993) dokázal, že ekonomická prosperita dané země a rozvoj občanské společnosti spolu úzce souvisí.⁸

Jak bylo již vysvětleno, transparentnost odráží nejen otevřenost, ale také schopnost komunikace, vnitřní integritu a odpovědnost. Její úroveň je ovlivňována i celkovým stavem společnosti. V České republice lze tento stav mj. na základě indexu vnímání korupce sestaveného neziskovou organizací Transparency International (2011). Výsledky indexu za rok 2010 obsahující celkem 178 zemí z celého světa, ukazují, že naše země dosáhla hodnoty 4,6 bodu na škále od deseti (velmi čisté prostředí) po nulu (vysoce korupční prostředí). Jedná se o hodnotu podobnou ostatním postkomunistickým zemím: Slovensko (4,3 b.), Maďarsko (4,7 b.) a Polsko (5,3 b.). Starší země Evropské unie, nicméně také sousedící, jsou naproti tomu hodnocené významně lépe: Rakousko i Německo získaly shodné hodnocení 7,9 b. Nejnovější výsledky také ukázaly, že Česká republika se zařadila mezi sedm zemí ze všech hodnocených, u kterých v období let 2009 až 2010 došlo k poklesu hodnoty.

Výsledky projektu „Index občanské společnosti“ (v angl. známý jako CIVICUS Civil Society Index) realizovaného v r. 2004 Nadací rozvoje občanské společnosti (NROS) a Fakultou humanitních studií University Karlovy (FHS UK) pod vedením Terezy Vajdové (VAJDOVÁ 2005), které jsou uvedeny níže, ukazují podobné vnímání. Zejména se jedná o body tři, šest a sedm indexu. Je z nich patrné, že střešní organizace mnohdy neprezentují tolik organizací, kolik prohlašují, že Češi mají jako občané nízkou důvěru jeden ve druhého a že korupce ve veřejné správě má v občanské společnosti svou paralelu.

Index CIVICUS přinesl v r. 2004 stručnou charakteristiku v následujících osmi bodech.

1. Polovina českých občanů se aktivně angažuje v občanské společnosti

Téměř polovina občanů (47 %) poskytla v posledním roce materiální či peněžní dar některé neziskové organizaci. Stejný podíl občanů je členem neziskových organizací a polovina z nich je členem více než jedné. Téměř 60 % občanů se podílí na nejrůznějších společenských aktivitách v obci (brigády, pomoc starším občanům nebo pomoc při organizaci plesů a oslav, kulturních a sportovních akcí).

---

⁸ Putnam (1993) porovnal různé regiony Itálie. Regiony, kde je občanská společnost nerozvinutá, vykazují nejenom nižší ekonomickou výkonnost, ale i větší sklony ke korupci a zneužívání politické protekce. Tvrdí, že organizace občanské společnosti vytváří „sociální kapitál“, který je definován jako normy důvěry a spolupráce dovolující společnosti fungovat. Dobrovolný sektor tedy hraje zásadní roli v prohlubování úrovně důvěry existující mezi jednotlivci ve společnosti.

2. Česká občanská společnost je aktivní a různorodá

Občané jsou nejčastěji členy sportovních organizací, odborů, pěstitelských a chovatelských zájmových organizací nebo sborů dobrovolných hasičů. Nejvíce členů mají sportovní organizace (16 %) a odbory (13 %), organizace pěstitelů a chovatelů (6 %), dobrovolných hasičů (6 %), náboženské a duchovní organizace (6 %) a organizace rybářů (5 %). Vedle těchto člensky nejsilnějších organizací existují aktivní i vlivné dobrovolné organizace s méně významnou členskou základnou zabývající se např. poskytováním služeb tělesně či mentálně postiženým nebo sociálně slabým lidem, drogovou prevencí, pomocí lidem při katastrofách, ochranou přírody nebo ochranou spotřebitelů. Mnohé z nich umí nastolit opomíjená témata a dosáhnout pozitivních společenských změn.

3. Problém zastřešujících organizací

Podle odhadů existuje v ČR asi 80 zastřešujících organizací a sítí na regionálním či oborovém základu. Většina střech poskytuje svým členům úspěšně odbornou a technickou podporu a mnoho z nich také hraje pozitivní roli v tom, že vytvářejí společná pravidla a vyžadují jejich plnění od svých členů. Na druhou stranu mnoho střech existuje bez velké členské základy a chybí jim dostatečná důvěra a respekt ostatních občanských organizací. Přesto se staví do role mluvčích občanského sektoru a partnerů veřejné správy, což ostatní občanské organizace vnímají jako nelegitimní.

4. Od komunikace ke skutečnému partnerství

Existuje řada mechanismů pro komunikaci mezi státem a občanskou společností, např. poradní orgány vlády a ministerstev, komise a výbory krajských zastupitelstev a rad nebo tripartita. Monitoring médií, provedený v rámci projektu, ukázal, že stát většinou komunikuje s odbory a hospodářskými či profesními svazy. Většina jiných aktérů občanské společnosti v postavení respektovaných a silných partnerů zatím není. Pozitivní vliv má působení Rady vlády pro nestátní neziskové organizace a také princip partnerství EU, který začíná přinášet první pozitivní změny.

5. Firmy jsou vůči občanské společnosti stále převážně lhostejné

Velké podniky umí používat rétoriku sociální zodpovědnosti a začínají v tomto směru skládat účty, ale často jsou podezírány spíše z reklamy a sebe-propagace. Malé firmy pojem sociální zodpovědnosti neznají, přesto se někdy chovají zodpovědně v místech, kde působí, a podporují komunitní aktivity. Spolupráce mezi podniky a občanskou společností je však stále spíše výjimečná. Proto také dvě třetiny představitelů neziskových organizací označují postoj firem k aktivitám občanské společnosti za lhostejný.

6. Nízká důvěra a občanská společnost

Jen necelá pětina českých občanů souhlasí s tím, že druhým lidem se dá věřit. To vyjadřuje obecně velmi nízkou míru mezilidské důvěry ve společnosti. Pro srovnání v Německu je podíl důvěřujících lidí 40 % a v Norsku 65 %. Nízká míra důvěry, typická pro postkomunistické země, svým způsobem představuje překážku rozvoje občanské společnosti. Můžeme se domnívat, že posílení občanské společnosti by dlouhodobě mohlo napomoci rozvoji důvěry ve společnosti obecně. Tomu nasvědčuje i fakt, že míra důvěry mezi členy neziskových organizací je vyšší, než mezi nečleny.

7. Korupce ve veřejné správě má v občanské společnosti paralelu

V posledních letech organizace Transparency International hodnotila ČR jako značně zkorumpovanou zemi a řadila ji asi na 50. místo ve světovém žebříčku podle míry vnímání korupce. Korupce je celospolečenský problém a má tedy pochopitelně paralelu i v občanské společnosti. Představitelé neziskových organizací však spíše hovoří o zneužívání vlivu a postavení konkrétní organizace ve svůj prospěch a na úkor druhých, než o korupci jako takové. Tomuto neprůhlednému a nestandardnímu prostředí může nahrávat soutěž mezi neziskovými organizacemi o omezené zdroje stejně jako proměňující se pravidla financování a poskytování grantů.

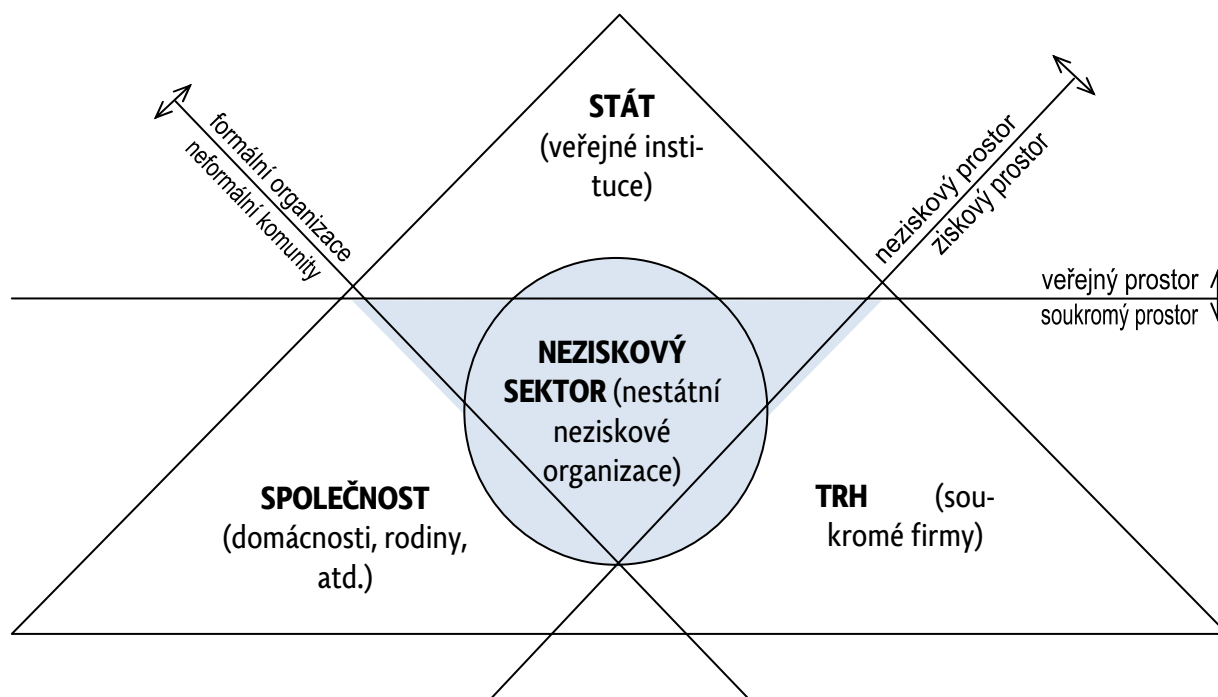
8. Dvě vlajkové lodi české občanské společnosti: ochrana přírody a sociální služby

Představitelé neziskových organizací vnímají roli občanské společnosti především v oblasti ochrany přírody a v oblasti pomoci sociálně slabým. Na rozdíl od mnoha jiných témat, jako je ochrana lidských práv, boj s korupcí nebo nezaměstnanost, hodnotili představitelé neziskových organizací jednoznačně kladně jak aktivitu, tak úspěšnost neziskových organizací v těchto dvou oblastech. Ochránci přírody a ekologové se dokázali stát víc než jen ochránci přírody a zasazují se o práva občanů a monitorují rozhodování veřejné správy ve věcech životního prostředí. Organizace v sociální oblasti se dokázaly etablovat jako poskytovatelé potřebných sociálních služeb.

2-2-2 Organizace občanské společnosti

Pro vymezení organizací občanské společnosti je použito tradiční Pestoffovo (1992) rozdělení (viz obrázek 2-2).

OBR. 2-2: Pozice neziskového sektoru v národním hospodářství

Zdroj: Pestoff (1992), upraveno autorem

Organizace občanské společnosti jsou zde reprezentovány neziskovým sektorem, který působí všude tam, kde nestačí ani stát, ani podniky, ani společnost v podobě rodiny či jednotlivců. Přesto určitým způsobem, neziskový sektor zasahuje i do ostatních sektorů (znázorněno zbarveným překrýváním). V určitých neziskových organizacích existuje podstatný vliv státu (např. obcí) či veřejná správa je jedním ze zakladatelů. Jiné organizace občanského sektoru mohou být založeny podnikateli na podporu rozvoje obchodu. Konečně další organizace mají přesah do sektoru domácností (např. několik obyvatel vesnice založí občanské sdružení pro pořádání každoročního mysliveckého plesu, aby mohli žádat o příspěvek z kulturního fondu příslušného krajského úřadu). Existuje zde ale také řada organizací, které jen využívají situaci – mají např. tržní charakter a jen využívají výhod právní formy neziskového subjektu. Pro sledování transparentnosti organizací občanského sektoru je vhodné právě Pestoffovo oddělení organizací od společnosti v podobě domácností a rodin. Pro účely našeho výzkumu totiž pracujeme tedy pouze s institucionalizovaným výstupem té části diagramu označené jako „společnost“ ilustrované „neziskovým sektorem“ uprostřed.

Z obrázku 2.2 je také zřejmé, že organizace občanského sektoru hrají zásadní roli tam, kde nejsou ochotny se angažovat ani státní ani podnikové organizace. O jeho definici už bylo mnoho zmíněno výše, nicméně podtrhněme, že se jedná o sektor, ve kterém je kritická právě dobročinnost či dobrá vůle občanů daného

společnosti. Zahrnuje lidi, kteří si vybrali pomáhat dalším lidem řešit jejich problémy a starosti. Neziskový sektor není řízen (ani kontrolován) státy ani podniky, ale vzniká tzv. zdola na základě potřeby a angažovanosti občanů. Často pak řeší problémy, které jsou z hlediska státu či podniků nepopulární, nicméně mohou být zásadní (ochrana životního prostředí, korupce, ochrana spotřebitelů, sociální problémy, rovné podmínky pro lidi se zdravotním postižením, a další).

Pro účely publikace zamýšlíme takové organizace občanského sektoru, které vyhovují definici neziskovosti podle Salamona a Anheiera (1992)⁹, tj. měly by splňovat následujících pět kritérií:

- formálnost,
- soukromý charakter,
- nerozdělování zisku pro potřeby zakladatelů,
- samostatné řízení a
- dobrovolnost.

Formálnost přitom vyjadřuje právě to, že se jedná o existující a institucionálně zakotvenou organizaci (v české praxi tzn., že má přiděleno IČO – identifikační číslo organizace), soukromý charakter vyjadřuje nezávislost na státu. Nerozdělování zisku pro potřeby zakladatelů (nebo jiných zájmových skupin) neznamená, že by taková organizace nemohla dosahovat zisku, ale je zaměřena na to, jak by se s takovým ziskem mělo naložit. Samostatné řízení opět předpokládá, že organizace není řízena některou jinou organizací ani do jejího řízení není zasahováno např. státními intervencemi. Dobrovolnost, jako poslední kritérium, pak vyjadřuje, že k založení organizace nikdo nikoho nenutil a že její chod probíhá jen na základě dobré vůle těch, kteří o něj pečují.

Do úvahy by připadala také zájmová sdružení právnických osob, zde by nicméně bylo sledování transparentnosti této právní formy poněkud složitější a z toho důvodu byly výzkumu podrobeny jen uvedené právní formy organizací občanské společnosti.

2-2-3 Charakter českých občanských organizací

České občanské organizace jsou obrazem toho, do jaké míry je naše společnost angažovaná a do jaké míry si dokáže prosadit své vlastní zájmy vzhledem k ostatním dvěma sektorům – podnikovému a státnímu. Pospíšil (2006) dále podotýká, že přestože princip transparentnosti je obecně uznáván, tak v praxi se české neziskové organizace potýkají s mnoha problémy a současná realita je neuspokojivá.

---

⁹ Jedná se o definici, která se v České republice používá nejčastěji, čerpá z: Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier, In Search of the non profit sector. I: The Question of definitions. *Voluntas* Vol. 3, No. 2, 1992

Transparentnost organizací občanské společnosti

Důvody vidí ve třech následujících skutečnostech:

- (a) nevyjasněnosti obsahu pojmu transparentnost a z toho plynoucí bezradnost při jeho aplikaci,
- (b) deficitu objektivních údajů a poznatků o situaci v neziskovém sektoru a
- (c) absenci diskuse, která by stanovila požadavky na legislativu a oddělila tak diskusi o transparentnosti od diskuse o výkaznictví.

Rada vlády pro NNO v r. 2008 identifikovala silné a slabé stránky českých neziskovek, které jsou obsahem Tabulky 2-1.

TAB. 2-1: Silné a slabé stránky českých občanských organizací

Oblast	Silné stránky	Slabé stránky
Právní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> rozmanitost právních forem existují základní právní formy relativně snadný vznik občanského sdružení	<ul style="list-style-type: none"> chybí vymezení veřejné a vzájemné prospěšnosti není právně zakotvena podpora neziskového sektoru nevyhovující zákon o obč. sdruženích a zákon o veřejných sbírkách neexistence veřejného rejstříku neziskových organizací
Finanční zdroje	<ul style="list-style-type: none"> dlouhodobá spolupráce veřejné správy při poskytování služeb vícezdrojové financování je již v povědomí neziskových organizací daňové úlevy pro dárce možnosti elektronického bankovníctví, DMS a PaySec	<ul style="list-style-type: none"> zastaralý dotační systém resortů (nekonceptčnost a nepřehlednost) pozdní zálohové platby při financování projektů byrokracie operačních programů (složitost a formalismus) nekonceptční decentralizace zdrojů (centrum – kraj) nízké daňové úlevy pro dárce
Lidské zdroje	<ul style="list-style-type: none"> evropské zdroje umožnily budování kapacit neziskových organizací informovanost o výzvách a dotacích existence silných a aktivních NNO zapojení do nadnárodních sítí	<ul style="list-style-type: none"> neznalosti pravidel EU, neinformovanost pracovníků operačních programů nízká profesionalita chodu NNO a z toho nízká důvěryhodnost nízké vyjednávací schopnosti a mezilidská komunikace vysoká fluktuace zaměstnanců nevyužívání manažerských a marketingových znalostí nedostatek odborné literatury
Vztah NNO a státu	<ul style="list-style-type: none"> zkušenosti s partnerstvím při tvorbě strategických dokumentů partnerství v rámci Místních akčních skupin (Iniciativa Leader) vytváření vazeb	<ul style="list-style-type: none"> neziskové organizace nemají jednoho reprezentanta, který by je v jednání se státem zastupoval

Zdroj: Rada vlády pro nestátní neziskové organizace 2008 (zkráceno autorem)

Z tabulky 2-1 vyplývají současné charakteristiky sektoru. S ohledem na transparentnost stojí za pozornost právě oblasti neexistující vymezení veřejné a vzá-

jemné prospěšnosti, legitimizace občanského sektoru jako základního stavebního kamene demokracie, nevyhovující právní předpisy, zastaralý dotační systém ze strany státu a zbytečně komplikovaný systém strukturální fondů EU¹⁰, současnou nízkou profesionalizaci chodu neziskových organizací, nízkou důvěru veřejnosti, vysokou fluktuaci zaměstnanců či nedostatečné využívání manažerských a marketingových kompetencí.

Výzkum STEM z roku 2004 ukazuje postoj veřejnosti k občanským organizacím. Z hlediska transparentnosti jsou samozřejmě zářející negativa vnímaná českou veřejností. Téměř polovina dotázaných si myslí, že neziskové organizace často zneužívají svěřené prostředky a čtyři desetiny z nich, že tyto organizace vznikají z popudu ctižádostivých lidí. Tři z deseti dotázaných se domnívají, že neziskové subjekty jsou neprofesionální a špatně organizované. Čtvrtina respondentů je pak přesvědčena, že neziskové organizace jsou uzavřeným světem a starají se především o vlastní prospěch.

2-2-4 Typické problémy v transparentnosti občanských organizací

Na oplátku za podporu státu i firemního sektoru se neziskové organizace zavazují věnovat se takovým činnostem, které uspokojují veřejné či komunitní zájmy. Očekává se od nich vysoký stupeň odpovědnosti, vůči členům, klientům, dárcům, vládním orgánům a další příznivcům. Wyatt (ned.) upozorňuje, že odpovědně by se neziskové organizace měly chovat i v zemích, kde nejsou vystaveny dostatečnému tlaku okolí. Wyatt nebo Brown a Ruhl (2003) či z domácích autorů Šedivý a Medlíková (2011) uvádějí, že transparentnost a odpovědnost ukládá neziskové organizaci závazek pravidelně dokazovat, že používá své zdroje přiměřeně a nezneužívá svých zvláštních výhod k provozování aktivit, které by byly v rozporu s jejím statutem.

Odpovědná nezisková organizace je transparentní a je kdykoli připravena předložit své účty a záznamy k veřejné kontrole jak svým dárcům, tak příjemcům svých služeb a dalším. Občan musí mít možnost si kdykoli ověřit, že svou důvěru v tyto instituce vložil oprávněně a že je o jeho zájmy pečováno. Organizace je odpovědně vedená tehdy, když v ní existuje systém vnitřní kontroly a rovnoměrné rozložení rozhodovacích pravomocí mezi dvě oddělené organizační složky – řídicí a správní. Toto uspořádání brání případné snaze jediné osoby nebo skupiny ovládnout organizaci, a zajišuje tak ochranu veřejného zájmu. CEE Working Group definuje odpovědné vedení jako „transparentní rozhodovací proces, v jehož průběhu vedení neziskové organizace účelně a odpovědně spravuje své zdroje a vykonává své pravomoci na základě sdílených hodnot“.

---

¹⁰ Autor upozorňuje, že zde nežehrá na přebujelou euroadministrativu. V tomto případě byl dotační systém vytvářen především našimi úředníky.

Za typické současné problémy s transparentností mezi domácími neziskovými organizacemi lze považovat následující:

- **Nezveřejňování nebo neexistence poslání.** Neziskové subjekty ve velmi malé míře zveřejňují své poslání. V řadě případů nemají toto poslání ani formulováno, v některých případech pak nevědí, co jejich posláním vlastně je a vykonávají činnost zcela jinou. Organizaci bez poslání, jak bylo již uvedeno, je velmi obtížné podrobit dohledu veřejnosti či dárců, protože není zřejmé, co by vlastně měla vykonávat.
- **Nedostupnost základních organizačních dokumentů.** Stanovy, statut a zakládací listina jsou dokumenty, které jsou zásadní pro chod a vnitřní uspořádání organizace. Je v nich vymezeno „rozdělení moc“ mezi jednotlivé správní a kontrolní orgány a výkonnou složku. Tyto dokumenty bohužel často nejsou dostupné veřejnosti či ostatním stakeholderům, kteří tak organizaci nemohou kontrolovat.
- **Konflikt zájmů mezi správní a výkonnou mocí.** Častou praxí nejmenších domácích neziskových organizací je skutečnost, že zaměstnanci organizace jsou také členy správní rady. *„Rada, která nemá oddělen výkon od správy, se však nachází v ustavičném nebezpečí střetu zájmů, neboť kontrolní a výkonné funkce jsou vzájemně provázány (Wyatt, ned.)“* Pro dlouhodobé řešení konfliktu zájmů by organizace měla stanovit pravidla pro případ střetu zájmů. Více problematiku popisuje Ilustrace 2-2.¹¹

Ilustrace 2-2: Střet zájmů

Představte si, že se nezisková organizace musí rozhodnout, zda se zúčastní důležité veřejné soutěže. Projekt, o nějž se uchází, neodpovídá úplně stoprocentně dosavadnímu zaměření organizace, ale pokud by jej získala, byly by platy zaměstnanců zajištěny na několik let dopředu. Věc je předložena k rozhodnutí radě, protože se týká poslání organizace. Pokud v radě hlasují i zaměstnanci a bude rozhodnuto soutěže se zúčastnit, může se objevit názor, a už správný či mylný, že toto rozhodnutí bylo motivováno čistě přáním zaměstnanců zajistit si vlastní příjmy, nikoli snahou prospět organizaci.

Nebo jiný příklad: nezisková organizace má potíže související se službami, které nabízí. Zaměstnanci, kteří mají tyto služby na starosti – včetně výkonného ředitele – nejsou schopni uznat, že tyto problémy způsobují spíše oni sami než nějaké vnější vlivy. Nezávislí členové rady nejen vidí situaci jasněji, ale také mohou snáze učinit některá těžká rozhodnutí týkající se propuštění nevykonných zaměstnanců.

Výše popsané případy dokazují, proč nemůže rada složená byť jen částečně ze zaměstnanců přesvědčivě plnit svoji kontrolní roli a fungovat jako protiváha osobních zájmů.

Zdroj: Wyatt (ned.)

¹¹ V porovnání s Ukrajinou jsou na tom české organizace ještě dobře. Průzkum Nonprofit Governance Practices in Ukraine ukázal, že výkonní ředitelé jsou členy správních orgánů ve více než 90 % organizací a více než 75 % z nich zastává funkci předsedy rady. Členy více než dvou třetin rad jsou i další zaměstnanci, kteří mají téměř vždy hlasovací právo!

- **Podceňování funkce kontrolních orgánů.** Výběr členů dozorčí rady nebo jiného kontrolního orgánu je často podceňován. Kontrola je zpravidla přisouzena lidem, kteří jsou vůči organizaci servilní. Zároveň má kontrolní výbor mnohdy jen formální charakter.
- **Nepřítomnost auditu.** Přestože některé právní formy mají povinnost každoročního auditu, tak jej kvůli jeho vysokým finančním nárokům neprovádějí. Audit by také neměli zadávat ani provádět zaměstnanci, to je úkol rady.

2-3 Domácí snahy o zvýšení transparentnosti

Transparentní chování organizací občanské společnosti je v České republice iniciována jak ze strany státu, tak ze strany samotných neziskových organizací. Jedná se o záležitost dlouhodobou, započatou už v prvním desetiletí existence nového státu.

2-3-1 Utváření transparentního prostředí

Potřeba zvýšení transparentnosti organizací české občanské společnosti je aktuálním tématem v neziskových kruzích již řadu let. Zřejmě prvním dokladem nízké transparentnosti organizací české občanské společnosti byla novela zákona o nadacích a nadačních fondech v r. 1997. Ta, svými jasnými požadavky, významně snížila počet do té doby existujících nadací, které – díky své tehdejší neprofesionalitě (včetně nízké transparentnosti) – nemohly zákonem kladeným nárokům dostát. Právní úpravy s cílem zvýšení transparentnosti logicky pokračovaly (zákon o o.p.s., zákon o nadacích, veřejné sbírky, přechod na podvojný účetnictví u subjektů žádajících o dotace ze státního rozpočtu, a další).

Již z r. 2004 pocházejí první návrhy certifikace nestátních neziskových organizací, kterou iniciovala organizace Transparency International Česká republika (dále také TI). V souladu s posláním bojovat proti korupci prosazováním transparentnosti ve společnosti se TI ve spolupráci s CERGE-EI (Centrum pro ekonomický výzkum a doktorská studia – Národohospodářský ústav) angažovaly z důvodu zvýšení důvěryhodnosti místního neziskového sektoru. V první fázi se certifikace měla týkat organizací pořádajících veřejné sbírky, dále pak těch, které získávají prostředky ze státního rozpočtu. Otevření diskuse vedlo k řadě podnětných zjištění. U občanských subjektů bylo doloženo mnohdy neodpovědné nebo jen formální naplňování požadavků kladených zákonem. Bylo konstatováno, že neziskové organizace často státu neposkytují ani minimální množství informací o svém fungování. Také byly poprvé zdůrazněny přínosy dobrého řízení a transparentního chování, resp. dopady chování opačného. Inspirací pro certifi-

kaci byly systémy existující v zahraničí (Německo, Švýcarsko, Nizozemsko a Rakousko) definující standardy kvality a poskytující veřejnosti množství informací o organizacích v sektoru. Přes souhlas s potřebou změny, byla však ze strany neziskových organizací vznesena i řada obav. Certifikace bude zneužita státem na regulaci neziskových organizací, jak ji známe z komunismu. Neziskový sektor nelze regulovat, protože na to ještě není připravený a mnohé další. Z těchto důvodů skončil záměr o dva roky později (v r. 2006) neúspěchem a certifikaci se nepodařilo prosadit. Autoři projektu, jak uvádí TI, nepočítali s tak intenzivním odporem neziskového sektoru, který se snažil hledat spíše negativa návrhu než jeho přínosy a možnosti, jak by tento systém mohl být užitečný.

Pro zvýšení transparentnosti neziskového sektoru byl také Radou vlády pro nestátní neziskové organizace iniciován návrh zákona o veřejné prospěšnosti, jehož věcný záměr byl dokonce v r. 2010 schválen vládou. Nicméně i tento pokus skončil neúspěchem, a to opět díky samotným neziskovým organizacím, které se obávaly vytvoření „první a druhé ligy“ (Frištenská 2011). Organizace občanské společnosti tedy budou ke zprůhlednění své činnosti přinuceny až účinností nového občanského zákoníku k 1. 1. 2014.

2-3-2 Nový občanský zákoník (a veřejná prospěšnost)

Deverová (2003) popisovala dopad nového občanského zákoníku na fungování neziskových organizací již téměř před deseti lety. Už tehdy bylo zřejmé, že občanská sdružení budou nahrazena spolky nebo ústavy. Nicméně tomu ještě většina zástupců neziskového sektoru nevěnovala pozornost. Dnes je situace jiná. Nový občanský zákoník je již v platnosti a od 1. 1. 2014 bude také účinný. Neziskové organizace mají tedy nejméně rok na změny, pokud je chtějí učinit před započítáním účinnosti nového kodexu¹². Nový občanský zákoník nahradí – s výjimkou účelových zařízení církve – všechny dosavadní statusové zákony, které upravují organizační formy neziskových organizací. Neziskové organizace se budou muset rozhodnout pro určitou právní formu.

Změna čeká především nejrozšířenější právní formu sektoru – občanská sdružení. Pokud nepodniknou žádné kroky ke změně formy, tak se od 1. 1. 2014 stanou zapsaným spolkem. Jestliže si vyberou některou další formu, tak se budou moci transformovat např. na zapsaný ústav. Samozřejmě, ale budou muset splnit podmínky vymezené pro přechod na tuto formu. Nový kodex počítá také se zrušením obecně prospěšných společností. Deverová (2003) k tomu uvádí, že zpracovatelé zákona považují pojetí o.p.s. za od samého počátku chybné, neboť se nejedná o společnosti, ale o "ústav" – tedy právní osobu nadačního typu v jejím širokém pojetí. Organizace dosud vzniklé podle zákona o o.p.s. zůstanou

---

¹² Další tři roky dává na přizpůsobení se změněným podmínkám také nový občanský zákoník.

nedotčeny, a pokud se nebudou chtít transformovat (např. na ústav nebo sociální družstvo) budou moci existovat dále v právní formě o.p.s. Pouze nebudou již moci být zakládány nové. Pro nadace a nadační fondy bude NOZ spíše usnadněním situace, neboť jejich stávající právní úprava je poměrně přísná. Účelových zařízení církve se pak tento kodex netýká, neboť se nejsou organizací občanského práva a budou se nadále řídit zákonem č. 3/2002 o církvích a náboženských společnostech.

Lze očekávat, že zavedení NOZ přinese mj. následující pozitiva v oblasti transparentnosti:

1. Dojde k odstranění dosavadní vysoce netransparentní právní úpravy občanských sdružení, což vzhledem k majoritnímu zastoupení této právní formy mezi neziskovými organizacemi významně napomůže transparentnosti celého sektoru. Tento bod bude mít mimo jiné tyto dopady:
  - a. Sníží se formální počet neziskových organizací. Občanská sdružení, která již nevyvíjejí svou činnost, zaniknou také formálně.¹³
  - b. Spolky budou transparentní právnickou osobou ve vztahu ke třetím subjektům.
  - c. Vyjasní se problematika zakládání organizačních jednotek sdružení (v nové úpravě pobočných spolků).
2. Vznikne transparentní veřejný rejstřík neziskových organizací. Dosavadní situace je taková, že každá právní forma má svou vlastní evidenci. V případě občanských sdružení je přitom tato evidence nedostatečná.
3. Dojde k harmonizaci právní formy a obsahu činnosti jednotlivých právních forem. Spolky budou skutečně členskými korporacemi (nikoli subjekty poskytujícími služby) a budou fungovat v právní formě, která takovou činnost předpokládá.

Podstatnou pomocí pro naplnění očekávaného zvýšení transparentnosti neziskových organizací je, že již platný občanský zákoník předpokládá zavedení **statusu veřejné prospěšnosti**. Bude proto muset být zpracován i právní předpis, který status blíže upraví. Diskuse s neziskovými organizacemi jsou sice podobného rázu jako dříve (část neziskového sektoru se zavedením statusu nesouhlasí), nicméně s tím rozdílem, že zavedení již nic nezabrání. Ve většině evropských zemí je status veřejné prospěšnosti používán pro selekci organizací, které svojí činností přispívají k veřejnému blahu a mají proto možnost ucházet se o podporu z veřejných zdrojů i požívat určitých výhod (typicky daňových úlev). Status veřejné prospěšnosti organizace obdrží na základě svého poslání, činnosti, a po splnění určitých podmínek, týkajících se zejména transparentnosti.

---

¹³ Dle odhadu některých odborníků z Rady vlády pro NNO lze očekávat pokles počtu občanských sdružení o 50 % nebo i více.

Z dříve vypracovaného věcného návrhu zákona o veřejné prospěšnosti je zřejmé, že zákonem budou sjednoceny právnické osoby podle obsahu poskytovaných služeb a zajišťovaných činností oproti pouhému rozlišování podle organizační formy subjektů, jak je tomu nyní. Podstatným znakem organizace se statutem veřejné prospěšnosti je poskytování veřejně prospěšných služeb a/nebo vykonávání veřejně prospěšných činností. Zákon stanoví povinnost reinvestovat zisk, povinnost účelného hospodaření spolu se zásadou hospodárnosti při poskytování veřejně prospěšných služeb a/nebo činností. Další podmínkou je zápis statusu veřejné prospěšnosti v příslušném rejstříku.

Zákon tímto zrovnoprávní všechny právní formy poskytující veřejně prospěšné služby a/nebo činnosti a bude hlavní podmínkou pro přístup právnické osoby k prostředkům ze státního rozpočtu. Pro získání statusu nebude tedy již záležet na tom, jakou má organizace právní formu. Veřejně prospěšnou tak bude moci být např. nejen občanské sdružení, ale také společnost s ručením omezeným.¹⁴ Vztaheno k naší publikaci je zajímavé, že schválený věcný záměr zákona o veřejné prospěšnosti obsahuje i podmínky transparentnosti dotčených právnických osob.

Podmínky pro nabytí statusu je v novém zákoně vymezen takto¹⁵:

§4

(1) Status může být zapsán jen takové právnické osobě, která v souladu se zakladatelským právním jednáním, bezprostředně a nesobecky vykonává veřejně prospěšnou činnost.

(2) Status nelze zapsat právnické osobě veřejného práva zřízené jiným právním předpisem.

§5

(1) Právo na zápis statusu má právnická osoba,

a) která přímo vykonává veřejně prospěšnou činnost v souladu se zakladatelským právním jednáním,

b) *podle jejíhož zakladatelského právního jednání:*

1. předmětem hlavní činnosti je výlučně veřejně prospěšná činnost,
2. všechnen zisk po zdanění se použije výlučně na výkon veřejně prospěšné činnosti,
3. likvidační zůstatek se použije výlučně na výkon veřejně prospěšné činnosti,

---

¹⁴ Dle Asociace veřejně prospěšných organizací (AVPO) je jedinou další zemí Evropské unie, kde je veřejná prospěšnost určena právní formou, Bulharsko.

¹⁵ Předpokládané paragrafované znění Zákona o veřejně prospěšné činnosti a statusu veřejné prospěšnosti (ve stavu v listopadu 2012)

4. výše vypořádacího podílu je nejvýše *nominální hodnota vkladu*,
  5. se zřizuje kontrolní orgán právnické osoby,
- c) která vykonává podnikatelskou činnost pouze jako vedlejší činnost pro podporu své hlavní činnosti; to neplatí pro sociální družstvo podle jiného právního předpisu,
- d) která má ve sbírce listin uveřejněnu výroční zprávu alespoň za dvě účetní období předcházející dni podání žádosti o zápis statusu, obsahující kromě náležitostí stanovených jiným právním předpisem upravujícím účetnictví také
1. přehled o všech zdrojích příjmů právnické osoby a jejich použití na veřejně prospěšnou činnost nebo svůj další rozvoj,
  2. přehled nákladů na vlastní správu a mzdy vč. počtu zaměstnanců a dobrovolníků podle jiného zákona⁴ k poslednímu dni uplynulého účetního období,
  3. přehled o osobách s právnickou osobou propojených podle jiného právního předpisu,
  4. souhrnnou sumu tří nejvyšších ročních příjmů členů statutárního orgánu, zaměstnanců nebo dobrovolníků za uplynulé účetní období,
- e) jejíž zakladatelé, členové statutárního orgánu a členové kontrolního orgánu jsou bezúhonní; za bezúhonného se pro účely tohoto zákona nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, trestný čin hospodářský a proti majetku, pokud se na něho nehledí, jako by nebyl odsouzen.
- (2) Zisk po zdanění je použit na výkon veřejně prospěšné činnosti, pokud .... (re-investice),
- (3) Účetní závěrka není povinnou součástí výroční zprávy podle odst. 1 písm. d) veřejně prospěšné právnické osoby, jejíž obrat v uplynulém účetním období nepřesahuje výši 200000,- Kč.

Záměr také předpokládá, že zveřejňované informace budou mít vliv na chování veřejnosti při poskytování darů na účasti ve veřejných sbírkách pro organizace se statusem veřejné prospěšnosti. Vymezení veřejné prospěšnosti nemusí být, vzhledem k dynamické povaze společenských aktivit, vždy jednoznačné, proto se daný záměr v současnosti stále diskutuje (Vláda ČR 2012). V aktualitách webu Vlády ČR zmocněnkyně pro lidská práva Monika Šimůnková uvádí, že NOZ budou doprovázet další změny, např. daňová legislativa, rejstříkový zákon, ale i právní úprava statusu veřejné prospěšnosti. Všechny změny pak směřují k jednomu cíli – transparentním a nezávislým neziskovým organizacím.

2-3-3 Seberegulace a standardy transparentního chování

Současná situace nedůvěryhodnosti českého občanského sektoru vedla některé neziskové organizace k tomu, že se zprůhlednění situace začaly samy zabývat. A vytvářet si určit vlastní standardy transparentnosti. Výše byl již tento princip nazván seberegulací neziskových organizací. „Transparentnost neziskových organizací je spojena se způsobem jejich fungování, hospodaření a vystupování vůči veřejnosti. Nezisková organizace, která se deklaruje jako transparentní by měla o sobě (internet) prezentovat jisté minimum údajů, které překračuje minimum zákonné, atd.“ (Nadační fond Via vitae 2006).

Prvotní iniciativou těchto organizací je existence vlastního etického kodexu. Jedná se o dobrý způsob, jak si ujasnit hodnoty, na kterých stojí činnost organizace, obsahuje zejména poslání, závazek odpovědnosti a transparentnosti, způsob využití zdrojů, úlohu správní rady, způsoby řízení, pravidla pro střet zájmů či úpravu vztahu s dárci.

Kromě iniciativ dovnitř organizace zde existují i snahy o seberegulaci organizací prostřednictvím převzetí dobrovolného závazku transparentnosti. Významným „regulátorem“ činnosti nadací a nadačních fondů je Fórum dárců. Pro členství v Asociaci nadací, resp. Asociaci nadačních fondů Fórum dárců stanovilo podmínku přistoupení k etickému kodexu, který obsahuje významné prvky odpovědnosti a transparentnosti. Celé znění kodexu je k dispozici v příloze.

Obdobou iniciativy Fóra dárců je iniciativa Nadačního fondu Via Vitae. Fond vytvořil dokument nazvaný Minimum transparentnosti neziskových organizací. Transparentní organizace z vlastní vůle poskytuje ucelený obraz, tedy poskytuje o sobě veřejně údaje, při jejichž zveřejnění dbá především na přehlednost a širokou dostupnost zveřejňovaných údajů, časovou aktuálnost údajů (údaje by neměly být starší 1 roku a je doporučeno je datovat), a to, aby zveřejňované údaje nebyly zavádějící nebo nevyvolávaly klamný dojem. Tzn., že organizace nevyužívají ohebnosti jazyka k zakrytí nevyhovujících skutečností. Minimální údaje, které by o sobě měla nezisková organizace zveřejnit, jsou obsahem tabulky 2-1 uvedené na další straně. Celá Deklarace transparentnosti neziskových organizací je k dispozici v příloze.

Dalším z projektů, který významně napomáhá k vytvoření transparentního prostředí v sektoru je projekt zaměřený na kulturu individuálního dárcovství Darujspravne.cz. Hlavním cílem projektu je dle zmíněných stránek rozvoj a stimulace osobního dárcovství a angažovanosti veřejnosti do neziskových projektů. Snahou je co nejvíce zkrátit cestu mezi dárci a neziskovými organizacemi. Na portálu je zveřejněn seznam prověřených neziskových organizací, které mají aktuálně běžící veřejnou sbírku.

Tab. 2-1: Minimální údaje o neziskové organizaci

<p>1. Poslání organizace</p> <p>2. Cíle organizace</p> <p>3. Organizace</p> <ul style="list-style-type: none"> • stanovy / statut, jména členů statutárních a kontrolních orgánů • jména osob ve výkonných funkcích organizace – ředitel, jednatel ... • jména kontaktních osob • organizační strukturu (organogram – pavouk) <p>4. Finanční zdroje</p> <p><i>Strukturované zdroje:</i></p> <table><tr><td>• dotace z veřejné správy (- státního rozpočtu, - krajů, - měst a obcí)</td><td>dary fyzických osob</td></tr><tr><td>• dotace z evropských fondů</td><td>dary nadací</td></tr><tr><td>• dary firem</td><td>příjmy z vlastní hlavní činnosti</td></tr><tr><td></td><td>příjmy z vlastní doplň. činnosti</td></tr></table> <p>Příjmy v celých částkách nebo % lze strukturovat výčtem nebo použít např. koláčového grafu. U soukromých dárců je nutno respektovat jejich přání co do formy a způsobu zveřejnění.</p> <p>5. Hospodaření organizace</p> <p><i>Organizace by měly podávat přehledy o svém hospodaření strukturované výdaje/náklady v celých částkách nebo % minimálně v tomto členění:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • výdaje/náklady na správu (administrativa, nájem, energie a další provoz. spotřeba) • výdaje/náklady na mzdy • výdaje/náklady hlavní činnosti • výdaje/náklady vedlejší (doplňkové) činnosti <p>Organizace mohou použít pro přehled svého hospodaření např. formu výkazu zisku a ztráty.</p> <p>6. Partnerství</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapojení do sítí a asociací • projektoví partneři • významní partneři organizace a dodavatelé (nad 100.000,- Kč)	• dotace z veřejné správy (- státního rozpočtu, - krajů, - měst a obcí)	dary fyzických osob	• dotace z evropských fondů	dary nadací	• dary firem	příjmy z vlastní hlavní činnosti		příjmy z vlastní doplň. činnosti
• dotace z veřejné správy (- státního rozpočtu, - krajů, - měst a obcí)	dary fyzických osob							
• dotace z evropských fondů	dary nadací							
• dary firem	příjmy z vlastní hlavní činnosti							
	příjmy z vlastní doplň. činnosti							

Zdroj: Nadační fond Via Vitae, upraveno autorem

Fórum dárců, které projekt Darujspravne.cz spustilo, nastavilo základní kritéria, podle kterých jsou organizace prověřovány.

Jedná se o:

- řádnou registraci platné veřejné sbírky,
- doložení kvalitního a transparentního fungování za uplynulé dva roky,
- zveřejňování přehledných výročních a finančních zpráv,
- pravdivé a včasné informování dárců o využití finančních prostředků,
- ochota v případě nejasností odpovídat na dotazy ohledně využití prostředků a doložení využití těchto prostředků.

K transparentnosti se v případě tohoto projektu připojuje důraz na flexibilitu v oblasti dárcovství.¹⁶

2-3-4 Veřejné informační systémy evidující NNO

Neziskové organizace vznikají dobrovolně na základě iniciativy občanské společnosti a na základě definice Salomona a Anheiera by měly být nezávislé na státu. Přesto jsou součástí obchodně-právních vztahů, vytvářejí pracovní místa, poskytují služby (výrobky) a tvoří celý třetí sektor společnosti. Proto je důležité, aby na činnost občanských subjektů dohlížel stát (což neznamená, že by ji měl jakkoli řídit či povinně financovat, jako tomu bylo v minulosti).

Jednotná evidence všech nestátních neziskových organizací není bohužel k dispozici. Nejčtenější organizační právní formou jsou občanská sdružení, která jsou evidována v Seznamu občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů vzniklých na základě zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. Tento seznam je veden Ministerstvem vnitra ČR a nemá charakter veřejného seznamu. Obsahuje proto pouze název, adresu sídla a identifikační číslo sdružení (IČO)¹⁷. Evidence tedy nevypovídá nic o poslání organizace, současné aktivitě občanských sdružení, finančních tocích, atd.

Nadace, nadační fondy a obecně prospěšné společnosti jsou pak evidovány v Rejstříku nadací a nadačních fondů, resp. Rejstříku obecně prospěšných společností, které vede krajský soud pro organizace, které mají své sídlo v obvodu tohoto krajského soudu. Do rejstříků se zapisuje:

- a) název, sídlo a identifikační číslo organizace,
- b) název, popřípadě obchodní jméno, sídlo a identifikační číslo zřizovatele (u obecně prospěšných společností zakladatele), jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, příjmení, popřípadě obchodní jméno, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt zřizovatele (zakladatele), jde-li o fyzickou osobu,
- c) účel nadace nebo nadačního fondu, nebo druh obecně prospěšných služeb, pro který byla společnost založena,
- d) výše nadačního jmění (pouze u nadací) nebo výše majetkového vkladu (pouze u nadačního fondu),

---

¹⁶ Projekty totiž lze okamžitě podpořit prostřednictvím online převodů z elektronické peněženky PaySec a běžných účtů ČSOB a Poštovní spořitelny, platebními kartami nebo prostřednictvím DMS či převodem na sbírkový účet příslušné organizace.

¹⁷ Pokud jde o IČO, je vždy uvedeno u organizací vzniklých po 1. lednu 2001, kdy jeho přidělení přešlo do působnosti Ministerstva vnitra. U sdružení registrovaných v období 1. 5. 1990 až 31. 12. 2000 jsou dle vyjádření MV ČR doplňována postupně na základě údajů převzatých od ČSÚ. Dle poznatků autora nemá IČO přidělena přibližně pětina sdružení.

- e) jména, příjmení, rodná čísla (příp. datum narození), a trvalý pobyt členů správní rady
- f) způsob jednání správní rady,
- g) jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů dozorčí rady, popřípadě revizora, není-li dozorčí rada zřízena,
- h) výčet majetku, který tvoří nepeněžitý vklad nebo nadační dar do nadačního jmění s uvedením jeho popisu a hodnoty.

Výpis z rejstříku je možné získat přímo na rejstříkovém soudu, který danou firmu evidoval. Zpracování výpisu či opisu je zpoplatněno dle ustanovení zákona č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích. Výpis údajů je možné získat i prostřednictvím webových stránek www.justice.cz.

Dohled nad účelovými zařízeními církve pak zajišťuje Ministerstvo kultury ČR prostřednictvím Rejstříku církví a náboženských společností¹⁸

Kromě zmíněných databází vznikla v r. 2006 pod záštitou tehdejšího ministerstva informatiky Evidence nestátních neziskových organizací (Evidence NNO). Dnes je evidence v gesci ministerstva vnitra. Web Portálu veřejné správy, kde se Evidence NNO nachází, uvádí:

„Přítomnost v Evidenci NNO má být jedním z ukazatelů aktivity NNO. Zadané informace jsou ověřovány a kontrolovány, proto jsou pro případné dárce, partnery, dobrovolníky či zaměstnance přesvědčivé a důvěryhodné.“
(Portál veřejné správy)

Z příspěvkových organizací státu jsou neziskové organizace trvale sledovány také Českým statistickým úřadem (dále také ČSÚ). Jedná se především o satelitní účet neziskových organizací. Tento účet je naplněn údaji získávanými z ročního výkazu neziskových institucí, který o organizacích shromažďuje následující údaje:

- Charakteristika organizace – vybrané ukazatele o organizaci.
- Ukazatele o práci – počty zaměstnanců, dobrovolných pracovníků, mzdy, odpracované hodiny a další ukazatele z oblasti zaměstnávání osob.
- Finanční ukazatele ve statistickém členění – výnosy a náklady, ukazatele struktury tržeb za vlastní výkony a zboží dle SKP, souhrnné ukazatele aktiv, dlouhodobý nehmotný a hmotný majetek, finanční leasing – najatý majetek, specifikace pořízeného a vyřazeného dlouhodobého hmotného majetku dle SKP, zdroje financování dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku, zásoby, finanční aktiva, pasiva, doplňkové ukazatele, vybrané ukazatele o práci, mzdách, pořízení a stavu dlouhodobého majetku strukturovaného dle území, realizace výzkumu a vývoje.

---

¹⁸ Dle MK ČR se přesněji jedná o: „Rejstříky registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob založených registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi a registrovaných nebo evidovaných podle zákona č. 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech.“

Je třeba ale zmínit, že pohled ČSÚ na neziskové organizace je širší než je tomu u Rady vlády pro NNO (tj. občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a účelová zařízení církví). Za neziskové jsou ČSÚ (v souladu se standardem Evropského systému národních účtů ESA 95) považovány také: politické strany a hnutí, zájmová sdružení právnických osob, společenství vlastníků jednotek, tělovýchovné, kulturní a rekreační instituce a ostatní právnické osoby, jejichž hlavním předmětem činnosti není podnikání. Dále sem patří bytová družstva, jejichž činnost je převážně nekomerčního charakteru, vysoké školy, Český rozhlas a Česká televize. Periodicita statistického zjišťování je roční a orgánem, provádějícím statistické zjišťování je přímo Český statistický úřad.

Všechny veřejné informační systémy vhodně rozděljuje Kubáňová (2006) na základní registry ekonomických subjektů, odvozené registry a informační systémy a databáze soukromých organizací.

Základní registry:

- Seznam občanských sdružení vznikajících na základě zákona č. 83/1990 o sdružování občanů vedený ministerstvem vnitra.
- Obchodní rejstřík a sbírku listin spravované ministerstvem spravedlnosti poskytující údaje o nadacích a nadačních fondech a obecně prospěšných společnostech.
- Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob založených registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi podle zákona č. 3/2000 Sb. o církvích a náboženských společnostech.
- Registr ekonomických subjektů vedených Českým statistickým úřadem.

Odvozené registry a informační systémy:

- ARES – Administrativní registr ekonomických subjektů, který souhrnně zpřístupňuje a umožňuje vyhledávání údajů o ekonomických subjektech registrovaných v ČR (je jim přiděleno IČO).
- Informační systém NNO spravovaný ministerstvem vnitra prezentující informace o nestátních neziskových organizacích a jejich prováděných projektech. Data jsou pořízena poskytovateli dotací a předána redakci NNO na ministerstvu vnitra..
- Evidence NNO, tj. veřejně přístupná databáze sdružující informace o NNO na základě dobrovolné iniciativy neziskových organizací.
- IS CEDR III, centrální evidence dotací ze státního rozpočtu spravovaná ministerstvem financí.
- IS MSSF – Central, speciální informační systém centrálního monitorovacího systému strukturálních fondů.

Databáze soukromých organizací:

- Databáze neziskových organizací v České republice vytvořená a spravovaná organizací Neziskovky.cz.
- Databáze nadací a nadačních fondů spravovaná Fórem dárců.

2-3-5 Bezpečnostní rizika vyplývající z nízké transparentnosti

Další problémovou oblastí vyplývající z nízké transparentnosti jsou bezpečnostní rizika. Zneužívání organizací občanského sektoru k financování terorismu, logistickou podporu terorismu, hospodářskou trestnou činnost, příp. další nežádoucí aktivity jsou činnosti, které má ve své gesci především Ministerstvo vnitra ČR. Jedná se však o obecnější problematiku a bezpečnostní rizika vyplývající z nedostatečné transparentnosti neziskových organizací jsou tématem jak evropským, tak celosvětovým. V r. 2005 zveřejnilo MV ČR analýzu dosavadního stavu v dané oblasti, ze které vyplývají některé z následujících poznatků. V červenci 2005 Rada EU dospěla k nutnosti vytvoření „Etického kodexu pro neziskové organizace“, který měl mj. naplnit i požadavky kladené na boj proti terorismu shrnuté v metodice „International Best Practices Paper on Combating the Abuse of Non-Profit Organisations“. Neziskové organizace jsou v tomto ohledu zranitelné, proto by státy měly zajistit, že neziskové organizace nebudou:

- zneužity teroristickými organizacemi, které se snaží budit zdání, že jsou legitimními subjekty;
- legitimní organizace zneužity jako kanály pro financování terorismu, včetně snah o obejití opatření na zmrazení výnosů; a
- zneužity ke skrytí nebo znejasnění podloudného použití fondů, určených pro legitimní účely.

Česká republika si boj proti financování terorismu vytýčila jako jednu ze svých protiteroristických priorit a v Národním akčním plánu boje proti terorismu pro roky 2005 až 2007 si vytkla úkol provést analýzu právní regulace fungování nadací a dalších společenských organizací se zvláštním zřetelem na finanční hospodaření, který měl odpovědět mj. na následující otázky:

- a) Náleží organizaci určitá daňová privilegia? Pokud ano, jaké povahy?
- b) Spadá organizace do spektra dozoru konkrétní státní organizace? Pokud ano, pak jaké?
- c) Je organizace zapojena do určitého akreditačního systému?
- d) Sdílí organizace prostory (kanceláře, sídlo) s jinou neziskovou organizací?
- e) Vykonávají osoby z vedení organizace nějakou činnost v jiné neziskové organizaci? Pokud ano, pak jakou?
- f) Kolik osob pro neziskovou organizaci pracuje?
- g) Podporuje nezisková organizace finančně jiné neziskové organizace?

- h) Provozuje organizace vlastní internetovou stránku? Pokud ano, jak často ji aktualizuje?
- i) Jak dlouho sídlí organizace na současné adrese? Jak často byla své sídlo nucena měnit?
- j) Kolik bankovních účtů organizace vede?
- k) Jaký je finanční objem, se kterým organizace v průběhu fiskálního roku hospodařila?
- l) Z jakých zemí pocházejí prostředky organizace (země, kde sídlí / jiné země EU / země mimo EU – a které)?
- m) Aktivity v oblasti prevence zneužívání neziskového sektoru pro účely financování terorismu, dalších forem logistické podpory terorismu a jiných forem hospodářské trestné činnosti byly úzce spojeny se všeobecným rámcem boje proti finanční kriminalitě, praní peněz a - zejména po září 2001 - terorismu, včetně jeho financování a dalších forem logistické podpory.

Zároveň, jako jedna z prvních snah o zprůhlednění stavu neziskových organizací, byl Úřadem vlády vypracován materiál o provozování informačního systému o nestátních neziskových organizacích (IS NNO).

3

Občanská sdružení

Motto: „Zákon o sdružování občanů neklade na občanská sdružení z hlediska transparentnosti téměř žádné nároky. Přitom sdružení sama o sobě příliš odpovědná nejsou. Webové stránky má k dispozici veřejnosti jen čtvrtina (24,9 %) z nich.“

3-1 Právní ukotvení občanských sdružení

Založení občanského sdružení
Stanovy

3-2 Poznámky k použité metodice

Výběr a charakteristika vzorku občanských sdružení
Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

3-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

3-4 Informace poskytované na webových stránkách

Poslání a vize
Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva
Dárcovství a finanční hospodaření

4-1 Shrnutí

▣ 3-1 Právní ukotvení občanských sdružení

Občanská sdružení jsou nejčtenější právní formou českých neziskových organizací. Český statistický úřad k 30. 6. 2012 evidoval 77 801¹⁹ organizací v této právní formě, tj. 90,4 % ze všech organizací považovaných Radou vlády pro NNO za ne-

---

¹⁹ Bez organizačních jednotek sdružení.

státní neziskové. Vysoký počet těchto organizací, volná právní úprava, jednoduchost založení organizace má za následek vysokou variabilitu ve velikosti organizací, jejich profesionalitě, množství finančních prostředků, kterými disponují – a pochopitelně – také v transparentnosti těchto subjektů. Kapitola se zaměřuje nejprve na postavení občanských sdružení z hlediska právní úpravy a následně seznamuje s výsledky provedeného výzkumu v oblasti on-line transparentnosti u této právní formy.

Občanská sdružení se řídí zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon s sebou ale přinesl i celou řadu problémů:

- Zákon je příliš obecný. Některé organizace se vzhledem k nezavazující legislativě registrují jako občanská sdružení, i když tomu povaha jejich činnosti neodpovídá. To přispívá k nízké transparentnosti neziskového sektoru jako celku (občanská sdružení tvoří 90 % z celkového počtu českých NNO).
- Negativní vymezení působnosti. Zákon nevymezuje účel, k němuž mohou být sdružení zakládána, vylučuje pouze sdružování občanů v politických stranách a v politických hnutích, v církvích a náboženských společnostech, k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání. Takové vymezení je nedostatečné a může být (a je) zneužíváno.
- Chybí zajištění ochrany práv třetích osob. Ze sdružení může každý kdykoliv vystoupit a členové neručí za závazky sdružení. V této souvislosti tudíž zcela chybí zajištění ochrany práv třetích osob, s nimiž sdružení nebo jejich organizační jednotky, které jsou právníckými osobami, vstupují do smluvních vztahů.
- Neúplná úprava zániku sdružení. Zánik sdružení není vázán na výmaz ze seznamu vedeného ministerstvem vnitra (MV) – sdružení zaniká dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením, popřípadě pravomocným rozhodnutím ministerstva o jeho rozpuštění. Z tohoto důvodu jsou v rejstříku evidovaném MV uvedena sdružení, která již činnost neprovozují. To může zkreslit i informace o počtech občanských sdružení v ČR.

Velmi problematickým se jeví právě skutečnost, že chybí zajištění ochrany třetích osob. Členové nejen, že neručí za závazky sdružení, či z tohoto sdružení mohou kdykoli vystoupit, ale v podstatě je velmi obtížně dohledatelné, kdo je statutárním zástupcem daného subjektu. Příkladů zneužití této skutečnosti je celá řada, v ilustraci 3-1 je uveden článek z deníku Hospodářské noviny.

**Ilustrace 3-1: Netransparentnost občanských sdružení umožněná zákonem
o sdružování občanů**

Jedinou stopou je výstavní vila. Nikdo neví, kde skončilo 92 milionů na dobročinnost

Za poslední roky dostali na dobročinnost téměř 92 milionů. Kde konkrétně peníze skončily, je ale jedna velká záhada. Hospodářské noviny rozkrývají, kam mizí miliony z hazardu.

Sdružení Habeas Corpus, Croix de la Boheme, Arromanches a Cancer patří už dlouho k oblíbeným tuzemským hazardním firem. Když herny a kasina každý rok povinně nadělují miliardy na veřejně prospěšné účely, na tyto čtyři navzájem propojené spolky nezapomínají. Tak jako loni: podle čerstvých dokumentů ministerstva financí jim věnovaly rekordních 58 milionů.

Habeas Corpus a Croix de la Boheme se podle svého webu za inkasované desítky milionů zabývají nesourodým mixem témat: církevními restitucemi, vírou, pořádáním šachových turnajů, přednáškami o historii. S médii ale nekomunikují.

„Já nejsem ten adekvátní člověk,“ omlouvá se Jaroslava Šustrová, jejíž telefon sdružení uvádějí na internetu. A po dalších otázkách ohledně využití peněz pokládá telefon. Mimochodem, sama Šustrová je v insolvenci kvůli nesplácení úvěrů a kvůli dluhům na zdravotním a sociálním pojištění.

Jedinou hmatatelnou stopou po hazardních milionech je tak výstavní vilka, kterou si sdružení koupila před dvěma lety nedaleko Průhonic u Prahy. Podle smlouvy uložené na katastru za 15,8 milionu.

Spolek Croix de la Boheme se na internetu hlásí k dalším dvěma štědře obdarovávaným sdružením. Například Arromanches loni od hazardu dostal 14 milionů – podle oficiálního zdůvodnění v ministerských výkazech na pomoc cizincům nebo závislým. A navenek ho zastupuje opět Jaroslava Šustrová.

Čtvrtým je sdružení Cancer, které slibovalo zprovoznit záchranou stanicí pro zvířata. HN už dříve zjistily, že sdružení inkasovalo 6,5 milionu a otevřelo v Litoměřicích obchod se zvířaty a chovatelskými potřebami. Stanice dodnes nevznikla. "Nemají na to ani vhodné prostory," potvrdil Jaroslav Švec z Krajské veterinární správy.

Zdroj: Blažek, V. (2012) In: Hospodářské noviny ze dne 28. srpna 2012

3-1-1 Založení občanského sdružení

Občanské sdružení je možno založit podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů (v platném znění). Takto vzniklé sdružení je s účinností od data registrace samostatnou právní osobou. Registraci stanov sdružení založených podle zákona č.83/1990 Sb. provádí MV ČR. Podle tohoto zákona nemohou občané založit sdružení k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu urči-

tých povolání, členy tohoto sdružení mohou být i právnické osoby. Práva a povinnosti členů sdružení upravují stanovy.

Sdružení vzniká bezplatnou **registrací** podanou na Ministerstvo vnitra ČR. Návrh na registraci může podávat přípravný výbor, ve kterém jsou nejméně tři občané, z nichž alespoň jeden je starší 18 let. Návrh je podepsán všemi členy přípravného výboru, kteří uvedou také svá jména a příjmení, rodná čísla a bydliště. Dále je uvedeno, kdo z členů starších 18 let je zmocněncem oprávněným jednat jménem sdružení. K návrhu jsou připojeny stanovy ve dvojím vyhotovení. Pokud stanovy neurčují něco jiného, jedná přípravný výbor jménem sdružení až do vytvoření orgánů uvedených ve stanovách sdružení.

Nesplňuje-li návrh náležitosti podle zákona č. 83/1990 Sb., (nebo jsou údaje neúplné či nepřesné), ministerstvo na to přípravný výbor bezodkladně, nejpozději do 10 dnů od doručení návrhu, upozorní s tím, že dokud tyto vady nebudou odstraněny, řízení o registraci nebude zahájeno.

Ministerstvo může návrh **odmítnout, i když jsou formality splněny**, a to z následujících důvodů:

- Ze stanov vyplývá, že se nejedná o občanské sdružení, nýbrž politickou stranu, výdělečnou společnost, profesní komoru, náboženský spolek nebo církev.
- Stanovy obsahují diskriminující opatření proti členům anebo jsou namířeny proti nečlenům.
- Jedná se o nedovolené sdružení, tzn., že se zaměřuje na omezování lidských práv, sleduje dosahování cílů protizákonnými a protiústavními prostředky, atd. (viz § 4, Zákon číslo 83/1990 Sb.).

Pokud ministerstvo nezjistí žádné důvody k odmítnutí registrace, do zmiňovaných 10 dní zašle zmocněnci přípravného výboru zpět jeden výtisk stanov s uvedením dne registrace (vzniku sdružení). Ministerstvo zároveň do 7 dnů od vzniku sdružení zašle informaci o vzniku, názvu a sídlu sdružení Českému statistickému úřadu (ČSÚ), který občanská sdružení eviduje. Po ukončení registrace (doručení oznámení o registraci) občanské sdružení požádá o přidělení identifikačního čísla organizace (IČO) a zřídí běžný účet u některého peněžního ústavu a splní další evidenční povinnosti dané zákony (např. by se mělo registrovat u finančního úřadu jako plátce daně).

Dalším krokem souvisejícím se založením sdružení je **ustavující členská schůze**. Při této příležitosti by mělo proběhnout schválení zaregistrovaných stanov a volba statutárních orgánů. Pokud stanovy neurčují něco jiného, tak až do vytvoření statutárních orgánů řídí organizaci přípravný výbor. Na ustavující schůzi

by mělo být jasně vymezeno (a zapsáno v zápisu), kdo je v souladu se stanovami zakládajícím členem, případně je možné přijmout další členy. Teprve poté by mělo dojít k volbě orgánů sdružení. Zakládající členskou schůzi je třeba dobře doložit zápisem členské schůze včetně prezenční listiny potvrzující fyzickou účast daných osob.

Bude-li mít sdružení majetek, musí vést účetnictví. Účtovat lze jednoduše i po-dvojně, nicméně přechod z jednoho na druhý způsob je možný jen na konci účetního období, tj. na konci roku. Pokud sdružení má majetek, tj. určité příjmy musí podat daňové přiznání u příslušného finančního úřadu.

3-1-2 Stanovy

Stanovy jsou základním dokumentem, který řídí činnost sdružení. Obsahují vymezení základních orgánů organizace, způsob vzniku a zániku a také definují orgán, který kontroluje hospodaření organizace. Ve stanovách je také vymezeno poslání organizace vyjadřující důvod jejího vzniku. Takto je poslání oficiálně zakotveno a řada dárců (státní správa, nadační subjekty, podniky, aj.) využívá kromě výročních zpráv a jiných dokumentů právě stanov k ověření toho, že organizace je skutečně zaměřena na to, co o sobě prohlašuje. Z toho důvodu je vhodná formulaci poslání (či cílů) organizace ve stanovách důkladně zvážit.

Dle zákona musí stanovy obsahovat:

- název sdružení (a to včetně označení "občanské sdružení" nebo zkratky „o. s.“)
- sídlo sdružení,
- cíl jeho činnosti,
- práva a povinnosti členů sdružení,
- orgány sdružení, způsob jejich ustavování, určení orgánů a funkcionářů oprávněných jednat jménem sdružení,
- ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat svým jménem,
- zásady hospodaření.

Formát stanov není jednotně určen. Jejich struktura závisí na předmětu plánované činnosti organizace i její velikosti. Vysoká volnost zákona o sdružování občanů se projevuje také u formulace orgánů sdružení. Zákon určuje pouze to, že stanovy musí obsahovat orgány sdružení, nicméně není již určeno kolik těchto orgánů, jakého charakteru či názvu, by mělo být. Nejvyšším orgánem občanského sdružení bývá zpravidla **členská schůze**, která se koná nejméně jedenkrát za rok. Členská schůze má právo volit členy ostatních orgánů a zejména **statutárního zástupce** sdružení, který jedná jménem organizace s ostatními subjekty. Tímto zástupcem bývá nejčastěji předseda (president, ředitel – název pozice ur-

čují stanovy) sdružení. Dalšími orgány mohou být **správní rada** (ta je zpravidla výkonným orgánem sdružení) nebo kontrolní komise (někdy také dozorčí rada) jenž dohlíží na způsob hospodaření organizace.

Jelikož stanovy určují nejen způsob fungování organizace, ale také její základní směr, tak je např. při změně poslání organizace třeba **změnit stanovy**. Změnu musí schválit ten orgán, který je k tomu podle stanov oprávněn. Zpravidla to je nejvyšší orgán sdružení. To platí i v případě, kdy ve stanovách není určeno, kdo případnou změnu schvaluje. V případě změny stanov platí povinnost toto oznámit Ministerstvu vnitra nejpozději do 15 dní po schválení změny a zároveň mu zaslat ve dvojím vyhotovení text změny.

□ 3-2 Poznámky k použité metodice

3-2-1 Výběr a charakteristika vzorku občanských sdružení

Získání vzorku organizací bylo uskutečněno náhodným výběrem 2 000 organizací ze Seznamu občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů vzniklých na základě zákona č. 83/1990 Sb (dále jen Seznam sdružení) uveřejněného na stránkách Ministerstva vnitra ČR. Jedná se o jediný úplný seznam organizací zřizovaných dle této právní formy.²⁰ Ostatní takové databáze (např. Evidence nestátních neziskových organizací nebo databáze organizace Neziskovky.cz) evidují pouze organizace na základě jejich vlastní žádosti. Zjišťování dostupnosti k webovým stránkám a následná obsahová analýza pak proběhla v období srpna až prosince roku 2011.

Částečnou charakteristiku vzorku ukazuje následující tabulka 3-1 obsahující rozdělení občanských sdružení do kategorií vytvořených autorem. Kategorizace je obdobou klasifikace ČKNO připravené Centrem pro výzkum neziskového sektoru pro specifické podmínky českých neziskových organizací. Bohužel by bylo velmi obtížné zjistit předmět činnosti u organizací, které nemají webové stránky.

Tab. 3-1: Rozdělení občanských sdružení s webovými stránkami dle zaměření

<i>Občanská sdružení s webovou stránkou (n=469)</i>	Počet ze vzorku Abs.	Počet ze vzorku Rel.
2 Sport amatérský i profesionální	155	33,0 %
1 Kultura, umění a média	85	18,1 %
5 Sociální činnosti (včetně práce s dětmi a mládeží)	75	16,0 %
3 Rekreační a volný čas	48	10,2 %
6 Životní prostředí	26	5,5 %
9 Činnosti jinde neuvedené	25	5,3 %
4 Výchova a vzdělávání	20	4,3 %
8 Profesionální sdružení a odbory	17	3,6 %
7 Právo a obhajoba zájmů	11	2,3 %
Nezjištěno	7	1,5 %
Celkový součet	469	100 %

Zdroj: Autor

Z tabulky 3-1 je zřejmé, že největší podíl (33 %) mezi občanskými sdruženími mají sportovní organizace. Následují organizace zabývající se kulturou a uměním (18 %) a organizace zaměřené na sociální činnosti a práci s dětmi a mládeží (16 %).

²⁰ Úplným seznamem občanských sdružení by mohl být také Registr ekonomických subjektů spravovaný ČSÚ. Statistický úřad ale člení organizace této právní formy na organizační jednotky sdružení a zájmová sdružení. Vyhledávání v tomto registru je tak – v rámci této právní formy – nepřehledné.

3-2-2 Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

Vzhledem k tomu, že občanská sdružení nemusí o sobě zveřejňovat žádné údaje a mohou existovat, aniž by ve skutečnosti provozovaly jakoukoli činnost, tak se transparentnost webových stránek těchto organizací jeví jako dobrý základ pro zkoumání transparentnosti celkové. Pro zjištění transparentnosti byl vytvořen vlastní standard elektronické transparentnosti neziskové organizace s využitím některých kritérií z Minima transparentnosti neziskových organizací vytvořeného Nadací Via Vitae. Obsah standardu včetně metodiky sběru dat je uveden v Tabulce 3-2.

Tab. 3-2: Metodika sběru dat pro obsahovou analýzu občanských sdružení

Oblast	Bližší popis oblasti	Metodika sběru dat
Přítomnost na www	Existence vlastních webových stránek	Vyhledávání prostřednictvím vyhledávačů, ověření na základě IČO nebo adresy
	Aktuálnost webových stránek	Vyhledání data poslední aktualizace nebo poslední provedené změny na www
Vymezení účelu existence organizace	Přítomnost poslání/vize organizace na www	Zjištění existence textu vyjadřujícího poslání/vizi, terminologie nemusela být správná nebo být explicitně použita
	Umístění poslání/vize	Na domovské stránce nebo v podstránkách či dokumentech
Základní informace o organizaci	Stanovy organizace	Zjištění, zda dokument je/není k dispozici
	Jména statutárních zástupců, kontrolních orgánů a zaměstnanců	Zjištění, zda jsou daná jména k dispozici. U kontrolních orgánů muselo být explicitně zmíněno, že se jedná o kontrolní výbor, kontrolora, atp.
	Kontaktní údaje	Zda jsou údaje k dispozici, a které
	Veřejně přístupná výroční zpráva	Zjištění, zda dokument je/není k dispozici. Zhodnocení aktuálnosti zprávy. Do úvahy vzaty nejen výroční zprávy ve standardu dle zákona o účetnictví č. 563/1991, ale též obdobné dokumenty popisující činnost organizace za uplynulý rok.
Přijímání darů	Uvedení jmen dárců, příp. loga dárců	Uvedení jmen dárců, u organizací bylo ekvivalentem umístění loga dárce
	Uvedení částek	Zjištění uvedení/neuvedení výše daru
	Členění přijatých darů	Zda je k dispozici členění na dary od státu, firem a jednotlivců, příp. zda existuje členění dle účelu, na který bylo darováno
Informace o hospodaření	Účetní výkazy	Zjišťováno, zda je k dispozici pouze výkaz zisků a ztrát, nebo také rozvaha, příp. výrok auditora o hospodaření. Kvalita výkazů nebyla hodnocena.
	Transparentní účet	Existence transparentního účtu

Zdroj: Autor

□ 3-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

Z blíže zkoumaných 2000 občanských sdružení disponovalo 498 (24,9 %) z nich vlastními webovými stránkami. Z tohoto počtu se v jednom případě webové stránky odkazovaly na dvě organizace s podobným názvem, avšak rozdílným IČO.²¹ Ve 28 dalších případech byly webové stránky nedostupné, v rekonstrukci, nebo jejich obsah tvořil pouze jeden obrázek. Relevantními webovými stránkami s alespoň minimálním informačním obsahem tedy disponovalo pouze 469 (23,5 %) organizací. Detailní výsledky dané výzkumné otázky jsou obsaženy v Tab. 3-3.

Tab. 3-3: Dostupnost webových stránek u občanských sdružení a jejich aktualizace

Občanská sdružení (n=2000)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
S vlastní webovou stránkou	498	24,9 %
Z toho: s alespoň minimálním informačním obsahem	469	23,5 %

Zdroj: Autor

Přibližně tři čtvrtiny (77,8 %) z těchto webových stránek pak obsahovalo údaje, které byly aktuální (tj. aktualizovány v r. 2011, kdy proběhl sběr dat). Zhruba desetina organizací (11,9 %) pak aktualizovala své webové stránky v letech 2009 nebo 2010. A konečně opět přibližně desetina webových stránek byla aktualizována ještě později nebo v nich údaj o aktualizaci nemohl být zjištěn. Údaje ilustruje tabulka 3-4.

Tab. 3-4: Dostupnost webových stránek u občanských sdružení a jejich aktualizace

Občanská sdružení s webem (n=469)	Dostupná aktualizace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Webové stránky aktualizované v r. 2011	365	77,8 %
Webové stránky aktualizované v r. 2009 nebo 2010	56	11,9 %
Stránky aktualizované před r. 2009 nebo neaktualizované	42	9,0 %
Aktualizaci nebylo možno posoudit	6	1,3 %

Zdroj: Autor

²¹ Vysvětlením může být skutečnost, že ze zákon upravujícího založení občanského sdružení, žádným způsobem nevymezuje ukončení činnosti a organizace s touto právní formou mohou tedy existovat formálně, ve skutečnosti ale již dávno ukončili svou činnost. Na Seznamu sdružení se pak může objevit vícekrát organizace navazující na činnost organizace předchozí. V daném případě lze předpokládat, že subjekt ukončil svou činnost a založil organizaci novou se kterou v činnosti pokračoval.

□ 3-4 Informace poskytované na webových stránkách

3-4-1 Poslání a vize

V tomto případě byla zjišťována přítomnost poslání a vize organizace na webových stránkách. Z 469 webových stránek podrobených další analýze bylo zjištěno, že poslání na webových stránkách uvádí přibližně třetina organizací (151 organizací, tj. 32,2 %); naproti tomu vize organizace byla zveřejněna pouze ve 25 případech (5,3 %). Poslání i vize bylo na webových stránkách obtížně vyhledatelné a zpravidla byly součástí na webu dostupných stanov. Na domovské stránce uváděla poslání méně než desetina organizací (44; 9,4 %), vizi pak méně než 2 % organizací (8; 1,7 %) s existující webovou stránkou. Souhrnné výsledky uvádí Tab. 3-5.

Tab. 3-5: Prezentace poslání/vize občanských sdružení na webových stránkách

Občanská sdružení s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Poslání	151	32,2 %
<i>Z toho: složitě vyhledatelné</i>	107	22,8 %
<i>uvedené na homepage</i>	44	9,4 %
Vize	25	5,3 %
<i>Z toho: složitě vyhledatelná</i>	17	3,6 %
<i>uvedené na domovské stránce</i>	8	1,7 %

Zdroj: Autor

3-4-2 Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva

V tomto případě byla zjišťována dostupnost stanov, jmen statutárních zástupců a zaměstnanců organizace, kontaktních údajů a výroční zprávy. Nejdůležitější organizační dokument, kterým stanovy pro danou právní formu jsou, zveřejnila přibližně čtvrtina organizací (26,9 %). Příznivější situace existuje u dostupnosti statutárního orgánu, ten byl zveřejněn téměř v polovině případů (47,1 %), kontrolní orgán, tj. členy kontrolní komise nebo interního kontrolora pak uvedla více než desetina z analyzovaných organizací (11,5 %).

Jména zaměstnance/zaměstnanců zkoumané subjekty uváděly podobně často jako u statutárního orgánu, tj. u cca poloviny (50,9 %) ze sledovaných organizací. Sledovanými kontaktními údaji byly v našem případě telefonní číslo a e-mailová adresa. Oba sledované údaje byly k dispozici v sedmi z deseti organizací (70,2 %). Naopak žádný kontaktní údaj neposkytuje přibližně desetina organizací (10,5 %). Spíše ojedinělé bylo uvedení pouze telefonního čísla (4,3 %), častěji pak byl uváděn pouze e-mail (15,1 %). Poslední, nicméně velmi důležitou

sledovanou informací byla dostupnost k výroční zprávě²² organizace. Výroční zprávu zveřejnila na svém webu pouze necelá desetina organizací (9,8 %), přitom aktuální výroční zprávu za r. 2009 nebo 2010 pak mělo k dispozici pouze 40 organizací (8,5 %) ze všech organizací s vlastní webovou prezentací. Podrobnější výsledky všech sledovaných informací jsou k dispozici v Tab. 3-6.

Tab. 3-6: Dostupnost základních informací o organizaci

<i>Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)</i>	Dostupná informace nebo dokument (počet)	
	Absolutní	Relativní
Stanovy	126	26,9 %
Jméno/a <i>statutárních zástupců</i>	221	47,1 %
<i>kontrolního orgánu</i>	54	11,5 %
<i>zaměstnanců</i>	238	50,9 %
Kontaktní údaje		
<i>Telefonní číslo (pouze)</i>	20	4,3 %
<i>E-mailová adresa (pouze)</i>	71	15,1 %
<i>Telefonní číslo a e-mail</i>	329	70,2 %
Výroční zpráva	46	9,8 %
<i>z toho aktuální</i>	40	8,5 %

Zdroj: Autor

3-4-3 Dárcovství a finanční hospodaření

V oblasti dostupnosti informací o přijatých darech byla zjišťována jednak forma, kterou jsou údaje prezentovány (zda se jedná pouze o výčet darů či také uvedení loga a věnované částky), a za druhé také členění získaných darů. Téměř dvě třetiny organizací (62,0 %) o přijatých darech neposkytují žádné informace (nebo žádné dary nepřijaly), přibližně třetina (35,0 %) je pak uvádí pouze ve formě názvu a případně loga organizace. Velmi malý podíl (3,0 %) organizací pak zveřejňuje nejen jména dárců, ale také výši darované částky. Podrobnější výsledky jsou k dispozici v Tab. 3-7.

²² Za výroční zprávu byly u občanských sdružení považovány pro potřeby výzkumu i tzv. Zprávy o činnosti organizace. Nejednalo se tedy o výroční zprávu sestavenou na základě zákona č. 563/1991 Sb. o účetnictví.

Tab. 3-7: Informování o přijatých darech

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění přijatých darů	178	38,0 %
z toho: uvedení názvu nebo loga organizace	164	35,0 %
uvedení včetně přijaté částky	14	3,0 %
Zveřejnění přijatých darů	178	38,0 %
z toho: členěno na veřejné, firemní a individuální dary	16	3,4 %
členěno dle projektů	13	2,8 %
členěno dle obou předchozích kritérií	8	1,7 %
nečleněno	141	79,2 %

Zdroj: Autor

Z blíže analyzovaných 469 webových stránek organizací vyplývá, že 134 (28,6 %) organizací číslo svého bankovního účtu. Jen sedm z nich (5,2 %) ale informuje o vlastní hospodářské činnosti prostřednictvím transparentního účtu. Podobně neuspokojivá je situace v oblasti zveřejňování informací o hospodaření, které poskytuje méně než desetina (7,9 %) organizací. Přitom pouze čtyři procenta (3,9 %) organizací poskytují informace souhrnné ve formě výkazu zisku a ztrát a zároveň rozvahy, případně ještě s doložením výroku auditora o hospodaření. Detailní informace jsou pak k dispozici v tabulce 3-8.

Tab. 3-8: Dostupnost informací o hospodaření

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění bankovního spojení	134	28,6 %
z toho: transparentní účet	7	1,5 %
Zveřejnění informací o hospodaření	37	7,9 %
z toho: pouze příjmy a výdaje (VZZ)	13	2,8 %
VZZ a rozvaha	13	2,8 %
VZZ, rozvaha a výrok auditora o hospodaření	5	1,1 %
Neaktuální (zastaralé) informace	6	1,3 %

□ 3-5 Shrnutí

Zjištěné výsledky nabízejí základní obraz transparentnosti občanských sdružení, které jsou nejčtenější právní formou českých neziskových organizací. Z hlediska dílčích výsledků je možné stanovit následující závěry:

- (1) Občanská sdružení pro svou vlastní prezentaci využívají internet pouze omezeně, vlastními webovými stránkami disponuje pouze necelá čtvrtina z nich. Z organizací, které webové stránky vlastní, pak necelá čtvrtina z nich, dané stránky neaktualizuje. Takový počet organizací aktivních na internetu odpovídá mj. předchozímu výzkumu Rohrbachera (2007).

- (2) Organizace na svých webových stránkách zpravidla neprezentují účel své existence. Poslání je uvedeno pouze na necelé třetině analyzovaných webových stránek, vize pak přibližně v pěti procentech z nich. Poslání nebo vize jsou přitom spíše prezentovány v dokumentech organizace než na hlavní domovské stránce.
- (3) Ze základních dokumentů prezentují občanská sdružení nejčastěji stanovky, a to přibližně ve čtvrtině organizací disponující webovou prezentací. Výroční zprávu prezentuje na webu necelá desetina těchto organizací. Ve více než polovině případů obsahují zkoumané webové stránky jména zaměstnanců, v necelé polovině pak jména statutárních zástupců organizace. Sedm desetin organizací pak uvádí jako kontaktní údaj e-mailovou adresu ve spojení s telefonem. Jedna desetina z organizací pak na své webové prezentaci žádný kontakt neuvádí. Prostřednictvím výroční zprávy svou činnost dokládá opět pouze necelá desetina organizací, které mají webové stránky.
- (4) Dárce na webu zveřejňují pouze přibližně čtyři organizace z deseti, a to ve formě názvu nebo loga subjektu. Pouze tři organizace ze sta pak zveřejňují nejen jméno dárce, ale i darovanou částku.
- (5) Informace o hospodaření na webu zveřejňuje pouze osm organizací ze sta, přičemž pouze na jedné webové stránce ze sta je k dispozici jak výsledovka a rozvaha, tak výrok auditora o hospodaření. Transparentní účet má pak k dispozici jeden a půl procenta ze sledovaných organizací s webovou stránkou.
- (6) Při bližší analýze webových stránek bylo zjištěno, že zhruba pět procent organizací zneužívá právní formu pro vlastní podnikání a zároveň to prostřednictvím webových stránek veřejně prezentuje. Lze logicky předpokládat, že u organizací bez webových stránek bude podíl těchto organizací významně vyšší. Mezi ziskovými činnostmi se typicky objevují organizace nabízející internetové připojení, webdesign, modelingové služby či poradenství.

Z uvedených výsledků je zřejmé, že stav webové transparentnosti českých neziskových organizací je tristní. Ačkoli totiž některé hodnoty dostupnosti nemusejí vypadat tak problematicky, při využití přístupu uplatňovaném ve výzkumu Gandíi a Archidony (2005) zaměřeném na hodnocení kvality webových stránek veřejné správy nebo přístupů typických pro měření zákaznických služeb, by hodnoty byly mnohem nižší. Zde je totiž úroveň elektronické transparentnosti dána součinem dostupnosti aktuálních webových stránek, stanov organizace, výroční zprávy, informací o hospodaření.

4

Obecně prospěšné společnosti

Motto: „Srovnání s jinými výzkumy ukazuje, že o.p.s. ukládají dokumenty spíše na webu než u rejstříkových soudů. Webová prezentace je přitom dobrovolná, zatímco u soudů je uložení dáno zákonem.“

4-1 Právní ukotvení obecně prospěšných společností

Založení a vznik

Orgány

Hospodaření

Změny vyplývající z novelizace zákona

4-2 Poznámky k použité metodologii

Výběr vzorku obecně prospěšných organizací

Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

4-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

4-4 Informace poskytované na webových stránkách

Poslání a vize

Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva

Dárcovství a finanční hospodaření

4-5 Shrnutí

▣ 4-1 Právní ukotvení obecně prospěšných společností

Obecně prospěšné společnosti (dále také o.p.s.) jsou primárně určeny k poskytování služeb a na rozdíl od dalších právních forem si na svou činnost mohou vydělávat i podnikatelskou činností. Právní předpisy jim udávají mnohem jasnější strukturu, než tomu je u občanských sdružení a zároveň určují i minimální podmínky v oblasti transparentnosti těchto společností. Musejí vydávat a zveřejňovat výroční zprávu s definovanou strukturou obsahu, informovat o lidských zdrojích, které zaměstnávají a plnit řadu dalších náležitostí. Jaký vliv mají takové přísnější podmínky určené právními předpisy na jejich skutečnou transparentnost, ukáže tato kapitola.

Hospodářský výsledek obecně prospěšné společnosti nesmí být používán ve prospěch zakladatelů, členů jejích orgánů nebo zaměstnanců a musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena. Obecně prospěšnou společnost spravuje správní rada a její činnost řídí ředitel obecně prospěšné společnosti, nad činností obecně prospěšné společnosti bdí dozorčí rada. Obecně prospěšnou společnost může založit fyzická i právnická osoba nebo osoby.

Zákon o obecně prospěšných společnostech (č. 248/1995 Sb.) byl dle některých názorů kuriozitou platného právního řádu ČR až problémy nevyřešila ani dílčí novelizace v roce 2002. Z tohoto důvodu, i z důvodu množství požadavků vycházejících z právního ukotvení o.p.s. se některé organizace – které jsou povahou své činnosti obecně prospěšnými společnostmi – raději registrovaly jako občanská sdružení.

Do života o.p.s. přinesl řadu změn až zákon č. 231/2010 Sb., který novelizuje dosavadní úpravu, a to s účinností od počátku roku 2011. Dle Deverové (2012) jsou základními změnami tyto: vymezení statutárního orgánu, nové vymezení pravomocí správní rady a úprava nakládání s majetkem. Některé změny technického rázu pak mají příznivý vliv na zvýšení transparentnosti, např. doplnění příjmení osob v orgánech o.p.s.

Dle předchozí úpravy byla statutárním orgánem správní rada a ředitel jako výkonný orgánem řídil provozní činnosti organizace. Deverová (2012) uvádí, že to „znamenalo nižší míru odpovědnosti na straně ředitele, a tím ohrožení právní jistoty třetích osob, které s obecně prospěšnou společností vstupovali do právních vztahů. Novela určila jako statutární orgán ředitele a stanoví, že tuto funkci vykonává ve smluvním poměru k o.p.s.“ Vyloučen je přitom výkon statutárních činností v pracovním poměru. Není však vyloučeno, aby ředitel vykonával další aktivity týkající se běžného provozu organizace (nikoli statutární povahy), a to v souběžném pracovním poměru.

4-1-1 Založení a vznik

Organizace se zakládá prostřednictvím **zakládací smlouvy** podepsané všemi zakladateli (je-li zakladatel jediný, pak se jedná o zakládací listinu). Zakladateli mohou být fyzické osoby, stát nebo také právnické osoby. Způsob založení o. p. s. je zákonem vymezen detailněji, než je tomu u občanského sdružení. Zakládací listina (či smlouva) obsahuje:

- a) název, sídlo a IČO zakladatele (jde-li o právnickou osobu) nebo jméno, rodné číslo a trvalý pobyt zakladatele (v případě fyzické osoby),
- b) název a sídlo zakládané organizace,
- c) druh obecně prospěšných služeb, které má organizace poskytovat,

- d) podmínky poskytování jednotlivých druhů služeb,
- e) dobu, na kterou se společnost zakládá (není-li založena na dobu neurčitou),
- f) jméno, rodné číslo a trvalý pobyt členů správní rady,
- g) jméno, rodné číslo a trvalý pobyt ředitele,
- h) jméno, rodné číslo a trvalý pobyt členů dozorčí rady, je-li zřízena,
- i) hodnotu a označení majetkových vkladů jednotlivých zakladatelů, u nepeněžitého vkladu určení jeho předmětu a ocenění odborným odhadem,
- j) možnost odměňování a způsob stanovení výše odměny členů správní rady, členů dozorčí rady a ředitele.

Kromě toho, jsou v zakládací listině určeny i podmínky změn určeného druhu poskytovaných obecně prospěšných služeb, způsob jednání správní a dozorčí rady, volbu/jmenování počtu členů správní/dozorčí rady, možnost opětovného členství, důvody pro odvolání členů rad, podmínky zcizení nebo zatížení majetku vloženého nebo darovaného zakladatelem.

Obecně prospěšná společnost vzniká dnem zápisu do rejstříku těchto organizací. Tento rejstřík vede příslušný soud určený k tomu zákonem. Návrh na zápis obecně prospěšné společnosti do rejstříku podává zakladatel (nebo osoba jím zmocněná). K návrhu musí být přiložena zakládací listina. Návrh na zápis musí být podán do 90 dnů od založení společnosti.

4-1-2 Orgány

Jak je patrné již ze způsobu založení, zákonem jsou v případě o. p. s. podrobněji vymezeny i jednotlivé orgány společnosti. Jedná se o:

- správní radu,
- ředitele, a
- dozorčí radu.

Správní rada sice v aktualizovaném pojetí ztratila povahu statutárního zastupce organizace, nicméně je stále jejím nejvyšším orgánem. Do působnosti správní rady mj. náleží:

- jmenování a odvolání ředitele,
- schvalování rozpočtu o.p.s.
- schvalování účetní závěrky a výroční zprávy,
- schvaluje předmět doplňkových činností,
- rozhoduje o zrušení společnosti a o určení organizace, na kterou přejde případný likvidační zůstatek, aj.

Správní rada má nejméně tři členů (nebo více, ale počet musí být dělitelný třemi) a schází se nejméně dvakrát ročně. V pracovněprávním nebo jiném obdobném vztahu může být nejvýše jedna třetina členů rady. Opětovné členství je možné nestanoví-li zakládací listina jinak. Členové rady volí ze svého středu předsedu správní rady.

Do působnosti správní rady mj. náleží:

- vydat ve lhůtě šesti měsíců od vzniku společnosti statut (který podrobněji upraví vnitřní organizaci společnosti),
- schvalování změn zakládací listiny (smlouvy) nebo rozhodnutí o zrušení společnosti,
- dbát na zachování účelu, pro který byla společnost založena,
- schvalovat rozpočet a jeho změny (náklady na vlastní činnost), roční účetní závěrku a výroční zprávu,
- rozhodovat o předmětu a rozsahu doplňkových činností obecně prospěšné společnosti nad rámec vymezený v zakládací listině
- jmenovat a odvolávat ředitele společnosti, dohlížet na jeho činnost a stanovit mu mzdu, pokud podle zakládací listiny (smlouvy) je funkce zřízena.

Ředitelem může být jmenována pouze fyzická osoba, která je **bezúhonná**. Ředitel nemůže být členem správní ani dozorčí rady, je však oprávněn účastnit se jednání správní rady s hlasem poradním. Po nabytí účinnosti novely o o.p.s., tj. od 1. 1. 2011 je ředitel statutárním orgánem, jenž řídí činnost o.p.s. a jedná jejím jménem – funkce ředitele je tedy zřízena povinně. Ředitel je jmenován a odvoláván správní radou. Ředitelem může být pouze bezúhonná fyzická osoba způsobilá k právním úkonům.

Ředitel vykonává funkci ve smluvním poměru. Na základě pozměňovacího návrhu, který vzešel z petičního výboru, je funkce ředitele vykonávána ve smluvním poměru – bez jakékoli další podrobnější úpravy. Funkce ředitele proto bude pravděpodobně vykonávána obdobně jako u statutárních orgánů obchodních společností, tedy na základě smlouvy o výkonu funkce, byť zákon tento pojem (na rozdíl od obchodního zákoníku) výslovně nepoužívá a ani jinak náležitosti smlouvy neupravuje.

Dozorčí rada je kontrolním orgánem společnosti, je nejméně tříčlenná (počet musí být dělitelný třemi). Členové dozorčí rady volí svého předsedu, který svolává a řídí její jednání. Dozorčí rada:

- přezkoumává roční účetní závěrku a výroční zprávu,
- nejméně jedenkrát ročně podává zprávu řediteli a správní radě o výsledcích své kontrolní činnosti,

- dohlíží na to, že společnost vyvíjí činnost v souladu se zákony a zakládací listinou,
- je povinna upozornit ředitele a správní radu na porušení zákonů, ustanovení zakládací listiny nebo statutu, na nehospodárné postupy, případně další nedostatky, je oprávněna stanovit řediteli a/nebo správní radě lhůtu ke sjednání nápravy, není-li náprava zajištěna, neprodleně o tom informuje zakladatele,
- je oprávněna nahlížet do účetních knih a jiných dokladů a kontrolovat tam obsažené údaje, svolat mimořádné jednání správní rady.

4-1-3 Hospodaření

Obecně prospěšné společnosti jsou ve svém účetnictví povinny důsledně oddělit:

- náklady a výnosy spojené s doplňkovými činnostmi,
- náklady a výnosy spojené s obecně prospěšnými službami,
- náklady a výnosy nepatřící do předchozích skupin a spojené se správou.

Řádnou a mimořádnou účetní závěrku musí mít ověřenu auditorem společnosti, které jsou a) příjemci dotací nebo příjmů z veřejných rozpočtů (stát, obce, státní fondy, územní celky), jejichž celkový objem přesáhne jeden milion Kč, nebo b) ve výši čistého obratu překročily deset miliónů Kč.

Společnost vypracovává a zveřejňuje výroční zprávu v termínu stanoveném správní radou, nejpozději ale šest měsíců po ukončení účetního období. Účelem výroční zprávy je informovat o činnosti a hospodaření. Do 30 dnů po schválení výroční zprávy správní radou, je tato uložena do sbírky listin. V zakládací listině nebo statutu o.p.s. mohou pak být stanoveny i další způsoby zveřejnění.

Výroční zpráva kromě náležitostí stanovených zákonem upravujícím účetnictví musí obsahovat také informace o:

- a) všech činnostech, uskutečněných v rámci obecně prospěšných služeb a doplňkové činnosti a jejich zhodnocení,
- b) lidských zdrojích,
- c) výnosech v členění podle zdrojů,
- d) vývoji a stavu fondů o.p.s.,
- e) stavu majetku a závazků společnosti a jejich struktury,
- f) celkovém objemu nákladů v členění na již zmiňované náklady spojené s doplňkovými činnostmi, obecně prospěšnými službami a náklady nepatřící do těchto skupin a spojené se správou organizace,
- g) změně zakládací listiny, změně správní nebo dozorčí rady a změně osoby ředitele, k nimž došlo v průběhu daného období.

Pokud organizace poruší ustanovení §2 (označení zkratkou), §17 (plnění podmínek provozování doplňkové činnosti a zákaz účasti na podnikání jiných osob), nebo §20 (zveřejňování výroční zprávy) pozbývá daňových zvýhodnění (stanovená tímto a dalšími zákony).

4-1-4 Změny vyplývající z novelizace zákona

Pospíšil a Rybová (2012) shrnují změny vyplývající z novelizace č. 231/2010 účinné od počátku r. 2011 takto:

- a) Byla posílena pozice krajů a České republiky jako zakladatelů o.p.s., a to zejména možností získat likvidační zůstatek společnosti.
- b) Statutárním orgánem se nově stává ředitel společnosti.
- c) Členové správní rady a dozorčí rady mohou být za výkon funkce odměňováni, je zrušena horní hranice počtu členů správní a dozorčí rady a zákaz opětovného členství členů správní rady.
- d) Členové správní rady mohou být nově v pracovněprávním vztahu ke společnosti.
- e) Ruší se stávající systém postupné obměny členů správní rady a dozorčí rady.
- f) O odvolání člena správní rady v případech, kdy tak ve stanovené lhůtě neučiní zakladatel, resp. o jmenování nového člena správní rady v případě, že v zákonné lhůtě není jmenován či ustanoven nový člen, nově nerozhoduje obec příslušná podle sídla společnosti, ale soud.
- g) Dochází k zásadnímu posílení odpovědnosti členů správní rady a ředitele společnosti za porušení povinností při výkonu funkce.
- h) U o.p.s. založených Českou republikou nebo územně samosprávným celkem zákon zpřísňuje podmínky převodu movitých a nemovitých věcí.
- i) Hospodářský výsledek po zdanění se nepřevádí do rezervního fondu.
- j) Je zrušeno ustanovení o zákazu souběhu dotací na stejnou činnost či projekt z více zdrojů.
- k) Statut společnosti není vydáván povinně.

V souvislosti se zmíněnou poslední novelizací zákona č. 248/1995 Sb. považujeme za vhodné upozornit také na některé povinnosti vyplývající z přechodných ustanovení zákona č. 231/2010 Sb.:

- a) Zakladatel dříve vzniklé o.p.s. je povinen nejpozději do 6 měsíců ode dne nabytí účinnosti novely zákona, tedy do 30. 6. 2011, uvést zakládací listinu do souladu s novelizovaným zněním zákona č. 248/1995 Sb. (není-li zakladatel, učiní tak správní rada).
- b) Byl-li vydán statut o.p.s., je správní rada povinna uvést jej do 30. 6. 2011 do souladu s novelizovaným zněním zákona.

- c) Ředitel o.p.s., jmenovaný do funkce před 1. 1. 2011, se tímto dnem stává statutárním orgánem o.p.s. ve smyslu novelizovaného znění zákona č. 248/1995 Sb.
- d) Neměla-li o.p.s. k 1. 1. 2011 funkci ředitele ustanovenu, je správní rada OPS povinna jej nejpozději do 30. 6. 2011 ustanovit. Do doby ustanovení ředitele vykonává pravomoci statutárního orgánu o.p.s. správní rada.
- e) Pro vyhotovení a zveřejnění výroční zprávy o.p.s. za účetní období do 1. 1. 2011 se použije zákon č. 248/1995 Sb. ve znění účinném do tohoto dne.

Pokud jde o vývoj právní úpravy o.p.s. do budoucna, tento je úzce spjat s připravovaným zněním nového občanského zákoníku. Obecně prospěšné společnosti se budou moci dobrovolně transformovat do jiného typu právnické osoby, konkrétně do právní formy ústavu, nadace či nadačního fondu, nebo si nadále ponechat právní formu obecně prospěšné společnosti a fungovat dle zákona č. 248/1995 Sb. ve stávající podobě. S další novelizací tohoto zákona se již nepočítá.

□ 4-2 Poznámky k použité metodice

4-2-1 Výběr vzorku obecně prospěšných organizací

Vzorek zkoumaných obecně prospěšných společností byl vybrán z Registru ekonomických subjektů Českého statistického úřadu. Nejdříve byly z registru získány všechny organizace právní formy o.p.s., který po vyřazení všech subjektů s dodatkem „v likvidaci“ ČSÚ k 14. 8. 2012 evidoval 2187. Z tohoto seznamu společností bylo následně náhodným výběrem získáno 100 organizací (N=100), které byly podrobeny obsahové analýze. Obsahová analýza proběhla během měsíce srpna roku 2012.

Důvod pro výběr webových stránek jako předmět obsahové analýzy byl ten, že na těchto stránkách je možné získat nejdostupnější informace o daných společnostech. Obecně prospěšné společnosti jsou samozřejmě dle Zákona o obecně prospěšných společnostech č. 248/1995 evidovány v Rejstříku obecně prospěšných společností, které vede krajský soud pro společnosti, které mají své sídlo v obvodu tohoto krajského soudu.

Dle Ministerstva spravedlnosti jsou data rejstříku obecně prospěšných společností uložena v databázi obchodních rejstříků, a proto je využíván naprosto totožný postup pro jejich aktualizaci jako v případě obchodních rejstříků. Informační systém předpokládá udržování konzistentní databáze na sedmi rejstříkových soudech a v centrální databázi, která slouží jako zdroj dat rejstříku obecně prospěšných společností pro zveřejňování prostřednictvím internetu. Všechna uvedená pracoviště jsou propojena pomocí resortní sítě Ministerstva spravedlnosti. Denně v nočních hodinách jsou automaticky přenášeny změnové

dávky z rejstříkových soudů na sehrávací a rozehrávací počítač, který je umístěn v budově Ministerstva spravedlnosti. Sehrané aktualizací dávky jsou zasílány zpět na servery rejstříkových soudů a na server pro aktualizací modul, který zajišťuje aktualizaci všech rejstříkových databází tak, že po skončení aktualizací procesu mají všechny databáze shodný obsah. Na závěr aktualizací procesu je vygenerován na každém rejstříkovém soudu soubor změnových dat, který je automaticky zaslán externím uživatelům (v současné době Ministerstvo financí ČR, Český statistický úřad a vydavatelství Obchodního věstníku).

Přes uvedený popis převzatý ze stránek Ministerstva spravedlnosti údaje z úplného výpisu z rejstříku obecně prospěšných společností na serveru www.justice.cz neobsahují základní dokumenty o společnostech jako výroční zprávy, zakladatelské dokumenty, atp. Z tohoto důvodu se jako vhodnější jeví sledování informací zveřejňovaných organizacemi na webových stránkách.

Pro vhodnější interpretaci dat byly zkoumané obecně prospěšné společnosti dále rozděleny dle základního třídění použitého Rosenmayerem (2004). Jedná se upravenou klasifikaci mezinárodního třídění ICNPO v devíti oblastech znázorněných v Tabulce 4-1, členění dle zakladatelů přitom při dělení uvažováno nebylo. Je zajímavé, že náhodný výběr nepotvrdil průzkum agentury Market Vision z listopadu r. 2002 (Jorgensen²³), že který uvádí, že až 53 % o.p.s. bylo založeno za účelem vzdělávání, 27 % k poskytování sociálních služeb a 23 % pro volnočasové aktivity. V daném vzorku sice převažuje vzdělávání, přičemž při souhrnu kategorií 3 a 4 by tato oblast mohla mít zhruba čtvrtinový podíl (26 %). Následuje oblast kultury a umění a oblast rozvoje území a humanitární pomoci.

Tab. 4-1: Třídění o.p.s. pro další interpretaci výsledků

Zaměření organizace	Zastoupení organizací ve zkoumaném vzorku
1 Kultura a umění	15
2 Sport a volný čas	9
3 Registrované školy	6
4 Ostatní vzdělávání a výzkum	20
5 Zdraví a zdravotně postižení	13
6 Sociální služby	10
7 Životní prostředí	1
8 Rozvoj území a humanitární pomoc	14
9 Ostatní	12
Celkový součet	100

Zdroj: Autor, rozdělení dle Rosenmayera (2004)

²³ <http://www.smedjorgensen.com/cs/novela-zakon-o-obecne-prospesnych-spolecnostech-a-vzdalenejsi-budoucnost>

4-2-2 Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

V rámci obsahové analýzy byla zkoumána především dostupnost a aktuálnost webových stránek, vymezení účelu existence organizace, přítomnost základních dokumentů upravujících chod organizace a základních informací o organizaci a informace o finančních zdrojích a hospodaření. Popis získávání těchto dat detailněji popisuje Tab. 4-2.

Tab. 4-2: Znaky zkoumané obsahovou analýzou na webových stránkách obecně prospěšných společností

Oblast	Posuzovaná kritéria	Metodika sběru dat
Dostupnost a aktuálnost webových stránek	Existence webových stránek. Posouzení, zda se jedná o: <ul style="list-style-type: none"> - samostatnou webovou prezentaci organizace nebo o prezentaci umístěnou na webu zakladatele/jiné organizace - aktuální web - funkční web	Vyhledání www prostřednictvím vyhledávače Google. Samostatnými weby byly takové, které obsahovaly pouze informace vztahující se ke zkoumané organizaci. Aktuální webovou prezentací takové, které byly aktualizovány v r. 2011 nebo 2012. Funkční webové prezentace umožnily přístup k informacím.
Vymezení účelu existence organizace	Přítomnost poslání a vize organizace na www	0 – neuvedeno 1 – uvedeno
Základní informace o organizaci	Statut organizace Jméno statutárního zástupce Jména osob ve správní radě Jména osob v kontrolním orgánu Počet zaměstnanců Počet dobrovolníků Jméno kontaktní osoby Výroční zpráva	0 – nebyly k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Finanční zdroje	Uvedení hlavních dárců organizace	0 – neuvedení dárců 1 – uvedení dárců Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Informace o hospodaření	Rozvaha Výkaz zisků a ztrát Audit Číslo bankovního účtu Transparentní účet	0 – nejsou k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).

Zdroj: Autor

Údaje byly přitom získávány jak z webové prezentace, tak z dokumentů, které byly na webových stránkách přístupné. Např. rozvaha, výsledovka či audit byly zpravidla součástí výročních zpráv. Zveřejnění v těchto organizačních dokumentech bylo tedy také považováno za zveřejnění na webových stránkách.

□ 4-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

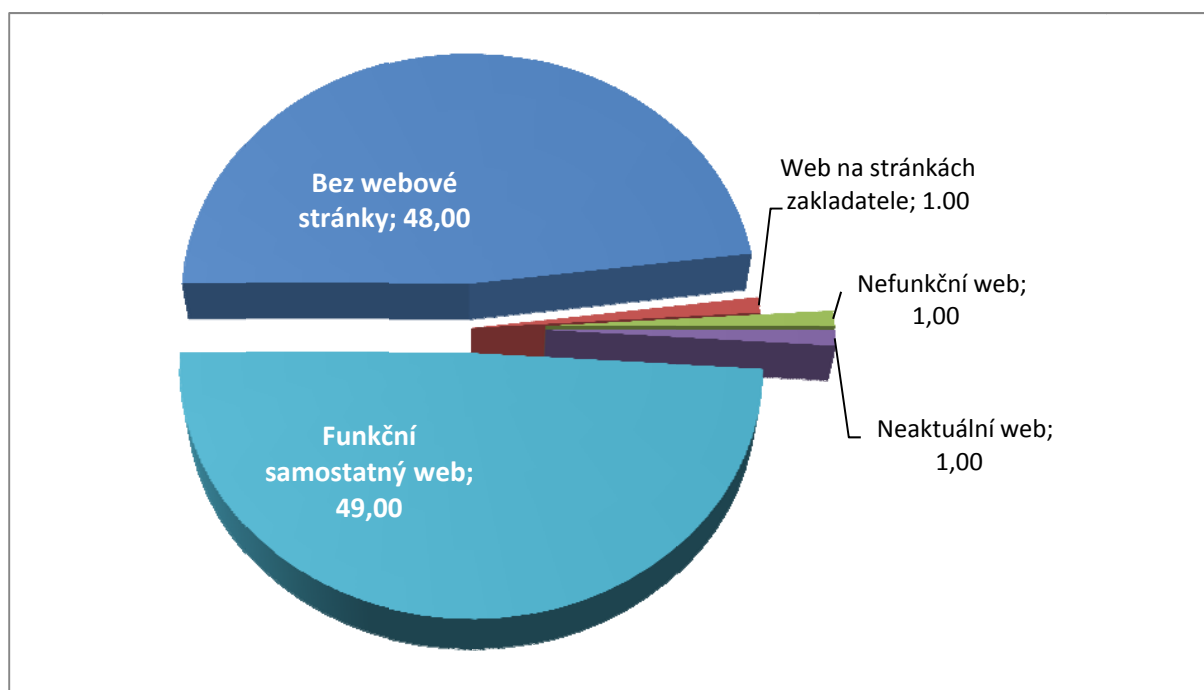
Vlastní webovou stránkou disponovala více než polovina organizací, tj. 52 ze 100 zkoumaných subjektů. Z těchto 52 organizací, byla jedna webová prezentace nefunkční, jedna neaktuální a jedna organizace měla webové stránky na stránkách akciové společnosti, která ji založila. V ostatních případech, tj. u 48 organizací, které webové stránky neměly, bylo možné na internetu dohledat pouze základní údaje v Obchodním rejstříku. Zmíněné údaje shrnuje tabulka 4-3 a graf 4-1.

Tab. 4-3: Existence web. stránek u obecně prospěšných společností a jejich aktualizace

Obecně prospěšné společnosti (n=100)	Počet
S vlastní webovou stránkou	52
<i>Z toho: webové prezentace na stránkách zakladatele</i>	1
<i>nefunkční webové prezentace</i>	1
<i>neaktuální webové prezentace</i>	1
<i>funkční prezentace s vlastní webovou prezentací</i>	49

Zdroj: Autor

Graf 4-1: Dostupnost webů obecně prospěšných společností, jejich funkčnost a aktualizace

Zdroj: Autor

Transparentnost organizací občanské společnosti

Jak je patrné z tabulky 4-3 na nepřítomnost webových stránek má významný vliv zaměření organizace. Nejčastěji, ve dvou třetinách případů, disponují vlastním webem organizace zaměřující se na kulturu a umění a registrované školy, následované organizacemi působícími v oblasti rozvoje území a humanitární pomoci (64,3 %), organizacemi z oblasti zdravotnictví a pomoci zdravotně postiženým (61,5 %) a sportovními organizacemi (55,6 %).

Naopak nižší podíl organizací s webovou prezentací zaznamenaly subjekty z oblasti sociálních služeb (20,0 %) a zdravotnictví (30,0 %). Organizace zaměřené na problematiku životního prostředí z důvodu malého počtu subjektů v kategorii není vhodné hodnotit. Při interpretaci těchto výsledků je však třeba upozornit na skutečnost, že četnosti zastoupení jednotlivých oblastí jsou malá a může docházet k nepřesnostem. Detailnější popis výsledků poskytuje Tab. 5-3.

Tab. 4-3: Přítomnost webu dle typu obecně prospěšné organizace

Obecně prospěšné společnosti (n=52)	Zastoupení organizací ve vzorku	Počet organizací s webem	% podíl organizací s webem
1 Kultura a umění	15	10	66,7 %
2 Sport a volný čas	9	5	55,6 %
3 Registrované školy	6	4	66,7 %
4 Ostatní vzdělávání a výzkum	20	6	30,0 %
5 Zdraví a zdravotně postižení	13	8	61,5 %
6 Sociální služby	10	2	20,0 %
7 Životní prostředí	1	0	0,0 %
8 Rozvoj území a humanitární pomoc	14	9	64,3 %
9 Ostatní	12	8	66,7 %
Celkový součet	100	52	52,0 %

Zdroj: Autor

Interpretace dalších výsledků se týká pouze organizací, které disponovaly funkční webovou prezentací, tzn., že obsahové analýze v oblasti transparentnosti bylo podrobena 51 obecně prospěšných společností.

□ 4-4 Informace poskytované na webových stránkách

4-4-1 Poslání a vize

Pro přiblížení účelu existence svým potenciálním dárcům či široké veřejnosti organizace informují zpravidla prostřednictvím svého poslání či dlouhodobější vize. Vysvětlení účelu vlastní existence, tzn. zdůvodnění toho, proč organizace existuje, neboli poslání, bylo schopno na webových stránkách prezentovat 35 organizací, tj. 68,6 % organizací, které měly webovou prezentaci. Vizi, tj. konkrétní představu o tom, jak by měla organizace vypadat, aby naplňovala poslání, mělo

k dispozici 5 organizací (9,8 %), zpravidla se přitom jednalo o takové organizace, které měly formulovány poslání. Nejčastěji přitom představení účelu existence organizace scházelo u organizací zaměřených na kulturu a umění (u 25 % organizací, které neměly k dispozici poslání). Výsledky jsou shrnuty v tabulce 4-4.

Tab. 4-4: Představení poslání a vize organizace na webových stránkách

Obecně prospěšné společnosti (n=51)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní počet ze všech ¹	Relativní podíl z www ²
Poslání	35	68,6 %
Vize	5	9,8 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze

² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

4-4-2 Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva

Novela zákona o obecně prospěšných společnostech č. 231/2010 Sb. mj. ukázala do jaké míry a jak rychle sledované subjekty dokázaly aplikovat v novém předpisu obsažené změny do vlastního chodu organizace. Zároveň novela přinesla novinku v tom, že statut organizace není již obligatorní, tzn., že ani nemusí být k dispozici na prohledávaných webových stránkách. Kromě toho by však novela měla přinést vyšší transparentnost, doplňuje totiž například povinnost prezentovat více údajů ve výroční zprávě.

Základní dokument upravující činnost o.p.s. měla k dispozici méně než pětina (17,6 %) organizací s webovými stránkami. Ještě výrazně nižší podíl organizací (7,8 %) zveřejňoval svou organizační strukturu. Téměř čtvrtina organizací (23,5 %) pak udávala informaci o počtu zaměstnaných osob a pouze necelých šest procent (5,9 %) organizací poskytlo informaci o počtu dobrovolníků.

Kromě těchto informací bylo zjišťováno, zda organizace uvádějí jméno statutárního zástupce, kterým je dle zmíněné novely o o.p.s. ředitel organizace a jména členů správní a dozorčí rady. Jméno statutárního zástupce bylo k dispozici na více než polovině zkoumaných webových stránek (56,9 %). Nejčastěji statutárního zástupce zveřejňovaly organizace působící v oblasti registrovaných škol (uvedly jej všechny organizace s funkčním webem), zdraví a péče o zdravotně postižené (uvedlo jej 7 z 8 organizací). Naopak nejčastěji jméno statutárního zástupce chybělo u kulturních a uměleckých organizací.

Shodně necelé čtyři desetiny (39,2 %) organizací zveřejňovaly jména členů správních a dozorčích rad. Mírně vyšší podíl pak byl zaznamenán při vyhledávání jmen kontaktních osob (43,1 %). Pouze v jednom případě uváděly organizace na webových stránkách určité doplňující údaje k činnosti správní rady, konkrétně se jednalo o o.p.s. Keramické centrum Doupě, které zveřejňovalo zápisy ze zasedání správních rad.

Tab. 4-5: Dostupnost základních informací na webových stránkách organizací

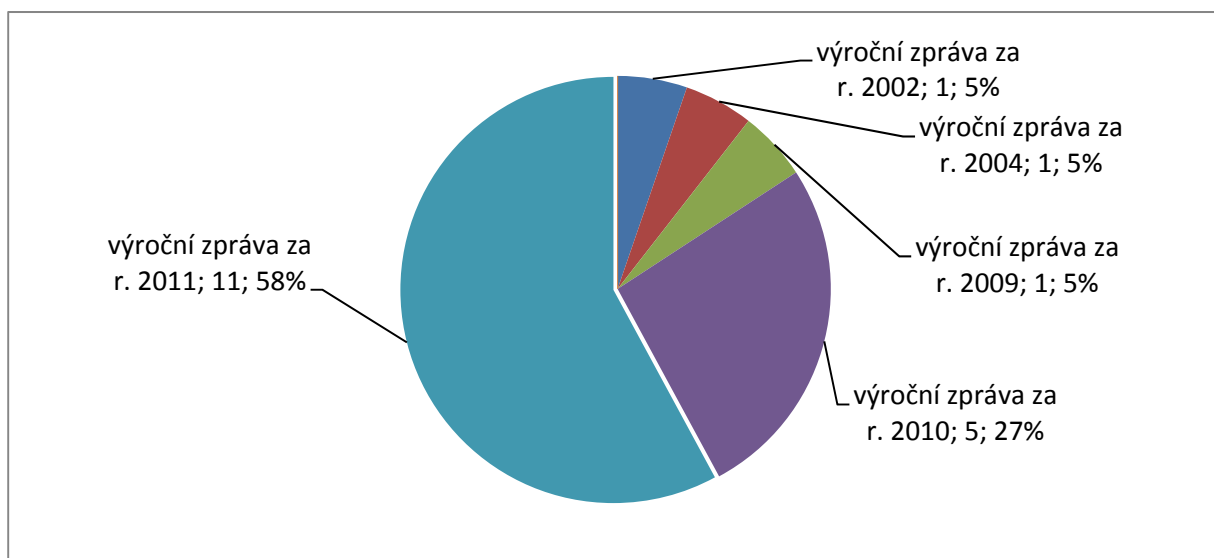
Obecně prospěšné společnosti (n=51)	Absolutní počet ze zkoumaných organizací¹	Relativní podíl z www²
Statut	9	17,6 %
Organizační struktura	4	7,8 %
Počet zaměstnanců	12	23,5 %
Počet dobrovolníků	3	5,9 %
Jméno/a <i>statutárních zástupců</i>	29	56,9 %
<i>členů správní rady</i>	20	39,2 %
<i>členů dozorčí rady</i>	20	39,2 %
Jména kontaktních osob	22	43,1 %
Výroční zpráva	19	37,3 %
<i>z toho aktuální (tj. za r. 2011 nebo r. 2010)</i>	16	31,4 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

Přes zákonem danou povinnost zpracovávat výroční zprávu a zveřejňovat ji u příslušného rejstříkového soudu, zveřejnilo na webových stránkách výroční zprávu pouze 37,3 % organizací s webovou stránkou (celkem ze 100 zkoumaných organizací se jednalo o 19 organizací s výroční zprávu dostupnou na internetu). Aktuální výroční zprávu pak mělo 16 organizací, tj. 31,4 % z organizací s webovou stránkou. Výroční zprávu za r. 2011 přitom zveřejnila více než polovina organizací s webem (58 %), přibližně čtvrtina organizací měla k dispozici výroční zprávu z r. 2010 (27 %). Přítomnost nejnovějších výročních zpráv z let 2002 nebo 2004 u dvou organizací je spíše dokladem neaktuálnosti a neuspořádanosti těchto webových stránek. Detailně tuto situaci ilustruje Graf 4-2.

Graf 4-2: Aktuálnost na webu dostupných výročních zpráv

Zdroj: Autor

Nejčastěji výroční zprávu zpřístupnily organizace orientované na rozvoj území a humanitární činnost (zprávu zveřejnilo 7 z 9 organizací s existujícím webem, tj. 78 %). Nezveřejnění zprávy bylo naopak typické u organizací z oblasti kultury a umění (7 z 10 organizací zprávu nezveřejnilo; 70 %) a vzdělávání a výzkumu (4 ze 6; 67 %). Dostupnost výročních zpráv a jmen statutárních zástupců na webových stránkách z hlediska zaměření obecně prospěšných společností uvádí tabulka 4-6.

Tab. 4-6: Zveřejnění jména statutárního zástupce a dostupnost výroční zprávy dle zaměření obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšné společnosti (n=51)	Počet organizací ve vzorku	Se jménem statutárního zástup.		S výroční zprávou	
		Abs.	Rel. (v %)	Abs.	Rel. (v%)
1 Kultura a rozvoj území	10	3	30%	2	20%
2 Sport a volný čas	5	3	60%	2	40%
3 Registrované školy	4	4	100%	1	25%
4 Ostatní vzdělávání a výzkum	6	3	50%	1	17%
5 Zdraví a zdravotně postižení	7	7	100%	3	43%
6 Sociální služby	2	1	50%	1	50%
7 Životní prostředí	0	0	-	0	-
8 Rozvoj území a humanit. org.	9	6	67%	7	78%
9 Ostatní	8	2	25%	2	25%

Zdroj: Autor

4-4-3 Dárcovství a finanční hospodaření

V oblasti dostupnosti informací o přijatých darech bylo zjišťováno pouze to, zda organizace uvádí názvy dárců, v tomto případě uvedla dárce přibližně třetina (35,3 %) organizací podrobených obsahové analýze webových stránek.

Z informací o hospodaření byly na webových stránkách, potažmo ve výročních zprávách, vyhledávány informace o rozvaze, výkazu zisků a ztrát, provedení auditu a uvádění % nákladů na správu organizace. Nejčastěji byla u obecně prospěšných společností dostupná výsledovka, a to v 16 případech (31,4 %). Méně často pak organizace zpřístupnily rozvahu informující o přehled majetku, rozvaha byla k dispozici na 12 webových stránkách (tj. 23,5 %). Výrok auditora o provedení kontroly hospodaření pak byl k dispozici pouze u šesti organizací (11,8 %). Méně než polovina organizací (39,2 %) na webových stránkách zveřejňuje číslo svého bankovního účtu, necelá desetina organizací (7,8 %) pak vlastní účet transparentní. Souhrn výsledků z oblasti dostupnosti informací o dárcovství a hospodaření je k dispozici v Tab. 4-7.

Tab. 4-7: Dostupnost informací o dárcovství a hospodaření

Právnícké osoby zřizované církví s dostupným a funkčním webem (n=84)	Dostupná informace	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění názvu dárce	18	35,3 %
Informace o hospodaření		
výkaz zisku a ztráty	16	31,4 %
rozvaha	12	23,5 %
audit	6	11,5 %
% nákladů na administrativu	1	2,0 %
Zveřejnění bankovního spojení	20	39,2 %
z toho: transparentní účet	4	7,8 %

Zdroj: Autor

Tabulka 4-8 ukazuje, že z hlediska zaměření obecně prospěšných společností lze v oblasti zveřejňování informací o hospodaření za nejtransparentnější považovat organizace poskytující sociální služby a organizace zaměřené na rozvoj území a humanitární činnost.

Tab. 4-8: Dostupnost rozvahy, výkazu zisků a ztrát a auditu na webových stránkách dle zaměření obecně prospěšných společností

Obecně prospěšné společnosti (n=51)	Výsledovka (v %)	Rozvaha (v%)	Audit (v%)
1 Kultura a rozvoj území	10,0	10,0	0,0
2 Sport a volný čas	20,0	20,0	0,0
3 Registrované školy	25,0	0,0	0,0
4 Ostatní vzdělávání a výzkum	16,7	16,7	0,0
5 Zdraví a zdravotně postižení	42,9	28,6	0,0
6 Sociální služby	50,0	50,0	50,0
7 Životní prostředí	-	-	-
8 Rozvoj území a humanit. org.	66,7	44,4	66,7
9 Ostatní	28,6	25,0	25,0

Zdroj: Autor

□ 4-5 Shrnutí

Zákonná povinnost udává (dle § 20 příslušného zákona) řediteli obecně prospěšné společnosti povinnost zabezpečit vypracování a zveřejnění výroční zprávy, a to nejpozději do šesti měsíců po skončení účetního období. Výroční zpráva by měla být do 30 dní od schválení správním radou uložena do sbírky listin. Výroční zpráva musí kromě náležitostí stanovených zákonem o účetnictví (zákon č. 563/1991 Sb.) obsahovat mj. informace o činnostech společnosti uskutečněných v daném období, zaměstnancích či stavu majetku.

Většina zkoumaných obecně prospěšných společností zmíněnou povinnost danou zákonem neplní. Na webu zveřejnilo svou výroční zprávu za r. 2011 pouze 16 organizací (tj. celkem 31 % s webovými stránkami). Tento nízký podíl je však dokonce vyšší, než 10 % výsledek uváděný ve výzkumu zaměřeném na ukládání výročních zpráv do Sbírký listin rejstříkových soudů (Prouzová 2005).

Podobná situace jako u výročních zpráv existuje i u zveřejňování výsledků finančního hospodaření. Výkaz zisku a ztráty je u organizací s webovou stránkou k dispozici pouze v necelé třetině případů.²⁴ Rozvaha, tj. výkaz podávající informaci o celkovém majetku organizace byla uvedena pouze ve 12 z 19 dostupných výročních zpráv). Údaj o lidských zdrojích byl dostupný pouze na 12 z 51 stránek. Podobně zarážející je skutečnost, že pouze přibližně polovina o.p.s. na webových stránkách uvádí jméno ředitele, tudíž statutárního zástupce organizace.

Výzkum dále ukázal, že přestože je o.p.s. právnickou osobou, jejíž hospodářský výsledek (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejich orgánů nebo zaměstnanců a musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla založena, tak řada organizací tuto podmínku svým chováním porušuje. Za příklad uveďme organizaci Art Zero, která je typickou marketingovou agenturou (www.art-zero.cz) či kamnářství Felicitas (kamnarstvi-felicitas.webnode.cz).

---

²⁴ Výkaz zisku a ztráty byl nejčastějším finančním ukazatelem uváděným ve výroční zprávě. Uvedlo jej 16 organizací, tzn., že byl k dispozici u všech organizací, které měly aktuální výroční zprávu.

5

Nadace a nadační fondy

Motto: „Ve srovnání s ostatními NNO poskytují nadace a nadační fondy nejméně aktuální informace. Neaktuálním webem disponuje přibližně třetina nadací a čtvrtina nadačních fondů.“

5-1 Právní ukotvení nadací a nadačních fondů

- Založení a vznik nadace a nadačního fondu
- Orgány nadace a nadačního fondu
- Správa majetku nadace a nadačního fondu
- Nadační investiční fond

5-2 Poznámky k použité metodice

- Výběr vzorku nadací a nadačních fondů
- Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

5-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

5-4 Informace poskytované na webových stránkách

- Poslání a vize
- Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva
- Dárcovství a finanční hospodaření

5-5 Shrnutí

□ 5-1 Nadace a nadační fondy z hlediska práva

Nadace a nadační fondy jsou organizace spravující finanční prostředky nebo majetek (tzv. nadační jmění), které do nich byly vloženy. Z výnosů tohoto majetku pak financují obecně prospěšné aktivity ostatních organizací nebo jednotlivců. V České republice tyto organizace navazují na činnost dalších filantropických organizací činných za první republiky, které byly v době komunismu téměř všechny zrušeny. O kapitalizaci českých nadací a n. fondů se po r. 1989 zasloužil i stát prostřednictvím jím zřízeného Nadačního investičního fondu.

Právní úpravu nadací a nadačních fondů (dále také n. fondů) vymezuje zákon č. 158/2010 Sb., podle kterého jsou nadace nebo n. fondy účelová sdružení majetku zřízená pro dosahování obecně prospěšných cílů. Za obecně prospěšný cíl se považuje zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. Nadace nebo n. fond je právnickou osobou a součástí jejího názvu musí být označení "nadace" nebo „nadační fond“. Současné největší nadace a nadační fondy uvádí TAB. 5-1.

TAB. 5-1 Nadace a nadační fondy podle příspěvků v r. 2009

Název subjektu	Rozdělené finanční příspěvky
1. Nadace rozvoje občanské společnosti	93 900 489
2. Nadace Charty 77 - Konto bariéry	60 621 527
3. Nadační fond J&T	21 075 708
4. Nadace OSF Praha	20 282 636
5. Nadace Partnerství	15 551 000
6. Nadační fond obětem holocaustu	14 991 868
7. Nadace Via	14 727 409
8. Nadace táta a máma	14 579 000
9. Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové	11 217 250
10. Nadace Preciosa	8 196 886

Zdroj: Fórum dárců (2010)

Mezi nadacemi a n. fondy lze najít subjekty zřízené podniky (např. ČEZ Nadace, Nadace Vodafone, O2 či T-mobile, Nadační fond J&T, Nadace OKD), osobnostmi české společnosti (Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, Nadace Livie a Václava Klausových, Nadace Terezy Maxové) či organizace hlásící se k odkazu určité osobnosti (Vzdělávací nadace Jana Husa, Nadace Antonína Švehly, Nadace B. Martinů). Konečně také nadace zajišťující rozvoj občanské společnosti (Nadace rozvoje občanské společnosti). K červnu roku 2012 existovalo v ČR 458 nadací a 1 278 nadačních fondů (ČSÚ pro potřeby Neziskovky.cz 2012).

5-1-1 Založení a vznik nadace a nadačního fondu

Nadace nebo nadační fond (n. fond) se zřizuje písemnou smlouvou, tzv. **nadační listinou**, uzavřenou mezi zřizovateli nebo zakládací listinou (je-li zřizovatel jediný) nebo závětí.

Nadační listina, nejde-li o závět, musí obsahovat (podle odstavce 2, §3 zákona):

- a) název a sídlo nadace nebo n. fondu,

- b) název, popřípadě obchodní firmu, sídlo a IČO (jde-li o právnickou osobu) zřizovatele, nebo jméno, příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt (jde-li o fyzickou osobu) zřizovatele,
- c) vymezení účelu, pro který se nadace nebo n. fond zřizuje (musí být ve shodě s obecně prospěšným cílem),
- d) výše majetkového vkladu, který se zřizovatel zavazuje vložit; jde-li o vklad nepeněžitý, musí být předmět vkladu oceněn znalcem;
- e) počet členů správní rady, jména, příjmení, rodná čísla, příp. datum narození, a trvalý pobyt členů první správní rady s uvedením způsobu jejich jednání jménem nadace nebo n. fondu,
- f) počet členů dozorčí rady, jména, příjmení, rodná čísla, příp. datum narození, a trvalý pobyt členů první dozorčí rady (nebo prvního revizora),
- g) stanovení pravidla pro omezení nákladů nadace nebo n. fondu podle § 22 nebo určení, že pravidlo je stanoveno statutem,
- h) určení osoby, která spravuje majetkové vklady zřizovatele (zřizovatelů) do vzniku nadace nebo n. fondu,
- i) podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, příp. okruh osob, kterým je lze poskytnout, nebo určení, že tyto náležitosti mají být stanoveny statutem.

Zřizuje-li se nadace nebo n. fond závětí, musí závěť obsahovat určení názvu a náležitosti uvedené v odstavci 2 písm. c), d), g) a i). Kromě toho také určení osoby, která jmenuje první členy orgánů nadace nebo n. fondu, příp. revizora (nejsou-li tito členové v závěti přímo jmenováni). U nadace nesmí být hodnota **nadačního jmění nižší než 500 000 Kč**, ani se pod tuto hodnotu nesmí snížit. Ostatní majetek nadace nebo n. fondu může být tvořen pouze peněžními prostředky, cennými papíry, nemovitými a movitými věcmi, jakož i jinými majetkovými právy a jinými majetkovými hodnotami, na nichž nevážnou zástavní práva.

Statut nadace a n. fondu upravuje zejména postup pro jednání orgánů, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popřípadě okruh osob, kterým je lze poskytovat a způsob, jakým se nadační příspěvky poskytují. Statut vydá do 30 dnů ode dne vzniku organizace správní rada, která rozhoduje i o jeho případných změnách. Statut musí být v souladu s nadační listinou. Nadace nebo n. fondy jsou povinny na požádání statut zpřístupnit; přičemž každý je oprávněn do něj nahlédnout a pořizovat si výpisy či opisy. Nadace **vzniká** zápisem do nadačního rejstříku, který vede k tomu určený soud. Tento rejstřík je veřejným seznamem a jeho součástí je i statut nadace a její výroční zpráva. K návrhu na zápis nadace nebo n. fondu do rejstříku, který podá zřizovatel, se přikládá mj. nadační listina, doklad o splacení peněžitého vkladu a doklad o zřízení zvláštního účtu.

5-1-2 Orgány nadace a nadačního fondu

Orgány nadace nebo n. fondu jsou správní rada, dozorčí rada a revizor. **Správní rada** spravuje majetek, řídí činnost, rozhoduje o všech záležitostech a je statutárním orgánem. Správní rada musí mít nejméně tři členy. Počet členů správní rady musí být vždy dělitelný třemi, nestanoví-li nadační listina jinak. Členem správní rady může být bezúhonná a k právním úkonům způsobilá fyzická osoba, která není (ona ani osoba jí blízká) k nadaci v pracovněprávním nebo obdobném vztahu. Funkční období členů správní rady je tříleté a opětovné zvolení za člena správní rady je možné. Zanikne-li členovi správní rady členství ve správní radě před uplynutím jeho funkčního období, zvolí správní rada na uvolněné místo nového člena. První členy správní rady jmenuje zřizovatel, příp. vykonavatel závěti. Nestanoví-li nadační listina jinak, po jmenování prvních členů správní rady se losem určí jména jedné třetiny členů, jejichž funkční období skončí po roce, a jedné třetiny členů, jejichž funkční období skončí po dvou letech od jmenování. Na uvolněné místo zvolí správní rada nové členy, jejichž funkční období je tříleté. Jednání správní rady řídí a svolává její předseda.

Do výlučné působnosti správní rady náleží:

- a) vydat statut a rozhodovat o jeho změnách,
- b) schvalovat rozpočet a jeho změny,
- c) schvalovat roční účetní závěrku a výroční zprávu o činnosti a hospodaření (dále jen "výroční zpráva"),
- d) rozhodovat o sloučení, pokud není sloučení vyloučeno nadační listinou,
- e) volit nové členy správní rady a dozorčí rady, popřípadě revizora, nestanoví-li nadační listina jinak, a rozhodovat o odvolání člena správní rady, člena dozorčí rady, popřípadě revizora, přestane-li splňovat podmínky členství nebo funkce; z členů správní rady volit a odvolávat jejího předsedu,
- f) stanovit výši odměny za výkon funkce člena správní rady, dozorčí rady, popřípadě revizora,
- g) rozhodovat o zvýšení nebo snížení nadačního jmění, za podmínek stanovených tímto zákonem.

Kontrolním orgánem nadace nebo n. fondu je **dozorčí rada**. Dozorčí rada musí být zřízena vždy, jestliže nadační jmění je vyšší než 5 mil. Kč. V ostatních případech může být dozorčí rada zřízena, pokud tak stanoví nadační listina anebo statut. Funkce člena dozorčí rady je neslučitelná s funkcí člena správní rady nebo osoby, která je oprávněna jednat jako zástupce nadace nebo n. fondu. Dozorčí rada zejména kontroluje plnění podmínek stanovených pro poskytování nadačních příspěvků a správnost účetnictví, přezkoumává roční účetní závěrku a výroční zprávu, dohlíží na to, zda organizace vyvíjí činnost v souladu s právními předpisy a nadační listinou, upozorňuje správní radu na zjištěné nedostatky

a podává návrhy na jejich odstranění, nejméně jedenkrát ročně podává zprávu správní radě o výsledcích své kontrolní činnosti.

Dozorčí rada je v souvislosti s výkonem své kontrolní činnosti oprávněna zejména nahlížet do účetních knih a jiných dokladů týkajících se organizace a svolat mimořádné jednání správní rady, jestliže to vyžadují zájmy nadace nebo n. fondu, pokud tak neučiní předseda správní rady. Členové dozorčí rady mají právo účastnit se jednání správní rady a musí jim být uděleno slovo, pokud o to požádají. Není-li zřízena dozorčí rada, vykonává její působnost **revizor**. Platí pro něj stejné podmínky, jako pro dozorčí radu.

5-1-3 Správa majetku nadace a nadačního fondu

K dosahování účelu, pro který byla nadace zřízena, používá nadace **výnosů z nadačního jmění a ostatní majetek nadace, nikoli však nadační jmění**. Nadačním příspěvkem se pak rozumí příspěvky poskytnuté třetí osobě k dosahování obecně prospěšného cíle. Naopak za nadační dar se považuje vše, co je třetí osobou poskytnuto nadaci.

Majetek nadace nebo n. fondu smí být použit pouze v souladu s účelem a podmínkami stanovenými v nadační listině. Náklady související se správou musí vést nadace nebo n. fond odděleně od nadačních příspěvků, tyto náklady zahrnují zejména náklady na udržení a zhodnocení majetku, náklady na propagaci účelu organizace a náklady související s provozem, včetně odměn za výkon funkce člena správní rady, dozorčí rady, popřípadě revizora. Nadační příspěvek poskytnutý nadací nebo n. fondem v souladu s účelem zřízení organizace, je osoba, které byl poskytnut, povinna použít v souladu se stanovenými podmínkami. Osoba, které byl nadační příspěvek poskytnut, je povinna na požádání prokázat, jakým způsobem a k jakému účelu byl užit. Členům orgánů nadace nebo n. fondu nebo revizorovi nelze poskytnout nadační příspěvek. Nadace nebo n. fond se nesmějí podílet na financování politických stran nebo politických hnutí.

Nadační listina musí stanovit pro omezení nákladů souvisejících se správou nadace nebo n. fondu jedno z těchto pravidel (které následně nelze změnit po dobu pěti let):

- a) celkové roční náklady nadace související se správou nadace nesmí převýšit určité procento ročních celkových výnosů nadačního jmění,
- b) celkové roční náklady nadace související se správou nadace nesmí převýšit určité procento hodnoty ročně poskytnutých nadačních příspěvků nebo
- c) celkové roční náklady nadace související se správou nadace nesmí převýšit určité procento nadačního jmění podle jeho stavu k 31. prosinci téhož roku.

Nadace nebo n. fond **nesmí vlastním jménem podnikat**, s výjimkou pronájmu nemovitostí, pořádání loterií, tombol, veřejných sbírek, kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí. Nadace nebo n. fond nesmí použít svého majetku k nabytí majetkové účasti na jiných osobách, nestanoví-li tento zákon jinak.

Nadace nebo n. fondy **vedou účetnictví**. Roční účetní závěrka nadace musí být ověřena auditorem, u n. fondu musí závěrka ověřena tehdy, pokud, úhrn celkových nákladů nebo výnosů vykazovaných nadačním fondem převyšší 3 mil. Kč za kalendářní rok nebo pokud je majetek nadačního fondu vyšší než 3 mil. Kč. Nadace nebo n. fond vypracovává výroční zprávu ve lhůtě, kterou stanoví správní rada, nejpozději však do 6 měsíců po skončení hodnoceného období. Hodnoceným obdobím je kalendářní rok.

Výroční zpráva obsahuje přehled o veškeré činnosti nadace nebo n. fondu za hodnocené období a zhodnocení této činnosti (mj. přehled o majetku a závazcích nadace nebo n. fondu, přehled o osobách, které poskytli dary nad 10 000 Kč, přehled o použití majetku, přehled o osobách, jimž byly poskytnuty nadační příspěvky v hodnotě vyšší než 10 000 Kč a způsob jakým byly tyto příspěvky použity, zhodnocení zda nadace nebo n. fond při svém hospodaření dodržuje pravidlo stanovené pro omezení nákladů a výrok auditora; roční účetní závěrka je přílohou výroční zprávy). Nadace nebo n. fond uloží do 30 dnů po schválení správní radou výroční zprávu u rejstříkového soudu. Každý má právo do výročních zpráv nahlížet a činit si z nich opisy a výpisy. V nadační listině může být stanoven další způsob zveřejňování výroční zprávy.

5-1-4 Nadační investiční fond

Nadační investiční fond (NIF) sehrál důležitou roli nejen při formování silného nadačního jmění českých nadací, ale také z hlediska transparentnosti nadačních subjektů. NIF vznikl v roce 1991 na základě zákona ČNR č. 171/1991 Sb. „pro účely nadací určených Poslaneckou sněmovnou parlamentu ČR na návrh vlády“. Vláda vyčlenila 1% akcií z druhé vlny kupónové privatizace jako majetek tohoto fondu. Návrh na rozdělení prostředků z NIF připravila Rada vlády pro nadace (od roku 1998 Rada vlády pro nestátní neziskové organizace) v roce 1997.

Základem rozdělování byly dvě zásady:

- příspěvky z NIF dostanou nadace, které uspějí ve výběrovém řízení, a které se osvědčily poskytováním grantů v minulosti,
- příspěvek z NIF je určen do nadačního jmění a nadace budou využívat na granty pouze každoroční výnosy.

Výběrové řízení na rozdělení příspěvku z NIF proběhlo ve 2 etapách. Výběrového řízení v NIF se v I. etapě mohly zúčastnit ty nadace, které doložily nejméně dvouletou existenci, použití nejméně půl milionu Kč každoročně na obecně prospěšnou činnost v období 1996-1997, předložily výkaz příjmů a výdajů potvrzený auditorskou zprávou, grantová pravidla, statut a výpis z nadačního registru. Nadace se museli přihlásit do jedné ze sedmi oblastí, v nichž chtěli výnosy z NIF rozdělovat: sociální a humanitární, zdravotní, kulturní, ochrana lidských práv, ochrana životního prostředí, vzdělávání a další oblasti pro regionální nadace. Výsledky I. etapy byly schváleny Poslaneckou Sněmovnou Parlamentu ČR v červenci 1999. Celkem bylo rozděleno 500 milionů korun 39 nadacím v sedmi programových oblastech. Jedna nadace příspěvek ve výši zhruba 16 milionu korun nepřijala.

II. etapa rozdělování příspěvků z NIF proběhla v roce 2001, výsledky výběrového řízení pak schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR v prosinci 2001. 64 nadacím bylo takto rozděleno 849,3 milionů korun a podíl na budoucích výnosech z prodeje akcií v portfoliu NIF. Příjemci prostředků z NIF byli povinni zvolit si jednu z programových oblastí, ve které budou výnosy z vytvořeného jmění poskytovat (oblast kulturní, sociální a humanitární, zdravotní, ochrana lidských práv, ochrana životního prostředí, vzdělávání, regionální rozvoj, děti, mládež a rodina, ochrana nemovitých kulturních památek, rozvoj neziskového sektoru a jiné). Nadace účastníci se výběrového řízení musely splnit následující kritéria:

- Doložit nejméně tříletou existenci
- Doložit rozdělení grantů nejméně třem subjektům ve výši 100 000 Kč celkem za období 1998-1999.
- Předložit zprávu auditora, statut, výroční zprávu, roční uzávěrku, výpis z nadačního registru, grantová pravidla, údaje o distribuci grantů podle oborů a okresů a dobrozdání tří osob obeznámených s činností nadace.
- Nadace se musela přihlásit do jedné z 11 oblastí, v níž chtěla výnos z NIF rozdělovat: sociální a humanitární, zdravotní, kulturní, ochrana lidských práv, ochrana životního prostředí, vzdělávání, rozvoj regionálního a komunitního života, děti-mládež-rodina, ochrana nemovitých kulturních památek, rozvoj neziskového sektoru a jiné.

Příspěvek z NIF v I. etapě rozdělování získalo celkem 39 nadací, ve II. etapě 64 nadací. Celkem obdrželo příspěvek z NIF 73 nadací. Jedna nadace prostředky z I. etapy nepřijala. K 31. prosinci 2010 byla jedna nadace v likvidaci a dvě nadace příspěvek vrátily. V roce 2011 žádné změny neproběhly. Fórum dárců v rámci vypracování analýzy oslovilo soubor celkem 69 nadací – příjemců příspěvku z Nadačního investičního fondu (dále jen „příjemci NIF“).

Z hlediska transparentnosti je zajímavý poznatek Fóra dárců (2012), které provedlo komplexní analýzu kapacity příjemců NIF I. a NIF II. na základě údajů, které

příjemci NIF uvedly ve svých výročních zprávách za rok 2011. Údaje shrnují celkovou kapacitu příjemců NIF bez ohledu na to, zda obdrželi příspěvek v I. nebo ve II. etapě.

Výroční zprávu nedodaly tyto nadace:

- Nadace Arbor Vitae,
- Nadace Bezpečná Olomouc,
- Nadace Pangea,
- Nadace táta a máma.

Dotazníkem pak nebyly ověřeny tyto nadace:

- F-nadace,
- Nadace Arbor Vitae,
- Nadace fotbalových internacionálů,
- Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových,
- Nadace Pangea,
- Nadace UniversitasMasarykiana,
- Nadace VIA,
- DUHA, Nadace pro děti postižené mozkovou obrnou.

Při zpracovávání analýzy příjemců NIF Fórum dárců dlouhodobě nedostává výroční zprávy ani dotazníky od Nadace Arbor Vitae a Nadace Pangea. Výroční zprávy těchto nadací rovněž dlouhodobě není možné ověřit ani na www.justice.cz.

□ 5-2 Poznámky k použité metodice

5-2-1 Výběr vzorku nadací a nadačních fondů

Vzorek zkoumaných obecně prospěšných společností byl vybrán z Registru ekonomických subjektů Českého statistického úřadu. Nejdříve byly z registru získány všechny organizace právní formy nadace a právní formy nadační fond. Po vyřazení všech subjektů s dodatkem „v likvidaci“ ČSÚ k 17. 8. 2012 evidoval 438 nadací, respektive k 22. 8. 2012 evidoval 1299 nadačních fondů. Ze seznamu nadací bylo následně náhodným výběrem získáno 100 nadací (N=100), resp. ze seznamu nadačních fondů bylo náhodným výběrem vybráno 100 nadačních fondů, které byly podrobeny dalšímu zkoumání, Obsahová analýza těchto náhodně vybraných vzorků proběhla během měsíců srpna a září roku 2012.

Důvod pro výběr webových stránek jako předmět obsahové analýzy byl ten, že na těchto stránkách je možné získat nejdostupnější podrobnější informace o daných společnostech. Nadace a nadační fondy evidovány také v Rejstříku na-

dací a nadačních fondů, které vede krajský soud pro společnosti, které mají své sídlo v obvodu tohoto krajského soudu.²⁵

Nicméně zmíněný Rejstřík eviduje pouze omezené množství informací, a to následující:

- a) název, sídlo a identifikační číslo nadace nebo nadačního fondu,
- b) název, popřípadě obchodní jméno, sídlo a identifikační číslo zřizovatele (zřizovatelů), jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, příjmení, popřípadě obchodní jméno, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt zřizovatele (zřizovatelů), jde-li o fyzickou osobu,
- c) účel nadace nebo nadačního fondu,
- d) výše nadačního jmění nebo výše majetkového vkladu u nadačního fondu,
- e) jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů správní rady a způsob jejich jednání jménem nadace nebo nadačního fondu,
- f) jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů dozorčí rady, popřípadě revizora, není-li dozorčí rada zřízena,
- g) výčet majetku, který tvoří nepeněžitý vklad nebo nadační dar do nadačního jmění s uvedením jeho popisu a hodnoty.

Z tohoto důvodu se jako vhodnější jeví sledování informací zveřejňovaných organizacemi na webových stránkách.

Pro vhodnější interpretaci dat byly zkoumané nadace a nadační fondy dále rozděleny do čtyř kategorií: (1) Nadace/nadační fondy nesoucí jméno významné osobnosti, (2) Firemní nadace/nadační fondy, (3) Komunitní nadace/nadační fondy a (4) Ostatní nadace/nadační fondy (nenáležející do žádné z předchozích kategorií). Při interpretaci výsledků mohly být zkoumány odlišnosti ve vztahu k členství nadací/nadačních fondů ve Fóru dárců, potažmo Asociaci nadací, resp. Asociaci nadačních fondů. Bohužel počet členských organizací v těchto asociacích je stále omezený, takže ve vzorku se objevily pouze tři nadace, resp. dva nadační fondy, které jsou členy Fóra dárců. Zastoupení nadací, resp. nadačních fondů ve zkoumaném vzorku je k dispozici v Tabulce 5-2 a Grafu 5-1.

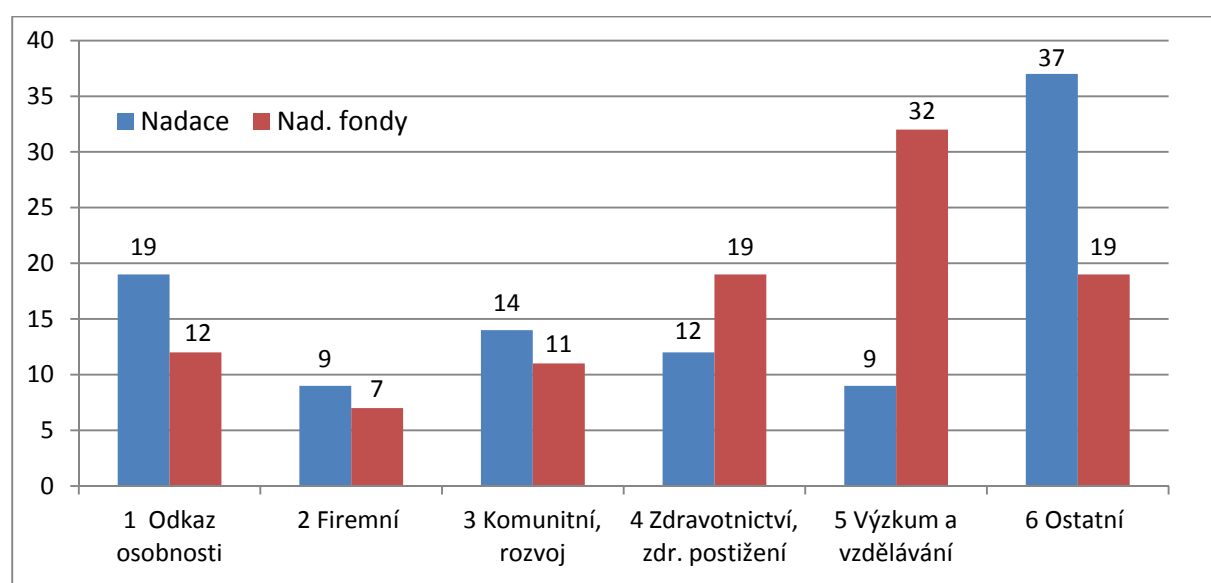
²⁵ Systém přenosu dat je totožný se systémem popsaným již dříve pro obecně prospěšné společnosti

Tab. 5-2: Zastoupení jednotlivých typů nadací/nadačních fondů ve zkoumaném vzorku

Zaměření nadace nebo nadačního fondu	Nadace	Nad. fondy
1 Zachování odkazu významné osobnosti	19	12
2 Firemní	9	7
3 Komunitní, rozvoj území, místní problematika	14	11
4 Zdravotnictví, zdravotně postižení	12	19
5 Výzkum a vzdělávání	9	32
6 Ostatní činnosti (jinde nezařazené)	37	19

Zdroj: Autor

Graf 5-1: Zastoupení jednotlivých typů nadací/nadačních fondů ve zkoumaném vzorku

Zdroj: Autor

Z rozdělení nadací a nadačních fondů vyplývají určitá specifika pro dané právní formy. U nadačních fondů je typické vysoké zastoupení organizací zaměřujících se na výzkum a vzdělávání, což je způsobeno vysokým počtem organizací založených základními, středními nebo vysokými školami pro podporu studia jejich žáků či studentů (20 organizací). Nadace jsou nejčastěji spojovány s odkazem určité osobnosti, vysoký podíl organizací v kategorii „ostatní“ zároveň ukazuje na vyšší různorodost v činnosti těchto organizací.

5-2-2 Stanovení kritérií pro obsahovou analýzu

V rámci obsahové analýzy byla zkoumána především dostupnost a aktuálnost webových stránek, vymezení účelu existence organizace, přítomnost základních dokumentů upravujících chod organizace a základních informací o organizaci a informace o finančních zdrojích a hospodaření. U nadací a nadačních fondů bylo posuzováno také kritérium pravidel pro rozdělování výnosů nadačního

Transparentnost organizací občanské společnosti

jmění, resp. pravidel pro rozdělování financí nadačními fondy. Zároveň se analýza soustředila na to, zda organizace uvádějí podíl nákladů na správu.

Popis získávání těchto dat detailněji popisuje Tab. 5-3.

Tab. 5-3: Znaky zkoumané obsahovou analýzou na webových stránkách nadací a nadačních fondů

Oblast	Posuzovaná kritéria	Metodika sběru dat
Dostupnost a aktuálnost webových stránek	Existence webových stránek. Posouzení, zda se jedná o: - samostatnou webovou prezentaci organizace nebo o prezentaci umístěnou na webu zakladatele/jiné organizace - aktuální web - funkční web	Vyhledání www prostřednictvím vyhledávače Google. Samostatnými weby byly takové, které obsahovaly pouze informace vztahující se ke zkoumané organizaci. Aktuální webovou prezentací takové, které byly aktualizovány v r. 2011 nebo 2012. Funkční webové prezentace umožnily přístup k informacím.
Vymezení účelu existence organizace	Přítomnost poslání a vize organizace na www	0 – neuvedeno 1 – uvedeno
Základní informace o organizaci	Statut organizace Jméno statutárního zástupce Jména osob ve správní radě Jména osob v kontrolním orgánu Počet zaměstnanců Počet dobrovolníků Jméno kontaktní osoby Výroční zpráva	0 – nebyly k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Finanční zdroje	Uvedení hlavních dárců organizace Pravidla pro rozdělování peněz nadace/nadačního fondu % výdajů na správu organizace	0 – neuvedení dárců 1 – uvedení dárců Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Informace o hospodaření	Rozvaha Výkaz zisků a ztrát Audit Číslo bankovního účtu Transparentní účet	0 – nejsou k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).

Zdroj: Autor

Údaje byly přitom získávány jak z webové prezentace, tak z dokumentů, které byly na webových stránkách přístupné. Např. rozvaha, výsledovka či audit byly zpravidla součástí výročních zpráv. Zveřejnění v těchto organizačních dokumentech bylo tedy také považováno za zveřejnění na webových stránkách.

□ 5-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

Ve vzorku organizací získaných náhodným výběrem disponoval vlastní webovou stránkou více než polovina nadací (55 ze 100 subjektů a méně než polovina nadačních fondů (42 ze 100). Nadace i nadační fondy mají přitom webové prezentace často na stránkách zakladatele, zatímco u nadací se jedná o přibližně třetinu případů (18 z 55 webů, tj. 32,8 %), u nadačních fondů je podíl takových stránek více než poloviční (22 ze 42 webů, tj. 52,4 %). V případě takových webových stránek se přitom zpravidla jednalo o jednu html stránku obsahující pouze strohé základní informace o subjektu.

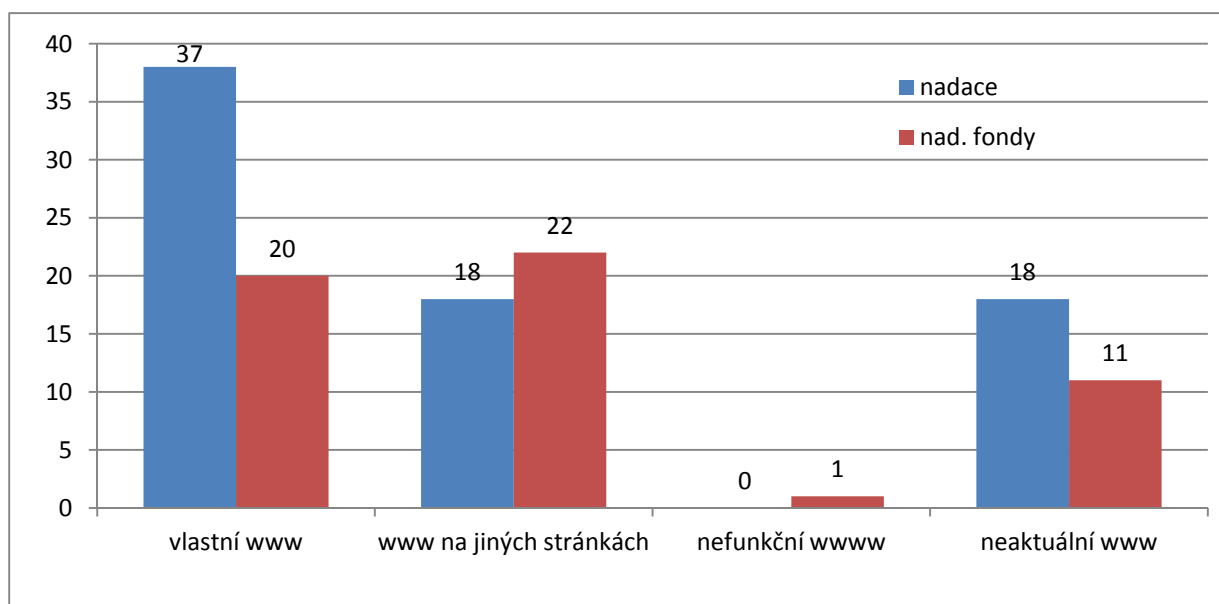
Na nízké úrovni byla také aktuálnost poskytovaných informací, u nadací i nadačních fondů zjevně nižší než v případě ostatních právních forem. Neaktuální stránky měla přibližně třetina nadací (32,8 %) a čtvrtina (26,2 %) nadačních fondů. (Vyšší podíl aktualizovaných webů je zřejmě zapříčiněn tím, že nadační fondy příliš informací, jak již bylo zmíněno, neposkytovaly. Prokázání neaktuálnosti zde bylo proto obtížnější než na stránkách nadací, které informací poskytovaly více.) Zmíněné údaje shrnuje tabulka 5-4 a graf 5-2.

Tab. 5-4: Existence webových stránek u nadací a nadačních fondů

Nadace (n=100), nadační fondy (n=100)	Počet nadací s webem	Počet nadačních fondů s webem
S webovou stránkou	55	42
<i>Z toho: web na stránkách zakladatele</i>	<i>18</i>	<i>22</i>
<i>nefunkční webové prezentace</i>	<i>0</i>	<i>1</i>
<i>neaktuální webové prezentace</i>	<i>18</i>	<i>11</i>
<i>funkční prezentace s vlastním webem</i>	<i>37</i>	<i>19</i>

Zdroj: Autor

Graf 5-2: Charakter webů nadací a nadačních fondů (umístění, aktuálnost, funkčnost)

Zdroj: Autor

Podíl organizací s webovými stránkami – jejichž existence je, jak se ukazuje, pro transparentnost velmi důležitá – se měnil také v souvislosti se zaměřením organizace. Z nadací využívají webové stránky především firemní nadace, ve kterých webem disponuje téměř devět z deseti nadací (88,9 %), vysoký podíl organizací s webem existuje také u nadací působících v oblasti zdravotnictví a práce se zdravotně postiženými. Nadační fondy mají podíl subjektů s webem obecně nižší, u všech typů fondů oscilují hodnoty kolem poloviny. Nejvyšší podíl byl zaznamenán, podobně jako u nadací, u firemních nadačních fondů. Podrobné výsledky nabízí Tab. 5-5.

Tab. 5-5: Přítomnost webu dle zaměření nadace a nadačního fondu

Zaměření nadace (n=100), nadačního fondu (n=100)	Nadací s webem	% podíl ze vzorku	N.fondů s webem	% podíl organizací s webem
1 Zachování odkazu osobnosti	9	47,4 %	5	41,7 %
2 Firemní	8	88,9 %	4	57,1 %
3 Komunitní, rozvoj území, místní	7	50,0 %	5	45,5 %
4 Zdravotnictví, zdravotně postižení	9	75,0 %	10	52,6 %
5 Výzkum a vzdělávání	4	44,4 %	14	43,8 %
6 Ostatní činnosti (jinde nezařazené)	18	48,7 %	4	79,0 %
Celkový součet	55	56,0 %	42	42,0 %

Zdroj: Autor

□ 5-4 Informace poskytované na webových stránkách

Interpretace dalších výsledků se týká pouze organizací, které disponovaly funkční webovou prezentací. Obsahové analýze v oblasti transparentnosti byly tedy podrobeny weby 56 nadací a 41 nadačních fondů.

5-4-1 Poslání a vize

Pro přiblížení účelu existence svým potenciálním dárcům či široké veřejnosti organizace informují zpravidla prostřednictvím svého poslání či dlouhodobější vize. Vysvětlení smyslu existence, bylo na webových stránkách nadací i nadačních fondů zpravidla přítomno, formulace poslání scházela pouze u jedné nadace, resp. jednoho nadačního fondu. Hodnoty organizací s formulovaným posláním nebo vizí, přitom jsou obecně vyšší, než je tomu u občanských sdružení a obecně prospěšných společností. cí, které neměly k dispozici posláním). Výsledky jsou shrnuty v tabulce 5-6.

Tab. 5-6: Představení poslání a vize organizace na webových stránkách

Nadace (n=100) a nadační fondy (n=100)	Zveřejněné posláním (počet)	
	Absolutní počet ze všech ¹	Relativní podíl z www ²
Nadace	54	98,2 %
Nadační fondy	41	97,6 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

5-4-2 Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva

Prvním základním zjišťovaným údajem z této oblasti byla přítomnost tzv. nadační listiny nebo statutu organizace. Nadační listinou zákon označuje písemnou smlouvu mezi zřizovatelem nadace/nadačního fondu, nebo zakládací listinu (je-li zřizovatel jediný) nebo závěť (je-li subjekt zakládán na základě závěti). Z hlediska transparentnosti je nadační listina základním dokumentem, od kterého se odvíjí možnost kontroly dané organizace. Nadační listina mj. uvádí stanovení pravidla pro omezení nákladů nadace nebo nadačního fondu, nebo že pravidlo má být obsaženo ve statutu či podmínky pro poskytování nadačních příspěvků.

Statutem se pak rozumí dokument upravující postup pro jednání orgánů nadace nebo nadačního fondu, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popř. okruh osob, kterým je lze poskytovat. Z daného vyplývá, že úprava určitých ob-

lastí se může dle zákona objevit jak v nadační listině, tak ve statutu organizace. Statut je vydáván do 30 dnů od vzniku nadace/nadačního fondu, musí být v souladu s nadační listinou a organizace je povinna statut na požádání zpřístupnit. Každý je oprávněn do něj nahlédnout a pořizovat si výpisy či opisy. Výsledky dostupnosti všech zjišťovaných základních informací uvádí Tabulka 5-7.

Tab. 5-7: Dostupnost základních informací na webových stránkách

Nadace (n=55) a nadační fondy (n=42)	Nadace		Nadační fond	
	Absol. počet ¹	Rel.podíl z www ²	Absol. počet ¹	Rel.podíl www ²
Statut / nadační listina	18	32,7 %	13	31,0 %
Pravidla rozdělování finančních prostředků	20	36,4 %	8	19,0 %
Organizační struktura	0	0,0 %	0	0,0 %
Počet zaměstnanců	12	21,8 %	2	4,8 %
Počet dobrovolníků	2	3,6 %	0	0,0 %
Jméno/a Ředitele	30	54,5 %	2	4,8 %
členů správní rady	36	65,5 %	21	50,0 %
členů dozorčí rady	34	61,8 %	18	42,9 %
Jména kontaktních osob	18	32,7 %	10	23,8 %
Výroční zpráva z toho aktuální (r. 2011 nebo r. 2010)	23 18	41,8 % 32,7 %	13 13	31,0 % 31,0 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

Statut měla k dispozici přibližně třetina nadací (18; 32,7 %) a méně než třetina nadačních fondů (12; 28,6 %). Nadační listinu zveřejnily na svých stránkách pouze dvě nadace (3,6 %) a dva nadační fondy (4,8 %). Dvě nadace a jeden nadační fond měly k dispozici jak nadační listinu, tak statut.

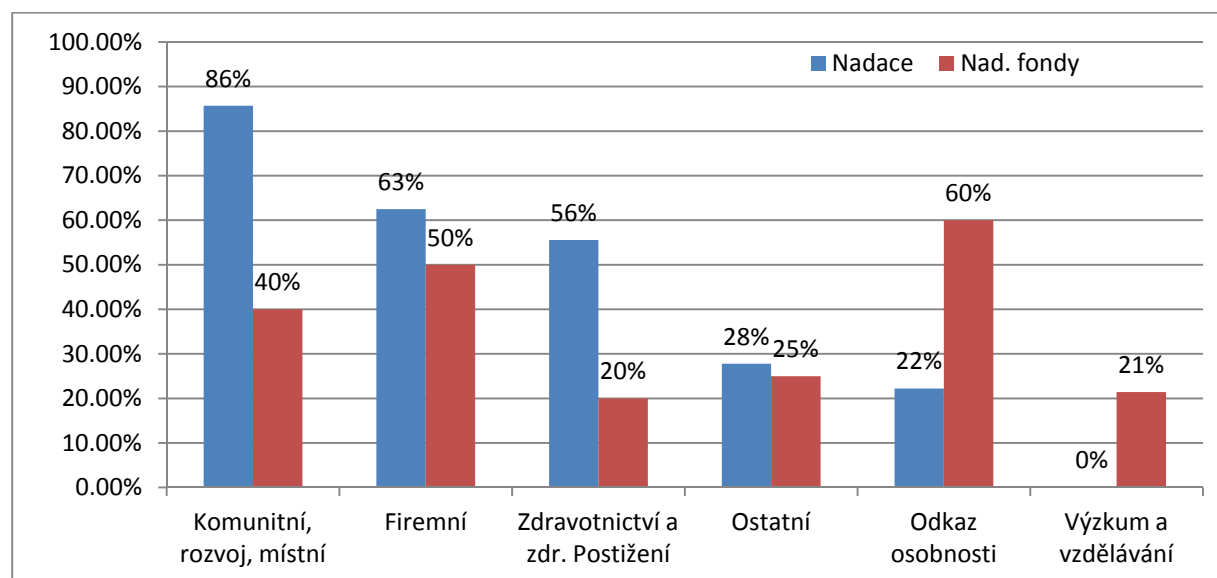
Organizační strukturu, která byla další zveřejňovanou informací, nezveřejnila žádná z nadací, ani žádný z nadačních fondů. Vysvětlením tohoto stavu může být fakt, že nadační fondy i některé nadace buď zaměstnance vůbec nemají, nebo je jejich počet omezen na jeden či dva zaměstnance. Složitější organizační struktura mohla být v případě větších nadací, které se objevily ve vzorku, tj. např. Nadace Partnerství nebo Nadace ČEZ, ani tyto subjekty však svou strukturu nezveřejnily. S organizační strukturou jsou spojeny i další zjišťované informace, a to počet zaměstnanců a dobrovolníků. Údaj o počtu zaměstnanců uvedlo 12 nadací (21,8 % ze subjektů s webovými stránkami) a dva nadační fondy (4,8 % z organizací s webem). Počty dobrovolníků pak zveřejnily pouze dvě nadace a žádný z nadačních fondů.

Kromě těchto informací bylo zjišťováno, zda nadace, resp. nadační fondy uvádějí jméno ředitele a jména členů správní a dozorčí rady. Jméno ředitele bylo k dispozici u více než poloviny nadací s webem (54,5 %), naopak u nadačních fondů uvedly jméno ředitele pouze dva fondy. Ze zmíněné skutečnosti však samozřejmě nelze usuzovat na transparentnost, spíše je tento stav dán – jak již bylo dříve zmíněno – nízkým podílem nadačních fondů, jež mají vlastní zaměstnance. U nadací nejčastěji jméno ředitele uváděly organizace působící v oblasti zdraví a péče o zdravotně postižené (uvedlo jej 6 z 9 organizací).

Téměř dvě třetiny (65,5 %) nadací uváděly jména členů správní rady, u nadačních fondů to byla přitom přesně polovina těchto subjektů s webovou stránkou. Mírně nižší podíl organizací pak uváděl jména členů dozorčí rady, jednalo se zhruba o šest desetin nadací a čtyři desetiny nadačních fondů. Jméno kontaktní osoby pak bylo zveřejněno v případě přibližně třetiny nadací (32,7 %) a čtvrtiny nadačních fondů (23,8 %). Výroční zprávu, která jak bylo uvedeno, musí být zveřejňována, podobně jako u obecně prospěšných společností, uvádělo pouze 41,8 % nadací a 31,0 % nadačních fondů.

Aktuální výroční zprávu pak mělo 18 z 55 nadací, pět dalších nadací mělo výroční zprávu k dispozici, ale starší než za r. 2010. Nadační fondy měly všechny dostupné výroční zprávy aktuální.

Graf 5-3: Dostupnost výročních zpráv na webu dle zaměření nadací a nadačních fondů

Zdroj: Autor

Jak vyplývá z Grafu 5-3 nejčastěji výroční zprávu zpřístupnily komunitní a místní nadace (zprávu zveřejnilo 86 % těchto subjektů), následované firemními nadacemi. Naopak ani jednou nezveřejnily výroční zprávu organizace z oblasti výzkumu a vzdělávání. U nadačních fondů byla situace odlišná, zde měly nejčastěji

dostupnou výroční zprávu fondy zřízené významnou osobností nebo k zachování takového odkazu (60 %).

5-4-3 Dárcovství a finanční hospodaření

Výsledky části kapitoly poukazují na to, do jaké míry organizace zveřejňují informace o svých dárcích, o ekonomických výkazech jako je rozvaha a výsledovka a jejich ověření auditem a také zda publikují číslo bankovního účtu, případně zda disponují transparentním bankovním účtem. Detailní souhrnné výsledky provedené obsahové analýzy uvádí Tabulka 5-6.

Tab. 5-6: Dostupnost informací o dárcích a hospodaření

Nadace (n=55) a nadační fondy (n=42)	Nadace		Nadační fond	
	Absol. počet ¹	Rel.podíl z www ²	Absol. počet ¹	Rel.podíl www ²
Zveřejnění významných dárců	27	49,1 %	16	38,1 %
Informace o hospodaření				
výkaz zisků a ztrát	19	34,5 %	12	28,6 %
rozvaha	18	32,7 %	9	21,4 %
audit	17	30,9 %	4	9,5 %
% nákladů na správu	6	10,9 %	2	4,8 %
Jména kontaktních osob	18	32,7 %	10	23,8 %
Zveřejnění bankovního spojení	31	56,4 %	27	64,3 %
z toho: transparentní účet	2	3,6 %	2	4,8 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze

² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

Z výsledků vyplývá, že jména významných dárců byla uvedena na téměř polovině webových stránek nadací (49,1 %) a více než třetině (38,1 %) webů nadačních fondů. Více než třetina nadací (34,5 %) uváděla výkaz zisků a ztrát udávající základní informaci o výnosech a nákladech uplynulého roku. U nadačních fondů byl podíl organizací, které zveřejnily výkaz zisků a ztrát neboli výsledovku mírně nižší (28,6 %) než v případě nadací. Rozvaha, podávající informaci o majetku organizací, byla k dispozici opět u zhruba třetiny nadací (32,7 %). V případě nadačních fondů byl tento podíl přibližně pětinný (21,4 %).

Audit, který je u nadací zveřejňován povinně, byl přítomen méně než u třetiny nadací (30,9 %). Tato hodnota je pouze mírně nižší, než podíl webových stránek s aktuální webovou stránkou. Naopak nadační fondy publikovaly audit výrazně méně než nadace, a to pouze zhruba v desetině případů (9,5 %). Další zákonnou povinností nadací je nepřekročit procento nákladů na správu organizace uvedené v nadační listině nebo statutu. Je zajímavé, že podíl těchto nákladů uvedla

pouze přibližně desetina nadací (10,9 %) a méně než pět procent (4,8 %) nadačních fondů.

Tabulka 5-8 znázorňuje, do jaké míry se zveřejňování účetních výkazů lišilo z hlediska zaměření nadací a nadačních fondů. Nejvyšší webovou transparentnost zde vykazují subjekty zaměřené na komunitní práci a rozvoj. Audit je pak nejčastěji uváděn u firemních nadací. Nadační fondy obecně disponovaly nižším množstvím informací dostupných na internetu.

Tab. 5-8: Dostupnost rozvahy, výkazu zisků a ztrát a auditu na webech nadací a nadačních fondů

Nadace (n=55) a nadační fondy (n=42)	Nadace			Nadační fondy		
	VZZ (v %)	Rozv. (v%)	Audit (v%)	VZZ (v %)	Rozv. (v%)	Audit (v%)
1 Zachování odkazu osobnosti	22,2	22,2	11,1	60,0	40,0	0,0
2 Firemní	37,5	37,5	62,5	50,0	50,0	25,0
3 Komunitní, rozvoj území, místní	71,4	57,1	57,1	40,0	40,0	40,0
4 Zdravotnictví, zdravotně postižení	44,4	55,6	44,4	20,0	10,0	10,0
5 Výzkum a vzdělávání	0,0	0,0	0,0	21,4	14,3	0,0
6 Ostatní činnosti (jinde nezařazené)	22,2	22,2	16,7	0,0	0,0	0,0

Zdroj: Autor

Bankovní spojení uvádí na webových stránkách více než polovina nadací (56,4 %) a téměř dvě třetiny nadačních fondů (65,3 %). Pouze dva subjekty z každé právní formy však poskytovaly transparentní bankovní účet s možností nahlížet do všech bankovních operací prováděných na daném účtu.

□ 5-5 Shrnutí

Nadace a nadační fondy by měly – podobně jako obecně prospěšné společnosti – splňovat zákonné podmínky zvyšující transparentnost těchto subjektů. Výsledky ukazují, že na elektronickou transparentnost vybraných organizací nemají tyto požadavky velký vliv.

Výsledky potvrdily také zřejmý předpoklad, že větší organizace o sobě budou poskytovat více informací. Nadace skutečně byly ve většině kritérií transparentnější než nadační fondy. Na větší organizace je nejen vyvíjen větší tlak veřejnosti, ale mají také rozsáhlejší administrativní aparát (nebo větší množství zdrojů) potřebný pro zpracování potřebných dokumentů, jejich aktualizaci či správu webových stránek nebo zajištění jejich obsahu a aktuálnosti.

Webové stránky měla k dispozici pouze větší polovina nadací (55 %). U subjektu spravující hodnoty přinejmenším půl milionové, financované v řadě případů z Nadačního investičního fondu a/nebo se státními a soukromými dárci, je tato skutečnost překvapivá. Pochopitelnější je nízký podíl subjektů s webovými stránkami u nadačních fondů (42 %). Vždyť celá pětina nadačních fondů je zaměřená na podporu studentů základních, středních či vysokých škol a je financována mnohdy rodinnými příslušníky. Pracovníci v těchto fondech jsou často dobrovolníky a z toho mohou vyplývat i omezené výsledky v oblasti transparentnosti.

Předmět činnosti nadace nebo nadačního fondu nemá na transparentnost subjektu rozhodující vliv. Za nejprůhlednější lze považovat organizace orientující se na komunitní a místní rozvoj nebo působící ve zdravotnictví a pomoci zdravotně postiženým, naopak nejméně průhlednými jsou subjekty v oblasti výzkumu a vzdělávání.

Srovnání s výzkumem Prouzové (2005) vyznívá u nadací a nadačních fondů odlišně než u obecně prospěšných společností. Nadace mají k dispozici výroční zprávu na webu ve 42 % případů, oproti 50 % organizací, které ukládají zprávu na rejstříkovém soudu. Nadační fondy zveřejňují výroční zprávu na webu ve 31 %, ale na rejstříkovém soudu pouze ve 30 % případů. Z výsledků je možné předpokládat, že menší organizace zveřejňují své dokumenty spíše na webu, než u rejstříkových soudů.

Neuspokojivý stav v oblasti transparentnosti nadací a nadačních fondů dokumentuje i negativní mediální ohlas na některé nadace nacházející se ve vzorku zkoumaných subjektů. Ze tří zprofanovaných nadací, Nadace Bene Factum, Nadace Radima Masného a Nadace Machinery Fund, neměla žádná vlastní webové stránky. Podíváme-li se blíže např. na účel Nadace Bene Factum, dočteme se, že mezi její obecně prospěšné činnosti patří nákup počítačů pro policii či podpora lyžování, šachu a jachtingu. V minulých letech byla tato nadace kritizována za vyvádění peněz z hazardních her. Problémy s transparentností však nejsou pouze u soukromých subjektů, zážející je také situace některých nadačních subjektů zřizovaných městy. Např. do Nadačního fondu pro rozvoj města Hradec Králové vložilo město pětimilionový vklad, nicméně informovanost o činnosti tohoto subjektu je nulová. Za zajímavost lze považovat situaci, kdy nadační fond rozděljuje příspěvek nadaci (finanční příspěvek Nadaci Via od Nadačního fondu Veolia).

6

Účelová zařízení církví

Motto: „Účelová zařízení církve jsou z hlediska zaměření nehomogennější právní formou, primárně se orientují na poskytování sociálních služeb. Možná i díky tomu, jsou mezi občanskými subjekty jednoznačně nejtransparentnější.“

6-1 Právní ukotvení účelových zařízení církve

Působnost církví a náboženských společností
Svoboda náboženského vyznání a její právní úprava
Vznik církví a náboženských společností
Oprávnění k výkonu zvláštních práv a „restituce“ církevního majetku

6-2 Poznámky k použité metodice

Výběr vzorku církevních organizací
Kritéria obsahové analýzy

6-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

6-4 Informace poskytované na webových stránkách

Poslání a vize
Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva
Dárcovství a finanční hospodaření

□ 6-1 Právní ukotvení účelových zařízení církve

Účelová zařízení církve jsou tradiční podobou neziskových organizací. Iniciativa církví se zpravidla orientovala na oblast zdravotní a sociální. Z jejich podnětu vznikaly první špitály (či hospitály), sirotčince a chudobince. Kromě této oblasti se církev historicky významně angažovala i při vzniku knihoven a rozvoji vědy.

Církevní a náboženské společnosti (dále také CNS) se tak při uskutečňování svého poslání nezaměřují jen na „skutky zbožnosti“, ale také na „skutky lásky“ (Svoboda, 2007). Typickými příkladem je činnost řady charit a diakonií. Skutky pomoci (či lásky) lze považovat od církví za neoddělitelné. Svoboda také uvádí, že princip neziskových aktivit může u křesťanských církví vycházet ze sedmi skutků milosrdenství: zarmoucené utěšovat, pocestných přijímat, hladové krmit, žíznivým dát napít, nahé oblékat, vězně navštěvovat a mrtvé pochovávat. Např. Charita Česká republika, která je v současnosti největší neziskovou organizací u nás, je součástí římskokatolické církve. Mimochodem na poli práce s lidmi bez domova pracují téměř výhradně církevní nebo z církví vzešlá účelová zařízení.

Organizačně jsou církevní instituce zřízeny jako církevní právnické osoby (CPO). Pomineme-li strukturu práv a povinností, vyplývající z právní formy těchto organizací, platí pro ně stejné zákony a nařízení jako pro jiné neziskové organizace věnující se podobným aktivitám. Ne vždy církve vykonávají svou sociální činnost pouze prostřednictvím CPO, často si tato účelová zařízení ani nezřizují. Např. Církev bratrská v Hradci Králové kromě tradičních biblických vyučování či bohoslužeb připravuje každý týden program pro děti předškolního i školního věku, programy pro maminky s dětmi, setkávání pro mládež. Podílí se na financování rodinného centra ve Vřestarech, organizuje letní tábory, kam zve děti z dětských domovů, zajišťuje výuku anglického jazyka pro mládež i rodiče s dětmi, manželské a předmanželské kurzy, atd. Podobné aktivity, které dosvědčují, že se nejedná pouze o prohlubování náboženské nauky, ale celé osobnosti člověka, lze nalézt i v mnoha dalších církvích.

6-1-1 Působnost církví a náboženských společností

Církve a náboženské společnosti se na rozvoji občanské společnosti podílejí jednak zajištěním podpory občanů v rozvíjení duchovních hodnot, pro které se sami rozhodnou. Za druhé ale také svým zapojením ve veřejných institucích. Kromě sociální činnosti, které se věnujeme výše, se jedná především o:

- výkon duchovenské služby v místech vazby či výkonu trestu odnětí svobody,
- armádní duchovní službu,
- policejní duchovní službu,
- zakládání a fungování církevních škol,
- výuku náboženství na státních školách,
- ochranu kulturních památek.

Pomoc církví v resocializačním procesu ve vězeňství patří k evropské kulturní tradici, na kterou navázalo i porevoluční zákonodárství ČR. V r. 1994 byla uzavřena dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou ČR, Římskokatolickou

církví a církvemi sdruženými v Ekumenické radě církví ČR, vymezující působení vězeňských duchovních a následně v r. 1997 zřídilo Generální ředitelství Vězeňské služby ČR 11 tabulkových pracovních míst pro duchovní.

Církev se tedy může (dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb.) podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním:

- duchovní služby zejména konáním bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených,
- individuálními rozhovory,
- pastoračními návštěvami,
- zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků,
- pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou,
- popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců,
- při přípravě odsouzených k jejich propuštění a nebo dalšími vhodnými formami prospěšnými.

Duchovní péče ve věznicích je nicméně poskytována prostřednictvím naddenominanční (tj. nezahrnující odlišnosti církví, ale sjednocující se na společném základu) organizace Vězeňská duchovenská péče, která má právní formu občanského sdružení.

Ústavní záruku svobody vyznání bylo a je nutné realizovat také ve složkách ozbrojených sil. Ve všech evropských zemích je zřízena instituce duchovní služby. Novodobá vojenská duchovní služba byla zřízena v resortu Ministerstva obrany ČR (MO) od r. 1998 na základě Smlouvy mezi MO a Ekumenickou radou církví (ERC) a Českou biskupskou konferencí (ČBK). Duchovní služba má za úkol zejména:

- vytvářet podmínky pro naplňování ústavně zaručených lidských práv souvisejících se svobodou vyznání,
- podporovat velitele v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka,
- má nabízet pomoc při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě.

Kromě armády se od r. 2001 uplatňuje duchovní služba i v rámci poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům **Policie ČR**, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních úkolů. Společně s policejními psychology i řadovými policisty zde dochází k poskytování duchovní a psychologické pomoci všem, kdo o ni požádají. Jedná se zejména o případy, kdy policista (nebo příp. i oběť) prožil šokující událost (havárie, usmrcení pachatele, kolegy nebo oběti trestné činnosti) a duchovní se s poškozeným mohou modlit nebo poskytnou duchovní útěchu.

6-1-2 Svoboda náboženského vyznání a její právní úprava

Základní normou upravující problematiku státu a církví je **Listina základních lidských práv a svobod**. Ta za prvé určuje, že stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat na výlučnou ideologii, nesmí tedy preferovat žádné náboženské vyznání ani ateismus. Za druhé pak zmiňuje právo na svobodu svědomí a náboženského vyznání, nikdo tedy nesmí být trestán za své přesvědčení. Další významnou právní normou upravující problematiku je zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Tento zákon deklaruje svobodu náboženského vyznání a určuje působnost Ministerstva kultury, které se blíže problematice církví a náboženských společností (dále CNS) věnuje.

Zákon vymezuje CNS jako:

„dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.“

Listina základních lidských práv a svobod ustanovuje CNS právo spravovat své záležitosti, zejména ustavovat své orgány, ustanovovat své duchovní a zřizovat řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech. Církevní právnická osoba (dále CPO), což jsou právě například zmiňované diakonie a charity vzniká založením příslušným orgánem registrované církve a náboženské společnosti podle jejího základního dokumentu. Tento orgán pak podá návrh na evidenci církevní právnické osoby. Ministerstvo kultury ČR (dále MK) v souladu se zněním zákona registruje CNS a CPO, a vede veřejně přístupný seznam registrovaných církví a náboženských společností, svazů církví a náboženských společností a seznam církevních právnických osob. Podle zákona o církvích a náboženských společnostech se taková „právnická osoba v církvi“ stává „právnickou osobou podle právního řádu ČR“.

CNS podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) mohou zřizovat **církevní školy**, které jsou zařazeny do sítě škol, které vede Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT). Církevní školy obdrží od MŠMT stejné prostředky jako školy státní s výjimkou výdajů na pořízení a zhodnocení dlouhodobého majetku. CNS vedou mateřské, základní, střední a vyšší odborné školy. Dále také existuje několik teologických fakult a zákon umožňuje i vznik soukromých církevních vysokých škol. Na necírkevních státních školách je **náboženská výchova** zpravidla realizována ve formě výuky nepovinného předmětu náboženství. Výuku přitom zajišťují pověřeni zástupci registrovaných CNS. Církve také sledují správnost této výuky.

Důležitou úlohu mají zejména tradiční církve také při **ochraně památek**, neboť velká část památkového fondu je ve vlastnictví církevních institucí a ochranu před jejich poškozením nebo odcizením či jejich pravidelnou údržbu nelze zajistit jinak než prostřednictvím vlastníků.

CNS mají povinnost:

- v případě zamýšleného prodeje kulturní památky přednostně nabídnout ke koupi státu, a to prostřednictvím MK ČR (tzv. předkupní právo);
- respektovat právo státu kulturní památku výjimečně vyvlastnit (v případě, že vlastník zanedbává národní kulturní památku nebo užívá kulturní památku v rozporu s „jejím kulturně politickým významem, památkovou hodnotou nebo technickým stavem“);
- respektovat právo státu provést opatření uložená orgánem památkové péče na náklad vlastníka;
- respektovat právo státu uložit vlastníkovi movité kulturní památky, „vyžaduje-li to důležitý společenský zájem“, povinnost určitým způsobem s ní nakládat. případně ji svěřit na nezbytně dlouhou dobu do úschovy odborné organizaci, kterou mu určí;
- respektovat právo státu zakázat výkon určitých činností v kulturní památce;
- ve vymezeném tzv. ochranném pásu kolem kulturní památky může příslušný orgán omezit nebo zakázat určitou činnost nebo učinit jiná vhodná opatření, jako jsou vykoupení pozemků a staveb, nebo nařídit jejich úpravy, případně provést jejich vyvlastnění nebo odstranění.

Protože zákon o památkové péči je starší než začlenění Listiny do Ústavního pořádku ČR, mohou se některá ustanovení zákona jevit v rozporu se základními právy. Zde dochází k určitému rozporu, protože zákonem č. 218/1949 Sb., kterým stát převzal kontrolu nad církvemi, převzal také veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami. Dlouhodobě budovaný systém patronátních majetků (kapituly, biskupství, fyzické osoby, ...), systém obrocí, nadací, záduší atd., který umožňoval údržbu kostelů a far, byl převeden na stát. Ten se zavázal hradit platy duchovních a udržovat budovy náležící CNS. S výsledky této péče se potýkáme ještě dnes. (Svoboda 2007)

6-1-3 Vznik církví a náboženských společností

CNS vzniká (dle zákona 3/2002 Sb.) dobrovolným sdružováním fyzických osob, svébytně rozhoduje o věcech spojených s vyznáváním víry, o organizaci náboženského společenství a o vytváření k tomu určených institucí. Návrh na **registraci** CNS podávají ministerstvu nejméně tři fyzické osoby, které dosáhly věku 18 let, mají způsobilost k právním úkonům a jsou občany České republiky nebo cizinci s trvalým pobytem v České republice (dále jen "přípravný výbor"). Členové přípravného výboru návrh podepíší a uvedou své osobní údaje. V návrhu pří-

pravný výbor určí, kdo z jeho členů je zmocněn jednat jménem přípravného výboru.

Návrh na registraci církve a náboženské společnosti musí obsahovat:

- a) základní charakteristiku církve a náboženské společnosti, jejího učení a poslání,
- b) zápis o založení církve a náboženské společnosti na území ČR,
- c) v originále podpisy nejméně 300 zletilých občanů ČR nebo cizinců s trvalým pobytem v ČR hlásících se k této CNS,
- d) základní dokument (ten musí mj. obsahovat název, poslání církve a náboženské společnosti a základní články její víry, sídlo na území ČR, označení orgánu, který jedná jako statutární orgán, organizační strukturu církve, způsob ustavování a odvolávání duchovních, způsob schvalování změn základního dokumentu, zásady hospodaření).

Vznikat a vyvíjet činnost nemůže CNS, jejíž činnost je v rozporu s právními předpisy a jejíž učení nebo činnost ohrožuje práva, svobody a rovnoprávnost osob nebo pokud ohrožuje demokratické základy státu, jeho suverenitu, nezávislost a územní celistvost, a:

- je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, principy lidskosti a snášenlivosti a bezpečnosti osob,
- popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, rozněcuje nenávisť a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporuje násilí nebo porušování právních předpisů,
- omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám, nebo
- je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti.

6-1-4 Oprávnění k výkonu zvláštních práv a „restituce“ církevního majetku

Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv může podat registrovaná církev a náboženská společnost, která je registrována podle zákona č. 3/2002 Sb. nepřetržitě ke dni podání návrhu nejméně 10 let, zveřejňovala každoročně 10 let před podáním tohoto návrhu výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok, plní řádně závazky vůči státu a třetím osobám. Návrh na přiznání oprávnění

k výkonu zvláštních práv musí obsahovat podpisy tolika zletilých občanů ČR nebo cizinců s trvalým pobytem v ČR hlásících se k této církvi a náboženské společnosti, kolik činí 1 promile obyvatel ČR (tj. přes 10 tis. podpisů) podle posledního sčítání lidu.

Oprávnění se vztahuje na právo:

- vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na bohosloveckých VŠ,
- vyučovat náboženství na státních školách podle zvláštního právního předpisu,
- pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova,
- být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností,
- konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu,
- zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu,
- zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.

Registrovaná církev a náboženská společnost s oprávněním k výkonu zvláštních práv každoročně zveřejňuje výroční zprávu o výkonu práv. Hospodaření CNS s oprávněním má v současné době tedy zejména následující zdroje:

- a) příspěvek od státu podle zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení CNS,
- b) dotace církvím a náboženským společnostem (zejména z MK), a
- c) vlastní příjmy CNS (sbírky a dary členů nebo vlastní hospodářská činnost).

Některé CNS státní příspěvek odmítají. Svoboda (2007) píše, že stát se podle zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, jímž svého času přivedl církev pod svou kontrolu, podílí na financování 17 CNS. Stát na straně jedné plně hradí náboženský život CNS, na straně druhé však předtím zrušil předchozí zákony a provedl konfiskaci církevního majetku. Protože dnes neexistuje právní řešení umožňující hospodářské osamostatnění církví, je tento „konfiskační“ zákon (s mírnými úpravami) dosud v platnosti a představitelé CNS na vyřešení církevních restitucí dosud čekají. Státní dotace na platy duchovních lze tedy považovat za náhradu výnosů z církevního majetku, který dosud nebyl navrácen.

□ 6-2 Poznámky k použité metodice

6-2-1 Výběr vzorku církevních organizací

Ze 33 církví registrovaných v České republice jich svá účelová zařízení, která byla podrobena bližšímu zkoumání, registruje 26. V řadě případů se nicméně tato zařízení jako farnosti či církevní sbory týkají především hlavního poslání církve – duchovní pomoci a teologického vyučování. Pro účely výzkumu byly proto vybrány pouze takové organizační jednotky s právní subjektivitou, které se nezaměřovaly na náboženskou a duchovní činnost. Zahrnuty naopak byly organizační subjekty s obecně prospěšným charakterem, který, jak dále vyplynulo, byl převážně z oblasti sociálních služeb. Počty jednotlivých účelových zařízení církví jsou uvedeny v tabulce 6-1.

Tab. 6-1: Církev v ČR a jejich účelová zařízení

	Počet OJ ¹ příslušné církve	Z toho počet OJ vybraných pro výzkum ²
00489778 Apoštolská církev	49	4
00445231 Bratrská jednota baptistů	50	1
73634174 Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	neev. ³	neev.
00445193 Církev adventistů sedmého dne	155	0
00445215 Církev bratrská	88	7
00445185 Církev československá husitská	315	9
49371517 Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v ČR	neev.	neev.
26522942 Církev Křesťanská společenství	54	0
73634891 Církev Nová naděje	9	0
73632465 Církev řeckokatolická	35	4
73632848 Církev římskokatolická	3648	175
73635189 Církev Slovo života	1	0
73635715 Církev víry	1	0
73634387 Církev živého Boha	9	0
73631647 Česká hinduistická náboženská společnost	neev.	neev.
00445223 Českobratrská církev evangelická	313	32
62936611 Evangelická církev augsburského vyznání v ČR	6	1
00445240 Evangelická církev metodistická	27	11
00438341 Federace židovských obcí v České republice	11	0
47475111 Jednota bratrská	29	0
00460541 Křesťanské sbory	1	0
63025159 Luterská evangelická církev a. v. v České republice	5	0
73631639 Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	4	0
00460524 Náboženská společnost českých unitářů	4	0

Transparentnost organizací občanské společnosti

60163291 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	161	0
00460532 Novoapoštolská církev v ČR	neev.	neev.
73631094 Obec křesťanů v České republice	neev.	neev.
00445177 Pravoslavná církev v českých zemích	108	0
73634166 Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v ČR	neev.	neev.
00445312 Slezská církev evangelická augsburského vyznání	30	2
00445304 Starokatolická církev v ČR	21	0
73633259 Ústředí muslimských obcí	5	0
73634255 Višva Nirmala Dharma	neev.	neev.
Celkem	5139	246

Zdroj: *Rejstřík evidovaných právnických osob, MK ČR 2012*

Vysvětlivky: ¹ OJ – organizační jednotka s právní subjektivitou;

² aktivní OJ, u které je zřejmý obecně prospěšný charakter, převážně sociální

³ neev. – církev neviduje své církevní instituce (nečlení se na další právnické osoby)

Z 246 církevních právnických osob vybraných k dalšímu výzkumu zaujímá ústřední místo Charita ČR zřízená římskokatolickou církví. Tato organizace integruje, kromě 175 aktivních účelových zařízení této církve také čtyři charitní zařízení řeckokatolické církve. Další významnou církví z hlediska počtu obecně prospěšných právnických osob je Českobratrská církev evangelická a jejích 32 diakonií.

Pro výzkum transparentnosti byl z těchto 246 organizací vybrán výzkumný vzorek obsahující stovku organizací, jejichž webové stránky byly podrobeny obsahové analýze. Výběr byl uskutečněn náhodně prostřednictvím generátoru náhodných čísel. Struktura vzorku náhodně vybraných organizací obsahuje 68 organizací zřízených římskokatolickou církví, tj. subjektů náležejících k Charitě Česká republika²⁶ (CHČR), 15 organizací Diakonie Českobratrské církve evangelické (Diakonie ČCE) a 17 organizací založených ostatními církvemi. Seznam všech 100 organizací vybraných pro výzkum je uveden v Příloze.

Z důvodu majoritního podílu organizací, které jsou součástí CHČR bude blíže popsána i struktura této organizace. Členem CHČR je šest diecézních a dvě arcidiecézní charity, v čele každé z charit přitom stojí ředitel a prezident (má na starosti duchovní záležitosti). Základní složkou každé z těchto charit je farní, oblastní nebo městská charita. Způsob existence charit je přitom rozdílný. Existují charity dobrovolné, které organizují zejména jednorázové charitativní akce a sbírky, malé charity s jedním či několika zaměstnanci provozující jednu či několik málo činností a také velké charity čítající i více než sto zaměstnanců. Dle webu CHČR (2012) je rozdílná i míra samostatnosti, a to dle místních zvyklostí

²⁶ Ministerstvo kultury ČR v Rejstříku evidovaných právnických osob jako církevní náboženské společnosti používá stále název Česká katolická charita. Od 1. 1. 2007 nicméně organizace změnila název na Charita Česká republika.

Transparentnost organizací občanské společnosti

a potřeb. Základním posláním všech charit je šířit svou službou milosrdenství, tedy prostřednictvím lásky k bližnímu pomáhat v nouzi.

6-2-2 Kritéria obsahové analýzy

Vzhledem ke zvláštnostem církevních organizací byla upravena i kritéria, která byla sledována v rámci provedené obsahové analýzy. Podrobné členění těchto kritérií obsahuje Tab. 6-2.

Tab. 6-2: Kritéria použitá pro obsahovou analýzu církevních organizací

Oblast	Posuzovaná kritéria	Metodika sběru dat
Dostupnost a aktuálnost webových stránek	Existence webových stránek. Posouzení, zda se jedná o: <ul style="list-style-type: none"> - samostatnou webovou prezentaci organizace nebo o prezentaci umístěnou na webu zakladatele/jiné organizace - aktuální web - funkční web	Vyhledání www prostřednictvím dostupných vyhledávačů. Samostatnými weby byly takové, které obsahovaly pouze informace vztahující se ke zkoumané organizaci. Aktuální webovou prezentací takové, které byly aktualizovány v r. 2011 nebo 2012. Funkční webové prezentace umožnily přístup k informacím.
Vymezení účelu existence organizace	Přítomnost poslání a/nebo vize organizace na www	0 – neuvedeno poslání ani vize 1 – uvedeno poslání a/nebo vize
Základní informace o organizaci	Dokument upravující chod organizace (stanovy, statut, apod.) Jméno statutárního zástupce Jména osob ve správní radě Jména osob v kontrolním orgánu Počet zaměstnanců Počet dobrovolníků Jméno kontaktní osoby Výroční zpráva	0 – nebyly k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Finanční zdroje	Uvedení hlavních dárců organizace	0 – neuvedení dárců 1 – uvedení dárců Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).
Informace o hospodaření	Rozvaha Výkaz zisků a ztrát Audit Číslo bankovního účtu Transparentní účet	0 – nejsou k dispozici 1 – jsou k dispozici Prohledávány byly také dokumenty dostupné na www stránkách (výroční zpráva, prezentační materiály).

Zdroj: Autor

Pro vhodnější interpretaci dat byly zkoumané církevní organizace dále rozděleny dle vlastního třídění uvedeného v Tabulce 6-3. Třídění vychází především z velikosti organizací a příslušnosti ke konkrétní církevní denominaci.

Tab. 6-3: Třídění církevních organizací pro další interpretaci výsledků

Oblastní a/nebo diecézní charita
Charita
Farní charita
Diakonie Českobratrské církve evangelické
Účelová zařízení ostatních církví

Zdroj: Autor

□ 6-3 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

Vlastní webovou stránkou disponovalo 87 ze 100 zkoumaných organizací. Z těchto 87 organizací, byly dvě webové prezentace nefunkční, dvě neaktuální a pět organizací mělo webové stránky jako součást stránek zakladatele (nejčastěji farností). V ostatních případech, tj. u 13 organizací byly možné údaje dohledat v Rejstříku evidovaných právnických osob na serveru Ministerstva kultury ČR nebo ve velmi omezené podobě, (např. jen e-mail nebo telefonický kontakt) na stránkách zřizovatele.

Zmíněné údaje shrnuje tabulka 6-4 a graf 6-1.

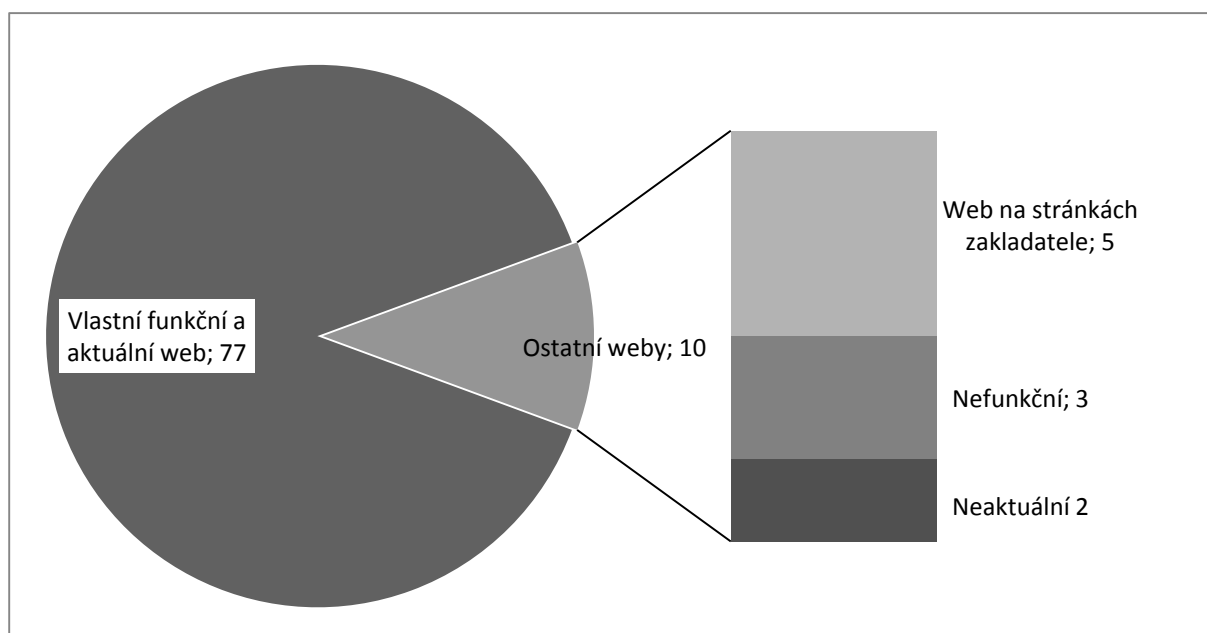
Tab. 6-4: Existence webových stránek u právnických osob zřizovaných církví a jejich aktualizace

Právnické osoby zřizované církví (n=100)	Počet
S vlastní webovou stránkou	87
<i>Z toho: webové prezentace na stránkách zakladatele</i>	5
<i>nefunkční webové prezentace</i>	3
<i>neaktuální webové prezentace</i>	2
<i>funkční prezentace s vlastní webovou prezentací</i>	77

Zdroj: Autor

Graf 6-1: Dostupnost webů právnických osob zřizovaných církví, funkčnost a aktualizace

Zdroj: Autor

Na nepřítomnost webových stránek měla významný vliv samozřejmě velikost organizace. Nejčastěji webová prezentace scházela u nejmenších farních charit, které často pracují na dobrovolné bázi. Detailnější ilustraci poskytuje Tab. 6-5.

Tab. 6-5: Přítomnost webu dle typu církevní organizace

Existence webu	Farní charita	Charita	Oblastní nebo Diecézní charita	Diakonie ČCE	Ostatní
Ne	10	1	0	0	2
Ano	19	17	21	15	15
Celkový součet	29	18	21	15	17

Zdroj: Autor

□ 6-4 Informace poskytované na webových stránkách

Interpretace dalších výsledků se týká pouze organizací, které disponovaly funkční webovou prezentací, tzn., že obsahové analýze v oblasti transparentnosti bylo podrobena 84 církevních subjektů.

6-4-1 Poslání a vize

Pro přiblížení účelu existence svým potenciálním dárcům či široké veřejnosti organizace informují zpravidla prostřednictvím svého poslání či dlouhodobější vize. Vysvětlení účelu vlastní existence, tzn. zdůvodnění toho, proč organizace existu-

je, neboli poslání, bylo schopno na webových stránkách prezentovat 77 organizací, tj. 91,7 % organizací, které měly webovou prezentaci. Nejčastěji chyběla tato základní informace u organizací zřizovaných jinými církvemi než ŘKC nebo ČCE, dále pak u farních charit nebo charit a překvapivě také u jedné oblastní a jedné diecézní charity. Výsledky uvádí také Tab. 6-6.

Tab. 6-6: Představení poslání organizace a činnosti organizace na webových stránkách

Právníkové osoby zřizované církví (n=84)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní počet ze všech ¹	Relativní podíl z www ²
Poslání	77	91,7 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

6-4-2 Zakládací dokumenty, členství v orgánech, výroční zpráva

Základní dokument upravující činnost církevních organizací se odlišuje dle zvyklostí církve, která danou organizaci zřizuje. V případě farních i diecézních charit působících pod CHČR se jedná o stanovy, v případě diakonií ČCE pak o statut. Kromě těchto dokumentů se vyskytovala i zřizovací listina, či další doplňkové a dobrovolně vytvářené dokumenty jako etický kodex, kodex placených a dobrovolných zaměstnanců či organizační řád.

Kromě tohoto dokumentu bylo na webových stránkách zjišťováno i to, zda organizace uvádí jméno (případně jména) statutárního zástupce, kterým je u většiny účelových zařízení ředitel. Dále bylo zkoumáno, zda jsou uváděny členové správní rady (v případě římskokatolické církve Rady) a členové kontrolních orgánů (u CHČR revizní komise, u Diakonie ČCE dozorčí rada).

Tab. 6-7: Dostupnost základních informací na webových stránkách organizací

Právnícké osoby zřizované církví (n=84)	Absolutní počet ze všech¹	Relativní podíl z www²
Stanovy, statut nebo zřizovací listina	16	19,0 %
Organizační struktura	32	38,1 %
Počet zaměstnanců	36	42,9 %
Počet dobrovolníků	10	11,9 %
Jméno/a statutárních zástupců	80	95,2 %
členů rady (nebo obdobného orgánu)	32	38,1 %
kontrolního orgánu	16	19,0 %
Jména kontaktních osob	55	65,5 %
Výroční zpráva	64	76,2 %
z toho aktuální (tj. za r. 2011 nebo r. 2010)	58	69,0 %

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

Z výsledků, které jsou detailně k dispozici v Tab. 7-7. Vyplývá, že stanovy²⁷, kterými je určena činnost jednotlivých církevních organizací jsou zveřejňovány spíše ojediněle, na stránkách je uvádí pouze necelá pětina (19,0 %) organizací. Častěji byly stanovy dostupné v jiných církvích než ŘKC (pouze 12 % organizací založených touto církví je zveřejnilo), naopak např. u CČE to byly čtyři desetiny těchto organizací (40 %).

Organizační struktura, napomáhající pochopení mnohdy složitým mechanismům církevní hierarchie, je k dispozici častěji než stanovy, a to více než ve třetině případů (38,1 %). Počet zaměstnanců pak bylo možné zjistit přibližně u čtyř desetin (42,9 %) církevních účelových zařízení a počet dobrovolníků asi v desetině případů (11,9 %).

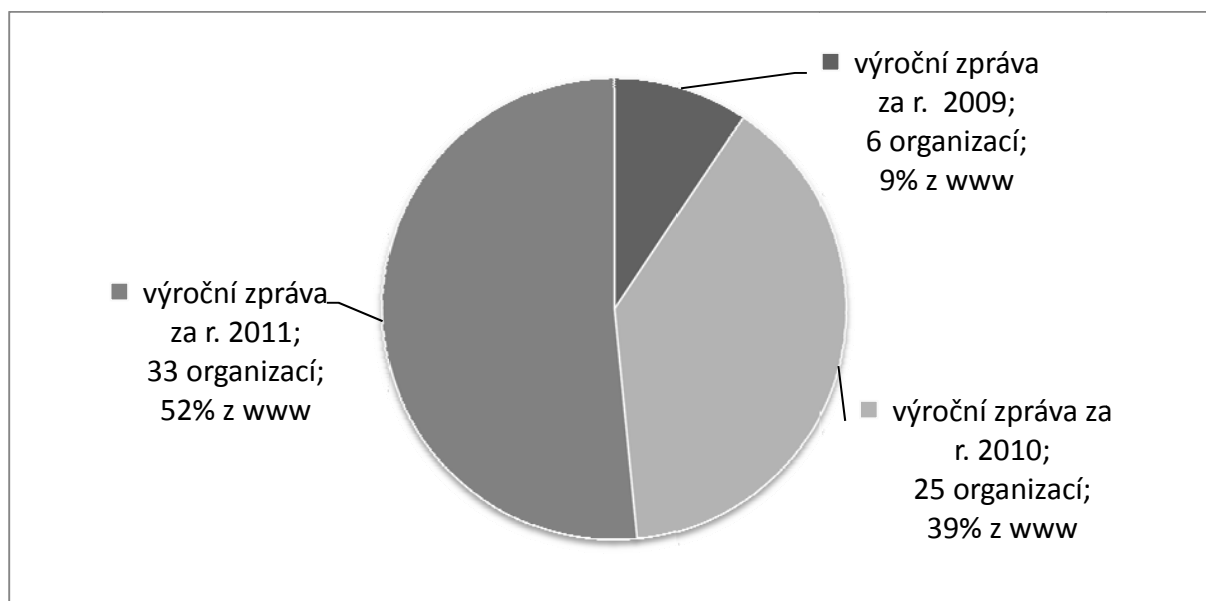
Velmi podstatnou součástí transparentnosti neziskových organizací je uvádění statutárních zástupců nesoucích odpovědnost za chování organizace. Církevní organizace na webových stránkách statutárního zástupce jasně označily ve více než devíti desetinách případů (95,2 %). Organizace, které statutárního zástupce na webu neuvedly, byly rovnoměrně rozloženy do všech hlavních církevních denominací. To jen potvrzuje, že transparentnost této informace je u této právní formy vysoká a spíše se jednalo o náhodné nedopatření. Horší situace však již byla se zveřejňováním členů rady nebo jiného orgánu obdobného správní radě. Členství v tomto orgánu uváděla přibližně třetina subjektů (38,1 %). Nejméně často pak jsou zveřejněni členové revizních orgánů, a to v necelé pětina případů (19,0 %). Jména kontaktních osob pak uváděly necelé dvě třetiny analyzovaných organizací (65,5 %).

²⁷ Stanovy charit jsou dle kanonického práva vydávány příslušným biskupstvím či arcibiskupstvím.

Výroční zprávu organizace na webu zveřejňuje přibližně tři čtvrtiny organizací (76,2 %). V době realizace obsahové analýzy (srpen až září 2012) pak organizace měly zpřístupněnu nejčastěji výroční zprávu za rok 2011, a to ve více než u poloviny organizací. Více než třetina organizací pak měla dostupnou zprávu za rok 2010 a přibližně desetina uváděla ještě výroční zprávu za rok 2009.

Detailní výsledky poskytuje graf 6-2.

Graf 6-2: Aktuálnost výroční zprávy u organizací s webovými stránkami

Zdroj: Autor

Z hlediska jednotlivých typů církevních organizací měla je přístupnost dána především velikostí organizace. Velké – oblastní nebo diecézní charity – mají výroční zprávu zveřejněnu téměř všechny (95,2 %). Naopak nižší dostupnost byla zjištěna u menších farních charit. A také, což je zajímavé, u účelových zařízení dalších církví, především malých denominací. Blíže jsou data ilustrována v Tabulce 6-8.

Tab. 6-8: Dostupnost výroční zprávy na webových stránkách

Právnícké osoby zřizované církví (n=84)	Absolutní počet ze všech ¹	Relativní podíl z www ²	Celkem
Oblastní a/nebo diecézní charita	20	95,2 %	21
Charita	13	76,5 %	17
Diakonie Českobratrské církve evangelické	11	73,3 %	15
Farní charita	12	66,7 %	18
Účelová zařízení ostatních církví	8	61,5 %	13
Celkový součet	64	76,2 %	84

Vysvětlivky: ¹ počet z vybraných sta organizací podrobených obsahové analýze
² podíl z organizací, které disponovaly webovými stránkami

Zdroj: Autor

6-4-3 Dárcovství a finanční hospodaření

V oblasti dostupnosti informací o přijatých darech bylo zjišťováno pouze to, zda organizace uvádí názvy dárců, v tomto případě uvedla dárce většina z organizací podrobených analýze (88,1 %).

Z informací o hospodaření byly na webových stránkách vyhledávány informace o rozvaze, výkazu zisků a ztrát (výsledovce), provedení auditu a uvádění % nákladů na správu organizace. Nejčastěji byla u církevních organizací dostupná výsledovka, a to v 70 % případů (70,2 %). Méně často pak organizace zveřejňují rozvahu zpřístupňující přehled o jejich majetku, rozvahu měly k dispozici více než čtyři organizace z deseti (41,7 %). Audit pak byl k dispozici častěji než rozvaha, výrok auditora o kontrole hospodaření měla k dispozici více než polovina ze zkoumaných organizací (56,3 %). Tato skutečnost je zřejmě důsledkem toho, že dle Čísla ukazují, že dostupnost informací o hospodaření je vyšší než u všech ostatních zkoumaných právních forem.

Z hlediska typu církevních organizací lze za nejtransparentnější pokládat opět subjekty ŘKC (s výjimkou nejmenších farních charit) a diakonie ČCE. Méně transparentní jsou v oblasti zveřejňování informací o hospodaření na webu organizace zakládané menšími církvemi. Nejčastěji byly uváděné údaje zjištěny z výroční zprávy, takže lze předpokládat významnou korelaci mezi dostupností výroční zprávy a dostupností informací o hospodaření. Detailní údaje o dostupnosti jednotlivých hospodářských výkazů obsahuje Tab. 6-9.

Tab. 6-9: Dostupnost rozvahy, výkazu zisků a ztrát a auditu na webových stránkách dle typů církevních organizací

<i>Právní osoby zřizované církví (n=84)</i>	Rozvaha	Výkaz zisků a ztrát	Audit
Oblastní a/nebo diecézní charita	61,9 %	90,5 %	76,2 %
Charita	58,8 %	70,6 %	70,6 %
Diakonie Českobratrské církve evangelické	53,3 %	80,0 %	66,7 %
Farní charita	11,1 %	55,6 %	35,7 %
Účelová zařízení ostatních církví	15,4 %	46,2 %	15,4 %
Celkový součet	41,7 %	70,2 %	56,3 %

Zdroj: Autor

Drtivá většina organizací (85,7 %) na webových stránkách zveřejňuje číslo svého bankovního účtu, nicméně žádná z nich nemá tento účet v podobě transparentního účtu. Souhrn výsledků z oblasti dostupnosti informací o dárcovství a hospodaření je k dispozici v Tab. 6-10.

Tab. 6-10: Dostupnost informací o dárcovství a hospodaření církevních účelových zařízení

Právnícké osoby zřizované církví s dostupným a funkčním webem (n=84)	Dostupná informace	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění názvu dárce	74	88,1 %
Informace o hospodaření		
výkaz zisků a ztrát	59	70,2 %
rozhoda	35	41,7 %
audit	45	56,3 %
% nákladů na administrativu	3	3,6 %
Zveřejnění bankovního spojení	56	70,9 %
z toho: transparentní účet	0	0,00 %

Zdroj: Autor

Výsledky ukazují, že církevní subjekty jsou transparentnější než ostatní sledované právní formy. Jedná se o vyšší transparentnost v „tradičně“ sledovaných oblastech jako zveřejnění výročních zpráv či informací o hospodaření. Naopak církve příliš nereflektují (podobně jako ostatní právní formy) moderní způsoby transparentního chování, tj. např. transparentní účet nebo zveřejňování procenta výdajů na správu organizace.

Prokázaná vysoká elektronická transparentnost nepotvrdila často poukazovanou domněnku, že církevní organizace jsou tvořeny především starší věkovou skupinou obyvatel, která nemá vztah k informačním technologiím. Výsledky mj. ukazují také na to, že některé účelové zařízení církve začínají se sociálním podnikáním (Charita Zábřeh a jejich elektronický prodej výrobků) či působí prostřednictvím sociálních sítí (Charita Frenštát pod Radhoštěm, Diakonie ČCE).

Lze také předpokládat, že transparentnost jednotlivých účelových zařízení církve bude významně spojena i s charakterem (aktivitou, důrazem na transparentnost, nabízenými službami) církve, prostřednictvím které jsou zřízeny, nebo osobností daného církevního představitele (např. biskupa určité diecéze).

7

Shrnutí výsledků, závěry a diskuse

Motto: „Současná transparentnost občanských subjektů je na velmi nízké úrovni. Je pravděpodobné, že nové právní předpisy přinesou podstatnou změnu.“

7-1 Souhrn výsledků

Dostupnost a aktuálnost webových stránek
Informace poskytované na webových stránkách
Celkové posouzení úrovně transparentnosti v jednotlivých právních formách

7-2 Závěry a diskuse

Zjištěné výsledky ve vztahu k účelu jednotlivých právních forem
Srovnání s evropskými zeměmi
Budoucí úroveň transparentnosti organizací české občanské společnosti
Diskuse a další směry výzkumu

□ 7-1 Souhrn výsledků

7-1-1 Dostupnost a aktuálnost webových stránek

Výsledky ukazují, že celkový podíl organizací s dostupnými webovými stránkami nedosahuje ani třetiny organizací – vážená průměrná hodnota činí 30,6 %.²⁸ Tato hodnota je samozřejmě pouze orientační, protože struktura organizací zastoupených ve vzorku přesně neodráží strukturu nestátního neziskového sektoru. Vzhledem k nízkému podílu dostupných webů u občanských sdružení

---

²⁸ Pro výpočet byl použit vzorec váženého průměru $x = \frac{w_{o.s.}x_{o.s.} + w_{o.p.s.}x_{o.p.s.} + w_{nad.}x_{nad.} + w_{n.f.}x_{n.f.} + w_{cirkve}x_{cirkve}}{w_{o.s.} + w_{o.p.s.} + w_{nad.} + w_{n.f.} + w_{cirkve}}$, kde w_i vyjadřuje počet organizací a x_i relativní podíl organizací s webovými stránkami pro daný vzorek organizací v právní formě

by hodnota byla ještě významně nižší. Občanská sdružení dosahují přibližně čtvrtinové dostupnosti (24,9 %) webových stránek. Naopak nejtransparentnější právní formou z hlediska dostupnosti webových stránek jsou účelová zařízení církve (87,0 %). Detailní výsledky dostupnosti a funkčnosti webových stránek u jednotlivých právních forem poskytuje tabulka 7-1.

Tab. 7-1: Dostupnost a funkčnost webových stránek dle jednotlivých právních forem NNO

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl organizací s webem)				
	Obč. sdružení (n=2000)	Obec. prosp. společnosti (n=100)	Nadace (n=100)	Nadační fondy (n=100)	Církevní zařízení (n=100)
S vlastní webovou stránkou	24,9 %	52,0 %	55,0 %	42,0 %	87,0 %
Funkční webové stránky	23,5 %	51,0 %	55,0 %	41,0 %	84,0 %

Zdroj: Autor

Kromě vlastní existence a funkčnosti webů byla posuzována také aktuálnost poskytovaných informací. Nejaktuálnější webové stránky byly k dispozici u účelových zařízení církve (97,6 % aktuálních) a obecně prospěšných společností (96,1 %), naopak nejméně aktuální údaje byly zjištěny u nadací (67,3 % aktuálních) a nadačních fondů (73,2 %). Souhrn těchto informací nabízí tabulka 7-2.

Tab. 7-2: Aktuálnost webových stránek dle jednotlivých právních forem NNO

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl organizací s webem)				
	Obč. sdružení (n=469)	Obec. prosp. společnosti (n=51)	Nadace (n=55)	Nadační fondy (n=41)	Církevní zařízení (n=84)
Aktuální ¹	77,8 %	96,1 %	67,3 %	73,2 %	97,6 %
Neaktuální ²	20,9 %	2,0 %	32,7 %	26,8 %	2,4 %
Nezjištěno	1,3 %	-	-	-	-

Vysvětlivky: ¹ informace na webu aktualizované ve stejném roce, kdy probíhal sběr dat (podzim 2011 u občanských sdružení, resp. červenec až září 2012 u ostatních právních forem)

² informace aktualizované v jiném roce, než rok sběru dat

Zdroj: Autor

7-1-2 Informace poskytované na webových stránkách

Na webových stránkách neziskových organizací bylo zjišťováno, do jaké míry organizace zveřejňují své poslání nebo vizi, základní informace o organizaci, organizační dokumenty a údaje o dárcích a finančním hospodaření.

Účel existence neziskové organizace byl nejčastěji publikován u nadací (98,2 %), dále pak u nadačních fondů (97,6 %) a církevních účelových zařízení (91,7 %). Naopak výrazně méně zveřejňovala poslání a/nebo vizi občanská sdružení (33,2 %). Kompletní výsledky uvádí tabulka 7-3.

Tab. 7-3: Zveřejnění poslání nebo vize na webových stránkách dle právní formy neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl organizací s webem)				
	Obč. sdružení (n=469)	Obec.prosp. společnosti (n=51)	Nadace (n=55)	Nadační fondy (n=41)	Církevní zařízení (n=84)
Poslání a/nebo vize	33,2 %	70,6 %	98,2 %	97,6 %	91,7 %

Zdroj: Autor

Další oblast, kterou se budeme zabývat, se týká zpřístupňování základních organizačních dokumentů a údajů o organizaci. Výsledky z dané oblasti shrnuje tabulka 7-4.

Tab. 7-4: Zveřejnění základních informací o organizaci a základních organizačních dokumentů dle právní formy neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl organizací s webem)				
	Obč. sdružení (n=469)	Obec.prosp. společnosti (n=51)	Nadace (n=55)	Nadační fondy (n=41)	Církevní zařízení (n=84)
Základní organiz. dokument ¹	26,9 %	17,6 %	32,7 %	31,0 %	19,0 %
Organizační struktura	n/a ³	7,8 %	0,0 %	0,0 %	38,1 %
Počet zaměstnanců	50,9 %	23,5 %	21,8 %	4,8 %	42,9 %
Jméno statutárního zástupce	47,1 %	56,9 %	54,5 %	4,8 %	95,2 %
Jména členů rady	n/a ³	39,2 %	39,2 %	50,0 %	38,1 %
Jména kontrolního orgánu	11,5 %	39,2 %	39,2 %	42,9 %	19,0 %
Výroční zpráva (aktuální) ²	8,5 %	31,4 %	31,4 %	31,0 %	69,0 %
Součet ⁴	198,0	215,6	218,8	164,5	321,3

Vysvětlivky: ¹ U občanských sdružení stanovy, u o.p.s. statut nebo zakládací listina, u nadací a nadačních fondů statut a/nebo nadační listina, u účelových zařízení církve statut.

² Aktuální se rozumí výroční zpráva zpracovaná nejpozději v r. 2010

³ nezjištěno

⁴ Pouze orientační hodnota, za nezjištěné hodnoty doplněn průměr z hodnot ostatních právních forem

Zdroj: Autor

Základní organizační dokument (tj. stanovy, statut či nadační listina) zveřejňují nejčastěji nadace a nadační fondy. Přestože, se jedná o dokument, podle kterého se řídí činnost organizace, není dostupný ani ve třetině případů (nejlépe u nadací ve 32,7 % případů).

Organizační strukturu zveřejňují nejčastěji účelová zařízení církve (38,1 %), naopak nadace a nadační fondy ji nezveřejňují vůbec. Jméno statutárního zástupce bylo k dispozici nejčastěji u církevních účelových zařízení, naopak téměř vůbec jej nezveřejňují nadační fondy. Tato skutečnost ale zřejmě spíše souvisí s malým podílem nadačních fondů, které mají zaměstnance, než s nízkou transparentnos-

tí této právní formy. Právě nadační fondy pak nejčastěji (v polovině případů) zveřejňují jména členů správní rady. Podobně je tomu u jmenování zástupců kontrolních orgánů. I zde jsou nejčastěji zveřejněna u nadačních fondů (42,9 %). Naopak méně často je složení členů kontrolního orgánu k dispozici u církví (19,0 %) a občanských sdružení (11,5 %).

Za podstatné lze označit zpřístupnění výročních zpráv, protože ta často obsahuje mnoho z dříve uváděných informací. Aktuální výroční zprávu mají nejčastěji účelová zařízení církve (69,0 %), přibližně třetinový podíl organizací s výroční zprávou pak existuje u obecně prospěšných společností, nadací a nadačních fondů. Na druhou stranu nejméně často výroční zprávu zveřejňují (a pravděpodobně také zpracovávají) občanská sdružení (8,5 %).

Pohled na zveřejňování údajů o dárcích a finanční hospodaření zkoumaných organizací je významný především z důvodu zjištění integrity či odpovědnosti jednotlivých právních forem. Jestliže u základních informací šlo o dokumenty regulující nebo popisující činnost organizace, tak zde jde o zpřístupnění informací o finančních zdrojích, které realizaci těchto činností umožňují. Údaje o finančním hospodaření také mohou napovědět o tom, zda organizace skutečně věrně zobrazuje, které aktivity v uplynulém období vykonala a zda odpovědně hospodaří se svým majetkem. Souhrn výsledků v dané oblasti je k dispozici v tabulce 7-5.

Tab. 7-5: Zveřejnění údajů o dárcích a finančním hospodaření dle právní formy neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl organizací s webem)				
	Obč. sdružení (n=469)	Obec.prosp. společnosti (n=51)	Nadace (n=55)	Nadační fondy (n=41)	Církevní zařízení (n=84)
Zveřejnění názvu dárce	38,0 %	35,3 %	49,1 %	38,1 %	88,1 %
Výkaz zisku a ztráty	5,6 %	31,4 %	34,5 %	28,6 %	70,2 %
Rozvaha	2,8 %	23,5 %	32,7 %	21,4 %	41,7 %
Audit	1,1 %	11,5 %	30,9 %	9,5 %	56,3 %
Uvedení nákladů správy (v %) ²	n/a ³	2,0 %	10,9 %	4,8 %	3,6 %
Transparentní účet	1,5 %	7,8 %	3,6 %	4,8 %	0,0 %
Součet ⁴	54,3	111,5	161,7	107,2	259,9

Vysvětlivky:

¹ Příklad: nejmenším zveřejnění názvu

² Jedná se o náklady, které plynou na provoz organizace a přímo nepřispívají cílové skupině

³ nezjištěno

⁴ Pouze orientační hodnota, za nezjištěné hodnoty doplněn průměr z hodnot ostatních právních forem

Zdroj: Autor

Přesnější údaje nicméně poskytuje dostupnost daných informací na virtuální síti, tzn. kombinace.

Mezi základní informaci, kterou by organizace měly zpřístupnit veřejnosti, jistě patří údaj o dárcích, kteří přispívají na jejich činnost. Přestože by uveřejnění jména neměl být problém jak pro dárce, tak pro organizace, která by za dar měla vyjádřit své poděkování, tak u žádné z právních forem podíl webových stránek s vyjmenovanými dárci nepřekročil padesát procent. Hlavní příčinou nízkého podílu dárců ale samozřejmě nemusí být jen nízká transparentnost. Nepřítomnost donorů lze vysvětlit např. samofinancováním zdrojů z členských příspěvků či vlastní činnosti nebo na základě výnosů z nadačního jmění. Nejčastěji je jméno dárce zveřejněno v případě církví (88,1 %), jejichž hlavním zaměřením jsou sociální služby. Následují nadace (49,1 %) a nadační fondy (38,1 %). Nejméně často pak jsou dárce uváděni v případě obecně prospěšných společností (35,3 %).

Zřejmější dokladování transparentnosti poskytuje dostupnost výkazu zisku a ztráty (VZZ). K dispozici je nejčastěji opět u účelových zařízení církve (v 70,2 % případů). Přibližně třetinový podíl dostupného VZZ pak je u nadací (34,5 %), obecně prospěšných společností (31,4 %) a nadačních fondů (28,6 %). Jednoznačně nejméně často VZZ zveřejňují občanská sdružení (5,6 %).

Zatímco VZZ poskytuje veřejnosti informaci o příjmech a výdajích²⁹ uplynulého roku, rozvaha je výkazem zobrazujícím stav majetku organizace a způsobech jeho krytí. Tento údaj není na webu dostupný v žádné právní formě ve více než polovině případů. Rozvahu nejčastěji zveřejňují účelová zařízení církví (41,7 %), u nadací je k dispozici na přibližně třetině webů (32,7 %). Naopak občanská sdružení rozvahu téměř neuvádějí (2,8 %). Zajímavá je situace u auditu. Roční účetní závěrka musí být povinně ověřena auditorem v případě nadací, za určitých podmínek pak také nadační fond³⁰ i obecně prospěšná společnost³¹. Přes zmíněnou skutečnost je audit zveřejněn pouze u tří desetin (30,9 %) nadací a přibližně desetiny obecně prospěšných společností (11,5 %) a nadačních fondů (9,5 %). Legislativní povinnost účetního auditu mají v určité situaci také církve (dle zákona č. 3/2002 o církvích a náboženských společnostech)³². Audit u CNS dostupný více než v polovině případů (56,3 %) na webových stránkách těchto neziskových subjektů. Občanská sdružení, u kterých je audit dobrovolný, jej provádějí jen výjimečně.

Poslední dvě hodnocená kritéria – uvedení nákladů správy a transparentní účet – jsou v podstatě důsledkem dnešního trendu ztransparentňování neziskového

---

²⁹ Resp. informaci o výnosech a nákladech v případě podvojného účetnictví

³⁰ Auditů podléhají nadační fondy, jejichž úhrn celkových nákladů je vyšší než 3 miliony Kč nebo pokud je majetek fondu vyšší než 3 miliony Kč.

³¹ O.p.s. musí provádět účetní audit v případě, když jsou příjemci veřejných finančních prostředků vyšších než 1 milion Kč, nebo pokud nemají zřízenou dozorčí radu, nebo výše jejich čistého obrátu přesáhne 10 miliónů Kč.

³² Výrok auditora musí být uveden ve výroční zprávě účelového zařízení církve v případě, že: do majetku byl vložen majetek státu nebo obce, nebo účelové zařízení používá majetek státu nebo obce, nebo je příjemcem dotace z veřejných rozpočtů.

prostředí. Tento trend byl zohledněn i novelou zákona o nadacích a nadačních fondech. Tyto organizace musí ve výroční zprávě uvádět zhodnocení, zda při svém hospodaření dodržují pravidlo stanovené pro omezení nákladů souvisejících s jejich správou.³³ Uvádění nákladů na správu si rychleji osvojily nadace (10,9 %), nadační fondy uvádějí tento údaj ve 4,8 %. Účelová zařízení církve a obecně prospěšné společnosti zmiňují náklady na správu spíše ojediněle. Za dobrovolnou aktivitu směrem k vyšší transparentnosti lze naopak považovat tzv. transparentní účet organizace. Tento účet je využíván opět zřídka. Nejčastěji jej mají zřízen obecně prospěšné společnosti (v 7,8 % případů). Překvapivé pak je, že častěji je transparentní účet k dispozici u nadačních fondů (4,8 %) než u nadací (3,6 %).³⁴

7-1-3 Celkové posouzení úrovně transparentnosti v jednotlivých právních formách

Z webových stránek neziskových subjektů byly zjišťovány údaje, které lze považovat za nezbytné pouze pro minimální úroveň transparentnosti těchto organizací. Celkové výsledky lze (přes minimální požadavky) charakterizovat jako velmi neuspokojivé. Kromě toho, je možné transparentní chování neziskové organizace považovat v podstatě za součást služeb, které poskytuje. V podnikovém sektoru se pro vyjádření kvality služeb zpravidla používá součin naplnění jednotlivých požadavků. Použitím součinu pouze pro dvě hodnoty, kde činitelem *a* je dostupnost webové stránky a činitelem *b* konkrétní informace, kterou na webu můžeme nalézt, tak v podstatě získáme internetovou dostupnost těchto informací³⁵. Tento výsledek ilustruje tabulka 7-6, která se zaměřuje na některé významné informace dokumentující transparentnost v jednotlivých právních formách.

---

³³ Nadační subjekt si musí stanovit jedno ze tří pravidel: 1. Správa / Výnosy z nadačního jmění (nebo z majetku v případě fondů), 2. Správa / Nadační příspěvky, 3. Správa / Nadační jmění (nebo majetek u fondů).

³⁴ Počet organizací je zde však tak malý, že výsledek podléhá statistické chybě a nelze jej považovat za příliš důvěryhodný.

³⁵ Za předpokladu, že se informace nevyskytuje jinde na internetu, než zkoumané webové stránce.

Tab. 7-6: Dostupnost vybraných významných informací dokumentující transparentnost zkoumaných neziskových organizací

Nestátní neziskové organizace	Právní forma NNO (% podíl všech zkoumaných organizací)				
	Obč. sdružení (n=2000)	Obec.prosp. společnosti (n=100)	Nadace (n=100)	Nadační fondy (n=100)	Církevní zařízení (n=100)
Webové stránky	23,5 %	51,0 %	55,0 %	41,0 %	84,0 %
Poslání a/nebo vize	7,8 %	36,0 %	54,0 %	40,0 %	77,0 %
Základní organiz. dokument	6,3 %	9,0 %	18,0 %	12,7 %	16,0 %
Jméno statutárního zástupce	11,4 %	29,0 %	30,0 %	2,0 %	80,0 %
Výroční zpráva	2,0 %	16,0 %	17,3 %	12,7 %	58,0 %
Zveřejnění názvu dárce	8,9 %	18,0 %	27,0 %	16,8 %	74,0 %
Výkaz zisku a ztráty	1,3 %	16,0 %	19,0 %	11,7 %	59,0 %
Rozvaha	0,7 %	12,0 %	18,0 %	8,8 %	35,0 %
Audit	0,3 %	5,9 %	17,0 %	3,9 %	47,3 %
Transparentní účet	0,4 %	4,0 %	2,0 %	2,0 %	0,0 %

Zdroj: Autor

Tab. 7-6 ukazuje již na významné rozdíly v transparentnosti jednotlivých právních forem neziskových organizací. Na jednom konci jsou nejtransparentnější organizace v podobě účelových zařízení církve, na druhém pak nejméně transparentní občanská sdružení.

Pokud by byl předchozí přístup součinu více dostupných informací najednou (např. dostupnost webové stránky, existence poslání, jméno statutárního zástupce a přístup k základnímu organizačnímu dokumentu), tak bychom – snad s výjimkou účelových zařízení církve – u všech právních forem evidovali téměř nulovou kvalitu. Vzhledem k tomu, že tento přístup je tedy nepoužitelný, bylo pro znázornění celkových rozdílů v transparentnosti jednotlivých právních forem využito bodování.³⁶ Bodování zohledňuje definované čtyři výzkumné otázky. První základní údaj, který odráží ochotu neziskové organizace poskytovat o své činnosti informace veřejnosti, je samotná existence webových stránek. Další oblasti pak odrážejí hlavní soubory informací získávané z webových stránek: zveřejnění účelu existence organizace, dostupnost základních informací o organizaci a organizačních dokumentů a finanční hospodaření včetně dárcovství. Přepočítání na jednotlivé body bylo provedeno autorem na základě výsledků uvedených v tabulkách 7-1 až 7-6. Bodování probíhá na škále jedna až deset. Jeden bod přitom přibližně odpovídá deseti procentním bodům. Výsledky bodování v jednotlivých oblastech výzkumu z hlediska právních forem uvádí tabulka 7-7.

³⁶ Bodování je vhodné i z toho důvodu, že se jedná převážně o kvalitativní data, statistická vyhodnocení poskytují tedy vždy pouze orientační informaci. Kromě toho posuzované organizace mají různorodý charakter a také jsou na ně zákonem kladeny rozdílné požadavky.

Tab. 7-7: Elektronická transparentnost dle právní formy neziskové organizace

	Občanská sdružení	Obecně prospěšné společnosti	Nadace	Nadační fondy	Účelová zařízení církve
Dostupnost webu	**	*****	*****	****	*****
Účel existence	***	*****	*****	*****	*****
Základní informace a organizační dokumenty	***	***	***	**	****
Finanční hospodaření včetně dárcovství	*	**	**	**	****
Celkové skóre	9	17	21	18	26
Průměr	2.25	4.25	5.25	4.5	6.5

Zdroj: Autor

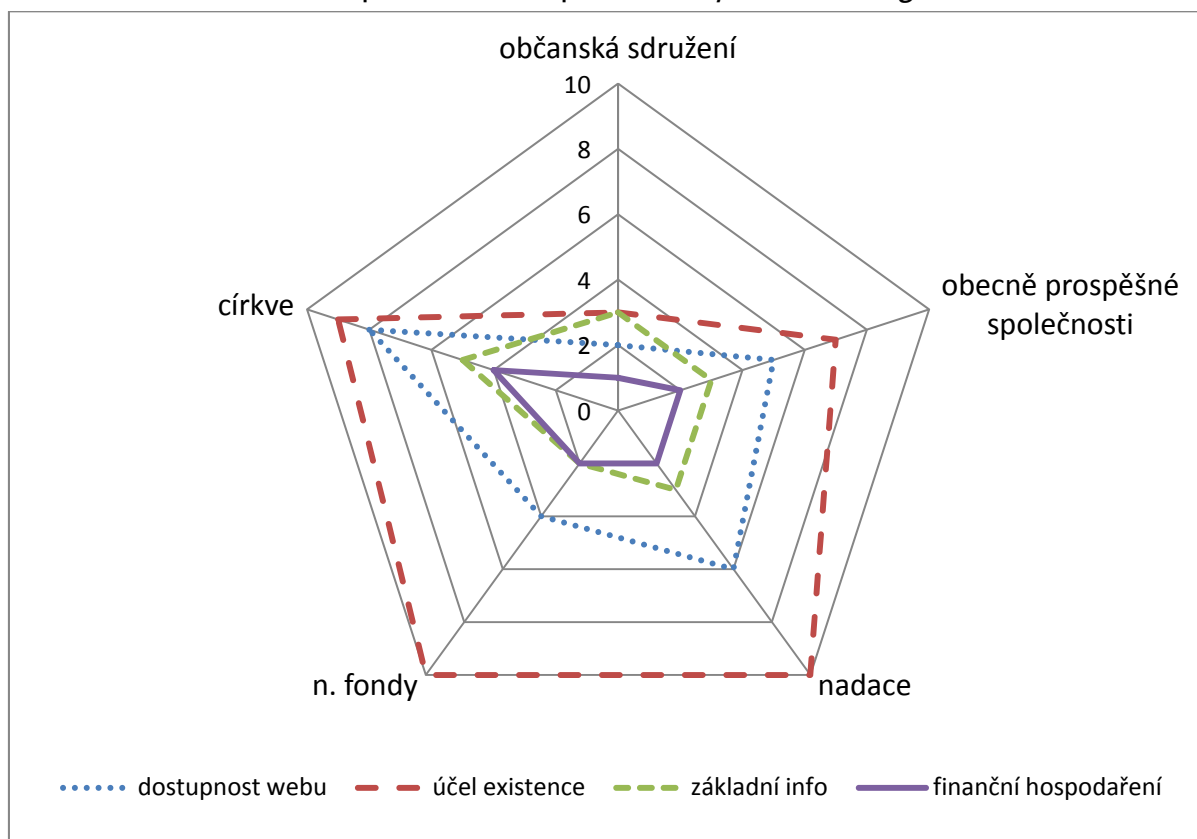
Jak vyplývá z tabulky 7-7 a grafu 7-1 nejvyšší úrovně transparentnosti dosahují účelová zařízení církví, a to s celkově 26 body a průměrným skóre 6,5 bodu na desetibodové škále. Církevní organizace dosahují nejvyšších hodnot v dostupnosti webových stránek (84 %), poskytování základních informací o organizaci a dostupnosti organizačních dokumentů i ve zpřístupnění informací o finančním hospodaření včetně dárcovství.

Následuje právní forma nadace s celkovým součtem 21 bodů a průměrem 5,3 bodu. Nadace vykazují druhou nejvyšší dostupnost webových stránek (55 %), společně s nadačními fondy jsou vysoce transparentní z hlediska prezentace účelu své existence (na webu je tento účel dostupný u 54 % nadací) či uvádění jména statutárního zástupce. Podobnou úroveň transparentnosti pak vykazují nadační fondy (celkové skóre 18, průměrná hodnota 4,5 bodu). Disponují však o více než deset procent nižší dostupností webu (41 %).

Obecně prospěšné společnosti dosáhly podobného celkového součtu jako nadační fondy (skóre 17, resp. 4,3 bodu). O.p.s. však mají vyšší dostupnost webových stránek (51 %) a častěji než nadační fondy zveřejňují výroční zprávy či názvy dárců. Na druhou stranu na rozdíl od fondů, častěji nedokáží specifikovat svůj účel existence.

S výrazným odstupem v celkovém skóre následují občanská sdružení s jednoznačně nejnižším celkovým skóre (skóre 9, průměrná hodnota 2,25 bodu) a nejhorší situací z hlediska dostupnosti většiny informací nebo dokumentů. Vzhledem k tomu, že se u nás jedná o jednoznačně nejfrekventovanější právní formu představující devět desetin všech nestátních neziskových organizací, tato skutečnost významně negativně ovlivňuje obraz neziskového sektoru v očích občanů. Graf 7-1 ilustruje průměrné hodnoty v oblasti transparentnosti jednotlivých právních forem neziskových organizací.

Graf 7-1: Elektronická transparentnost dle právní formy neziskové organizace

Zdroj: Autor

□ 7-2 Závěry a diskuse

7-2-1 Zjištěné výsledky ve vztahu k účelu jednotlivých právních forem

Přítomnost na webových stránkách a publikace informací prostřednictvím internetu není předepsáno žádným předpisem. Jedná se o dobrovolný akt organizace, která se rozhodla na webové síti informovat o své činnosti současně i potenciální donory, klienty a celou veřejnost. Internet je v dnešní době pro takový otevřený způsob jednání ideální platformou. Jestliže tedy výsledky poukazují na to, že nejvyšší podíl dostupnosti i celkovou elektronickou transparentnost mají účelová zařízení církve a následně nadace a nejhorší situace je v občanských sdruženích, tak tento fakt nejvíce odráží úroveň profesionality jednotlivých právních forem.

Plnění této dobrovolné aktivity je však u neziskového subjektu očekávané. Existuje zde totiž určitý nepsaný závazek vůči veřejnosti, o kterém mluví autoři píší o neziskovém sektoru (např. Brown a Ruhl, 2003). Zároveň každá organizační právní forma je legislativou připravena pro vykonávání specifického účelu. Občanská sdružení (neboli v budoucí podobě spolky) pochopitelně nepotřebují s veřejností komunikovat tak často, jako např. nadace. Jsou totiž členskou korporací a zaměřují svou činnost dovnitř, směrem ke svým členům. Veřejnost už se pak nemusí tolik zajímat o tok peněžních prostředků získávaných od členů pro

financování jejich vlastní – zpravidla vzájemně prospěšné – činnosti. Naproti tomu nadace jsou vysoce odpovědné svému zakladateli, dárcům a nepřímo i veřejnosti. Primárně se orientují na činnosti obecně prospěšnými.

V tomto smyslu provedený výzkum potvrdil předpoklady, snad s výjimkou příliš nízké úrovně obecně prospěšných společností, a překvapivě vysoké úrovně transparentnosti u účelových zařízení církve. Vysoká transparentnost u církevních subjektů je sice pravděpodobně dána homogennější orientací na sociální problematiku, nicméně tato skutečnost neospravedlňuje nízkou elektronickou transparentnost u zmíněných obecně prospěšných společností³⁷.

7-2-2 Srovnání s evropskými zeměmi

Vstup České republiky do Evropské unie k 1. květnu 2004 byl nejen zásadní změnou v oblasti dostupnosti pracovních příležitostí nebo ulehčení cestování. Znamenal také významný obrat v postoji k občanskému sektoru. „Evropa“ a její struktury tradičně s občanským sektorem počítaly a dávaly třetímu sektoru šanci se nejen plně rozvinout, ale také být slyšet. Se vstupem do EU se pak díky štědrému přísunu dotačních prostředků českým neziskovým organizacím naskytla šance se nejen více profesionalizovat, ale také zprůhlednit dosavadní způsob své činnosti. Organizace žádající o evropské peníze, totiž musely naplnit řadu požadavků v oblasti prezentace výsledků organizace i prezentace organizace jako takové.

Přes společnou strategii Evropy směrem k neziskovým subjektům se podmínky pro občanské subjekty v jednotlivých zemích Evropy liší. Rohrbacher (2007) nabízí zajímavé srovnání problematiky registrace jednotlivých neziskových subjektů ve Velké Británii, SRN, Rakousku a Francii, se zaměřením na spolky.

Zemí s bohatou občanskou historií je *Velká Británie*. Neziskové organizace jsou zde označovány obecně jako *charities* a lze mezi nimi rozlišit další právní formy³⁸. Všechny právní formy neziskových organizací mají společného registrátora a regulátora, kterým je „The Charity Commission for England and Wales“. Registr organizací je přístupný zdarma na webové stránce, registrovány jsou všechny organizace bez ohledu na velikost či rozpočet. Organizace s rozpočtem přes 10 tisíc liber za rok³⁹ mají zákonnou povinnost zasílat do registru údaje o účetnictví, které jsou tak následně veřejně zpřístupněny. Tím je dosaženo vysokého

---

³⁷ Nehledě na nerespektování zákonných požadavků v oblasti ukládání dokumentů obecně prospěšných společností na rejstříkových soudech. Prouzová (2005) uvádí, že tento zákonný požadavek naplňuje pouze 10 % organizací.

³⁸ Private Limited Company without share capital, Registered Charity, Company limited by guarantee, Registered Social Landlord, Private Company limited by guarantee without share capital, Association, Trust, Foundation a další (Rohrbacher, 2007)

³⁹ Přibližně 310 tis. Kč (k září 2012)

stupně transparentnosti a organizace, které tuto povinnost neplní, jsou uvedeny ve zvláštním seznamu. Je zajímavé, že organizací s rozpočtem do 10 tisíc liber je přes 50 %, jejich souhrnné příjmy však tvoří jen 0,65 % ze všech příjmů. Přestože tyto menší organizace nemusejí zveřejňovat své účetnictví, lze v registru nalézt informace o jejich činnosti a poslání, statutárních orgánech včetně kontaktních osob s jejich adresami, telefony či emailovými adresami. Velká Británie tedy vytváří narozdíl od ČR jednotný registr všech organizací neziskového sektoru.⁴⁰

Ve *Spolkové republice Německo* existuje pro organizace, které jsou obdobou našeho občanského sdružení (eingetragener Verein – registrované sdružení, zkratka e.V.), také povinnost registrace. Rejstřík obsahuje nejen základní informace o organizacích (podobně jako český obchodní rejstřík na serveru justice.cz), ale také údaje o ekonomické činnosti, pokud organizace takovou činnost vyvíjí.

Rejstřík má, jak popisuje Rohrbacher (2007), plnit čtyři základní funkce:

Publikační (Publikations)

Důkazní (Beweis)

Kontrolní (Kontroll)

Ochrannou (Schutz)

V *Rakousku* funguje Centrální registr sdružení (*Zentrale Vereinsregister*) spravovaný Ministerstvem vnitra. Po vyplnění identifikačních údajů o organizaci jsou k dispozici zdarma údaje o její činnosti, sídle i osobách působících v orgánech sdružení. Registr však neposkytuje bližší kontaktní údaje. Funguje od počátku roku 2006 a jeho mottem je „Více služeb a transparentnosti sdružením“.

Ve *Francii* jsou obdobou občanských sdružení tzv. associations de loi 1905. Legislativa, na jejímž základě sdružení vznikají, je velmi podobná současné úpravě občanských sdružení, tedy velmi benevolentní. Právníckou osobou se sdružení stává pouze tehdy, jestliže ohlásí svůj vznik. Sdružení se registrují na prefektuře departementu, která ale nemá právo kontrolovat jejich činnost.

Jestliže zmíněné západoevropské země ukazují směr, kam by mohl český občanský sektor ubírat, tak je zajímavé podívat se také na východ od nás. Na odstrašující příklad střetu zájmů na *Ukrajně* odkazuje Wyatt (ned.) prostřednictvím výzkumu „Nonprofit Governance Practices in Ukraine“. Tento výzkum zjistil, že výkonní ředitelé jsou ve více než 90 % organizací také členy správních orgánů. Více než tři čtvrtiny z nich pak zastávají funkci předsedy rady. Členy více než dvou třetin rad neziskových organizací jsou i další zaměstnanci, zpravidla s hlasovacím právem. Zajímavý je i přístup *Maďarska*, ve kterém je pro založení organizace spolkového typu (sdružení) zapotřebí nejméně deseti členů.

---

⁴⁰ Velká Británie je zemí, kde z důvodu ochrany občanských práv např. dosud neexistují občanské průkazy. Přesto zde v oblasti transparentnosti neziskové organizace podléhají jasné regulaci ze strany státu.

7-2-3 Budoucí úroveň transparentnosti organizací české občanské společnosti

Nový občanský zákoník a v něm vtělený status veřejné prospěšnosti má velký potenciál do sektoru přinést významné zvýšení úrovně transparentnosti. Podstatné změny jsou spojeny zejména s transformací občanských sdružení na spolky nebo ústavy, prostřednictvím dojde k odstranění současné netransparentní právní úpravy. Na druhou stranu je třeba zmínit současnou zkušenost, kdy ani zákonné předpisy nedonutily organizace být transparentními. Výzkum Prouzové (2005) je sice možné považovat již za zastaralý, nicméně jeho výsledky jasně svědčí o tom, že organizace požadavky na transparentnost naplňovat nemusí, ačkoli jsou stanoveny právním předpisem.

Potřebné je v budoucnu vyřešit také problematiku jednotného registru neziskových organizací ve všech právních formách. Registr by měl být v gesci pouze jednoho ministerstva a měl by obsahovat nejen údaje vznikající při vzniku, resp. zániku organizace, ale také povinné zveřejňování základního organizačního dokumentu (stanov, statutu, zakládací nebo nadační listiny, atp.), jména statutárních zástupců a také zveřejnění informací o finančním hospodaření organizace. Množství těchto údajů by přitom nemělo být závislé na právní formě, ale spíše na velikosti organizace (charakterizované příjmy, obratemči počtem zaměstnanců).

Otázkou zůstává, zda by v neziskovém sektoru nemohl být uplatněn přístup z veřejné správy, kde obce jsou na svých webových stránkách povinny zveřejňovat určité množství informací ve struktuře předem dané státem.⁴¹ Webové stránky by se tak staly hlavním nástrojem pro kontrolu organizace ze strany veřejnosti. Tento způsob převedení odpovědnosti ze strany státu na samotné organizace by jistě přispěl také k vyššímu rozvoji a sebekontrolě organizací.

7-2-4 Diskuse a další směry výzkumu

Zjištěné výsledky odpovídají jiným výzkumům realizovaným v dané oblasti Rohrbacherem (2007), Prouzovou (2005) či autorem samotným (Bachmann, 2010; Bachmann, 2012). Předložená monografická práce nicméně poskytuje výsledky, které jsou širší než uváděné výzkumné studie. Autor věří, že práce poznání v dané oblasti rozšiřuje a dokáže lépe vysvětlit některé souvislosti.

Na druhou stranu transparentnost je – ať je již zkoumána ve kterémkoli ze sektorů společnosti – záležitostí velmi komplexní. Samozřejmě není možné posoudit úroveň transparentnosti pouze prostřednictvím webových stránek. Skutečná

---

⁴¹ Jedná se např. o informace povinně zveřejňované podle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodě informací. Některé povinnosti přitom lze splnit prostřednictvím odkazů na centrální zdroje – např. zveřejnění živnostenského rejstříku odkazem na Centrální registr živnostenského podnikání. Dále třeba informace zveřejňované dle zákona č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu, kdy musí pořizovatel (obec, kraj) zveřejnit údaje o vydaném územním plánu, regulačním plánu, atd.

činnost organizace v daném místě se od stavu webové prezentace může významně lišit. Kromě toho zřejmě budou existovat skupiny občanské společnosti, které z různých důvodů nemusí internet využívat (např. ti, kteří si neoblíbili informační technologie, nebo se je z určitého důvodu nechtějí učit ovládat). Pro úplnější poznání problematiky by tedy bylo vhodné zaměřit se také na oblast transparentnosti pohledem tradičních výzkumných metod jako dotazníkové šetření či rozhovory, kde budou respondenty buď zástupci organizace (zaměstnanci, dobrovolníci, příznivci) či její stakeholderi (dárci, klienti, zakladatelé, aj.).

Kromě toho, webové stránky nemusí být na internetu jediným zdrojem poznání o organizaci. Běžnou záležitostí jsou dnes sociální sítě jako facebook či twitter a do centra pozornosti se dostává také cloud computing. I zde s tedy prostor pro další bádání.

Seznam literatury

- ADAMEC, J., ROSENMAYER, T., RŮŽIČKOVÁ, R. *Rozbor ustanovení týkajících se výročních zpráv neziskových organizací v současných právních předpisech* [online]. Dostupné na [www: <http://www.e-cvns.cz/soubory/1Rozbor_VZ_NO.pdf>](http://www.e-cvns.cz/soubory/1Rozbor_VZ_NO.pdf)
- ANDRLE, P. Útržky z historie občanské společnosti. *Občanské noviny*. 49/2002. [Cit. 2012-09-25]. Dostupné na [www: <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?t=135699>](http://obcan.ecn.cz/index.shtml?t=135699)
- ANTEE: Legislativa pro obce. [Cit. 2012-09-25]. Dostupné na [www: <http://www.antee.cz/index.php?oid=1837575>](http://www.antee.cz/index.php?oid=1837575)
- BACHMANN, P. Klasifikace nestátních neziskových organizací. *Scientific Papers of University of Pardubice*. V tisku (vyjde v č. 3/2012).
- BACHMANN, P. Transparentnost neziskové organizace. *E+M Ekonomie a management*. č. 2/2012. Technická univerzita v Liberci 2012. ISSN: 1212-3609
- BACHMANN, P.: *Management neziskové organizace*. Hradec Králové: Gaudeamus 2011. ISBN: 978-80-7435-130-3
- BEHN, B., K.; DEVRIES, D., D.; LIN, J. *The Determinants of Transparency in Nonprofit Organizations: An Exploratory Study*. School of Accountancy, Singapore Management University, 2005.
<http://www.accountancy.smu.edu.sg/Research/seminar/pdf/BruceB.pdf>
- Bible: překlad 21. století. Praha, Biblion, o.s. 2009. 1564 s. ISBN: 978-87282-00-7
- BOTHWELL, R., O. Trends In Self-Regulation And Transparency of Nonprofits In the U.S. *The International Journal of Non-For-Profit Law*. Vol. 2, Issue 3. 2000. ISSN: 1556-5157 [Cit. 2011-12-19]. Dostupné na [www: <http://www.aggreg.tereseach.com/local/Trends_in_self-regulation_and_transparency_of_nonprofits_in_the_US.pdf>](http://www.aggreg.tereseach.com/local/Trends_in_self-regulation_and_transparency_of_nonprofits_in_the_US.pdf)
- BROWN, Howard, H.; RUHL, Donald, L.: *Breakthrough management for not-for-profit organizations: beyond survival in the 21st century*. Praeger 2003, 255 p. ISBN: 1-56720-639-5
- CVNS. Závěry z diskuse „Klasifikace neziskových organizací“. [Cit. 2011-12-19]. Dostupné na [www: <http://www.e-cvns.cz/?kod=3&action=diskuse&presenter=Diskuse>](http://www.e-cvns.cz/?kod=3&action=diskuse&presenter=Diskuse)
- ČERVINKA, J. *Pravidla pro přijímání darů*. Vnitřní dokument [online]. Uničov: Jasněnka, občanské sdružení [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: [<http://www.jasnenka.cz/dokumenty/dokumenty%20stacionar/dary.pdf>](http://www.jasnenka.cz/dokumenty/dokumenty%20stacionar/dary.pdf)

- DEVEROVÁ, L.: Nový občanský zákoník - jaké změny přináší pro neziskové organizace. *Grantis*. Č. 10/2003. Informační centrum neziskových organizací 2003. Dostupné na: <http://nno.ecn.cz/index.stm?apc=nN1x2--&x=151450>
- DRUCKER, Phillip, F.: *Řízení neziskové organizace: praxe a principy*. Translated by Ivan Bureš. 1. vyd. Praha : Management Press, 1994. 184 s. ISBN 80-85603-38-1.
- FRIŠTENSKÁ, H. Neziskové organizace ve společnosti. *Přednáška*. Projekt ESF "Vzdělávání manažerů neziskových organizací v Královéhradeckém kraji." Česká Skalice, září 2012
- FÓRUM DÁRCŮ. *Analýza výročních zpráv nadací. Příjemců příspěvků z Nadačního investičního fondu. Údaje za rok 2011*. Fórum dárců (interní dokument), září 2012
- GANDIA, Juan, L., ARCHIDONA, Maria, C. Determinants of website information by Spanish city councils. *Online Information Review*. Vol. 32 No. 1, 2008, pp. 35-57. ISSN: 1468-4527
- GONGOL, O. Finanční audit v neziskové organizaci. *Diplomová práce*. Masarykova univerzita. Ekonomicko správní fakulta. Vedoucí práce: Hana Jurajdová. http://is.muni.cz/th/63132/esf_m_a2/DP_Gongol_audit.pdf
- HAVEL, V.: Projev na sympóziu „Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti.“ Macalester College, Minneapolis/St.Paul, USA, 26. dubna 1999. Dostupné on-line na: obcan.ecn.cz/docs/projev_havel.DOC
- HEWSON, Claire. Gathering data on the Internet. Qualitative approaches and possibilities for mixed methods research. *The Oxford Handbook of Internet Psychology*. Oxford University Press 2007. ISBN: 978-0-19-856800-1
- HNAT, V., HOUMENYUK, O., WYATT, M., ZAHKARCHENKO, E. *Nonprofit Governance Practices in Ukraine*. (Washington: BoardSource, 2003). www.icps.kiev.ua/doc/ngo_governance_eng.pdf
- HOLSTI, R. O. Content Analysis for the Social Sciences and Humanities [online]. Reading, MA: Addison-Wesley. 1969. [cit. 2009-10-21]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Content_analysis
- INGO Accountability Charter. [cit. 2012-09-01]. Dostupné z: <http://www.ingoaccountabilitycharter.org/>
- KENIX, L. J. Nonprofit Organizations Perceptions and Uses of the Internet. *Television and New Media*. 2008, Vol. 9, Iss- 5, pp. 407-428. ISSN 1527-4764.
- KETTL, D. F. The Transformation of Governance: Public Administration for the Twenty-First Century, Baltimore: Johns Hopkins University Press 2002. In: FERLIE, E.; LYNN, L. E.; POLLITT, C.: *The Oxford Handbook of Public Management*. Oxford University Press, 2005, p. 157. ISBN: 0-19-925977-1
- KOMÁRKOVÁ, Jitka; MÁCHOVÁ, Renáta; BEDNARČÍKOVÁ, Ilona. Požadavky uživatelů na kvalitu webových stránek městského úřadu. *E+M Ekonomie a Management*, 2008, roč. 11, č. 3, s. 116-126. ISSN 1212-3609.

- KRIPPENDORF, K. Content Analysis: An Introduction to Its Methodology. 2nd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage, 2004. ISBN: 0-7619-1544-3
- LOMBARD, M. Intercoder Reliability [online]. Philadelphia: Temple University, 2008. [cit. 2008-09-05]. Dostupné z: <[http://astro.temple.edu/~lombard/reliability/#What %20is %20intercoder%20 reliability](http://astro.temple.edu/~lombard/reliability/#What%20is%20intercoder%20reliability)>.
- MCKEONE, D. Measuring Your Media Profile. A general introduction to media analysis and PR evaluation for the communications industry [online]. Gower Press, 1995. [cit. 2009-10-05]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Content_analysis>
- NEUENDORF, A. K. The Content Analysis Guidebook. Thousand Oaks: Sage Publications, 2002. ISBN 0-7619-1978-3
- NEZISKOVKY.CZ. *Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 – 2012*. [Cit. 2012-09-23]. Dostupné na www: <http://www.neziskovky.cz/data/stat_NNO_tabulka_1990_2012txt12780.pdf >
- PEHE, J. *Impuls pro občanskou společnost: Eseje o třetím rozměru demokracie - Kapitola: Občanská společnost v soudobé diskusi* (Václav V. Nekvapil (ed.), ELK, Praha) – 2004. [on-line] [Cit. 2011-12-13]. Dostupné na www: <<http://www.pehe.cz/clanky/2004/obcanska-spolecnost-v-soudobe-diskusi>>
- PESTOFF, V. A. Third sector and co-operative services. From determination to privatization. In: *Journal of Consumer Policy*, 15 (1), p. 21-45. 2002. ISSN: 1573-0700
- POSPÍŠIL, M. *Jak zahájit debatu o transparentnosti?* [online] Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2006 [cit. 2012-01-03], Dostupné na ζ: <[http://www.e-cvns.cz/?typ=konferencni _prispevky&publikace=71&presenter=Publikace](http://www.e-cvns.cz/?typ=konferencni_prispevky&publikace=71&presenter=Publikace)>.
- PUTNAM, R. *Making Democracy Work*, Princeton, Princeton University 1993. In: SARGEANT, Adrian. *Marketing Management for Nonprofit Organizations*. Oxford University Press 2005, 408 s. ISBN: 0-19-927182-8
- RADA VLÁDY PRO NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE: *SWOT analýza českého neziskového sektoru, zpracovávaná pro účely Koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru*. Dostupné on-line na: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/koncepce-neziskoveho-sektoru/FINAL_SWOT_analyza_1.pdf
- ROHRBACHER, T. *Rozbor webových stránek občanských sdružení; analýza problémů transparentnosti a návrh na její zlepšení*. [on-line] [Cit. 2011-05-03]. Dostupné na <www.mvcr.cz/soubor/studie-rohrbacher-pdf.aspx>
- ROSENMYER, T. *Výzkum obecně prospěšných společností. Část první, seznámení s výzkumným projektem a působnost OPS*. Centrum pro výzkum neziskového sektoru. [on-line] [Cit. 2012-09-25]. Dostupné na <http://www.e-cvns.cz/soubory/Kolik OPS_je_funkcnich.pdf>

SALAMON, L.M.; ANHEIER, H.K. *The International Classification of Nonprofit Organizations: INCPO-Revision 1, 1996*. Baltimore: The John Hopkins University, Institute for Policy Studies, 1996. ISBN: 1-886333-23-8

SARGEANT, Adrian. *Marketing Management for Nonprofit Organizations*. Oxford University Press 2005, 408 s. ISBN: 0-19-927182-8

SCHERER, H. Úvod do metody obsahové analýzy. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8.

SNELLEN, I. E-Government. A challenge for public management. *The Oxford Handbook of Public Management*. Oxford University Press, 2005, p. 416. ISBN: 0-19-925977-1

ŠEDIVÝ, Marek; MEDLÍKOVÁ, Olga. *Úspěšná nezisková organizace*. Grada Publishing 2011, 160 s. ISBN: 978-80-247-4041-6

TINSLEY, H.,E.,A., WEISS, D.J. Interraterreliability and agreement. In Tinsley, E.A., Brown, S.D. (Eds), *Handbook of Applied Multivariate Statistics and Mathematical Modeling*. San Diego: Academic Press, 2000, pp.95-124.

Transparency International *Corruption Perception Index*. [on-line] [Cit. 2011-10-25]. Dostupné na <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/in_detail#6>

Transparency International Česká Republika. *Podkladový materiál k odbornému semináři o certifikačním systému pro neziskové organizace v České republice*. Praha, 23. -24. května 2005. [on-line] [Cit. 2012-10-25]. Dostupné na: <http://www.transparency.cz/doc/certi_cz.pdf>

ÚŘAD VLÁDY *Aktuality zmocněnkyně pro lidská práva*. Úřad vlády. [Cit. 2012-09-12]. Dostupné na [www: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=793>](http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=793)

VAJDOVÁ, T.: *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje*. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku. Pro NROS a FHS UK vydalo CERM, Brno 2005. Dostupné on-line na: <http://www.nros.cz/programy-nros/ukoncene-programy/index-obcanske-spolecnosti>

WYATT, M.: *Jak spravovat nevládní neziskové organizace: Správní rady a předsednictva*. The European Center for Not-for-Profit Law (nedatováno). ISBN: 963-216-963-8

Legislativní předpisy

Zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů

Zákon č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech

Zákon č. 231/2010 Sb. o obecně prospěšných společnostech

Zákon č. 158/2010 Sb. o nadacích a nadačních fondech

Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví
a náboženských společností

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném
a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví

Souhrn

Výzkumná práce se orientuje na zjištění úrovně internetové transparentnosti v organizacích české občanské společnosti. Konkrétně se jednalo o právní formy: občanské sdružení, obecně prospěšná společnost, nadace, nadační fond a účelové zařízení církve. K naplnění hlavního cíle byly formulovány čtyři následující výzkumné otázky: (1) Informují neziskové organizace o své činnosti a existenci prostřednictvím webových stránek? Jsou poskytované informace aktuální? (2) Zveřejňují organizace na webových stránkách informaci o základním směřování organizace, tj. účelu existence v podobě poslání nebo vize? (3) Jsou na webových stránkách zpřístupněny základní údaje o organizaci a organizačních dokumentech? (4) Poskytují organizace na svém webu informace o hospodaření organizace, včetně informací o dárcích? Sběr dat probíhal v období srpna 2011 až září 2012, výzkumný vzorek přitom zahrnoval celkem 2400 organizací (konkrétně 2000 občanských sdružení, 100 obecně prospěšných společností, 100 nadací, 100 nadačních fondů a 100 účelových zařízení církve). Metodou sběru dat byla obsahová analýza webových stránek neziskových organizací.

Zjištěné výsledky ukazují na významné rozdíly v transparentnosti jednotlivých právních forem neziskových organizací. Významně vyšší úroveň transparentnosti než ostatní právní formy vykazují účelová zařízení církví. Nejvyšších hodnot tyto subjekty dosahují v dostupnosti webových stránek (84 %), poskytování základních informací o organizaci a dostupnosti organizačních dokumentů i ve zpřístupnění informací o finančním hospodaření včetně dárcovství. Obdobnou úroveň transparentnosti vykazují nadace a obecně prospěšné společnosti, s mírným odstupem následované nadačními fondy. Nadace mají více než poloviční dostupnost webových stránek (55 %). Společně s nadačními fondy jsou pak vysoce transparentní z hlediska prezentace účelu své existence. Nadační fondy mají nicméně nižší dostupnost webových prezentací (41 %). Obecně prospěšné společnosti mají vyšší dostupnost webových stránek (51 %) a častěji než nadační fondy zveřejňují výroční zprávy či názvy dárců. Jednoznačně nejhorší výsledek v oblasti transparentnosti byl zaznamenán u občanských sdružení. Vzhledem k tomu, že občanská sdružení představují devět desetin všech nestátních neziskových organizací, tak jejich nízká transparentnost má významný dopad na negativní obraz celého neziskového sektoru.

Výsledky výzkumu potvrzují některá dílčí zjištění provedené např. Rohrbacherem (2007) či Prouzovou (2005). S výjimkou dominantního postavení církevních organizací (které může být vysvětleno konzistentním zaměřením těchto subjektů na sociální problematiku) odpovídají výsledky také předpokladům vyplývajícím z čin-

nosti právních forem (lze např. předpokládat, že díky zaměření dovnitř budou občanská sdružení jako členské korporace méně transparentní než nadace, které by měly mít obecně prospěšný účel).

Summary

The research work focuses on identification of the Internet transparency level in the Czech civil society organizations. Specifically, there were analysed legal forms as follows: civic associations, public benefit corporation, foundation, endowment fund and church charities. Four research questions were formulated to achieve the main objective: (1) Inform nonprofits about their activities and existence through the website? The information provided is current? (2) Do organizations publish its main purpose of existence (organization mission or vision) on the website? (3) Are the basic information and documents on organization available on the website? (4) Do organizations provide on their websites information about the donors and the economic data? Data gathering was conducted during one year from the August 2011 till the beginning of September 2012 and included research sample of 2,400 organizations (2,000 civic associations, 100 public benefit corporations, 100 foundations, 100 endowment funds, and 100 church charities). As the method was used a website content analysis applied on the websites of nonprofits.

Research findings show significant differences among individual legal form transparency. The church charities report meaningfully higher level of transparency than the rest of legal nonprofit forms. These church organizations achieved highest values in website availability (84 %), providing basic information about the organization, accessibility of organizational documents as well as financial economic data including the donations. Foundations, public benefit corporations followed with a slight gap followed by endowment funds show the similar level of transparency. Foundations have higher than half availability of websites (55 %), and are, with endowment funds, highly transparent in area of purpose of their existence presentation. However, endowment funds have not negligible lower web availability (41 %). Compare to endowment funds have public benefit corporations more websites available (51 %) and publish more annual reports or donor names. Definitely, the worst result in transparency was observed in civic associations. Given that civic associations represent nine tens of all Czech nonprofits, their lack of transparency has a significant negative impact on the image of the entire nonprofit sector.

Gathered results confirm the findings published in some partial works in this area, for example made by Rohrbacher (2007) or Prouzova (2005). Except the good position of church charities (which may be explained by their consistent focus on social issues), the results also conform to assumed application of particular legal forms (eg it is obvious that civic associations with their inward focus is less transparent than foundation with public benefit focus).

Přílohy

Charta o odpovědnosti mezinárodních neziskových organizací	130
Deklarace transparentnosti neziskových organizací	135
Minimum transparentnosti neziskových organizací	136
Principy etického chování nadací	138
Principy etického chování nadačních fondů	140

Příloha 1:

Charta o odpovědnosti mezinárodních neziskových organizací

(International Non Governmental Organisations Accountability Charter; překlad autora)

Kdo jsme

My, mezinárodní nevládní organizace (NGOs), signatáři této listiny, jsme nezávislými neziskovými organizacemi pracujícími po celém světě na podporu lidských práv, udržitelného rozvoje, ochraně prostředí, humanitární pomoci a dalších veřejně prospěšných aktivit. Jsme hrdí na to a je naším privilegiem, že naše organizace pracují napříč širokým množstvím zemí a kultur, s různorodými skupinami lidí a v odlišných ekonomických, společenských a politických systémech. Je naším právem, aby naše chování a jednání bylo založeno na všeobecné svobodě slova, shromažďování se a propojování, přispívání k demokratickým procesům a hodnotách, které usilujeme podporovat.

Naše legitimita také vyplývá z kvality naší práce a uznání a podpory lidí, se kterými a pro které pracujeme a našich členů, dárců, širší veřejnosti a vládních a dalších organizací po celém světě. Prostřednictvím odpovědnosti za naši práci a její výsledky usilujeme o prosazování naší legitimacy reagováním na mezigenerační problémy a veřejné a vědecké otázky.

Podepsáním této listiny usilujeme o další podporu hodnot transparentnosti a odpovědnosti za kterými stojíme a zavazujeme naše mezinárodní NGO, že budou tato opatření respektovat.

Jak pracujeme

NGOs doplňují, ale nenahrazují překlenovací a základní odpovědnost státu podporovat spravedlivý lidský rozvoj a životní úroveň, obhajovat lidská práva a ochraňovat ekosystémy. Také usilujeme o podporu místa a odpovědnosti soukromého sektoru v rozvoji lidských práv, udržitelném rozvoji a ochraně životního prostředí.

Často umíme řešit problémy a otázky, které stát nebo jiné subjekty nejsou schopné nebo ochotné řešit samy. Prostřednictvím konstruktivních úkolů usilujeme o podporu dobré správy a péči o pokrok v naplňování našich cílů. Usilujeme o naplňování našeho poslání prostřednictvím výzkumu, prosazování zájmů a programů. Je běžné, že se naše práce odehrává na mezinárodní, národní, regionální a místní úrovni buď přímo, nebo prostřednictvím partnerů.

Spolupracujeme s dalšími organizacemi tam, kde se jedná o nejlepší způsob pro naplnění našich jednotlivých poslání.

Cíle charty

Tato listina vymezuje náš společný závazek k dokonalosti, transparentnosti a odpovědnosti. Abychom demonstrovali a stavěli na těchto závazcích, usilujeme o::

- zjištění a vymezení sdílených principů, politik a praktik;
- zvýšení transparentnosti a odpovědnosti, a to jak interně, tak externě;
- podporu komunikace s našimi stakeholdery; a
- zlepšení naší výkonnosti a efektivnosti jako organizací.

Uznáváme, že transparentnost a odpovědnost jsou základem dobré správy, ať již ve státní správě, podnikání nebo neziskové organizace. Kdekoli pracujeme, usilujeme o zajištění toho, že vysoké standardy, které vyžadujeme od druhých, jsou plněny i v našich vlastních organizacích.

Charta doplňuje a činí úplnými existující zákony. Jedná se o dobrovolnou chartu vycházející z řady existujících kodexů, norem, standardů a směrnic. Shodli jsme se na použití Charty ve všech našich politikách, činnostech a operacích. Charta nenahrazuje existující kodexy nebo praktiky ve kterých mohou být signatáři účastni, vyjma těch konkrétně jmenovaných. Převzetí těchto závazků nezabraňuje signatářům podporovat nebo používat jiné nástroje na podporu transparentnosti a odpovědnosti.

Charta bude vylepšena na základě zkušeností, s ohledem na budoucí pokroky, zejména v oblastech týkajících se zlepšení odpovědnosti a transparentnosti.

Naši stakeholderi

Naší první odpovědností je dosáhnout stanoveného poslání účinně a transparentně, v souladu s našimi hodnotami. V tomto jsme odpovědní našim stakeholderům.

Naši stakeholderi zahrnují:

- Lidé, včetně budoucích generací, jejichž práva usilujeme ochraňovat a prohlubovat;
- Ekosystémy, které neumí mluvit samy za sebe, nebo se obhajovat;
- Naše členy a podporovatele;
- Naše zaměstnance a dobrovolníky;
- Organizace a jednotlivce, kteří přispívají finančně, zbožím nebo službami;
- Partnerské organizace, jak státní, tak nestátní se kterými spolupracujeme;
- Regulatorní orgány, schvalující náš vznik a činnost;
- Subjekty, jejichž politiky, programy nebo chování chceme ovlivňovat;
- Média, a
- Obecná veřejnost.

Při zvažování různých hledisek našich stakeholderů se necháme vést naším posláním a principy této Charty.

Principy

Ohled na obecné principy

Mezinárodní NGOs jsou založeny na právu svobody slova, shromažďování a spolčování se v Mezinárodní deklaraci lidských práv. Prosazujeme zlepšení mezinárodních a národních práv podporujících lidská práva, ochranu ekosystémů, udržitelný rozvoj a ostatní veřejné blaho.

Na místech, kde taková práva neexistují, nejsou plně využívána nebo jsou porušována, upozorníme na tyto problémy prostřednictvím veřejné diskuse nebo podporou vhodné nápravné akce. Budeme přitom respektovat rovná práva a jedinečnost lidských bytostí.

Nezávislost

Máme za cíl být jak politicky, tak finančně nezávislí. Naše správa, programy a politiky budou nestranné, nezávislé na konkrétních vládách, politických stranách a podnikatelském sektoru.

Odpovědné prosazování zájmů

Zajistíme, že prosazování našich zájmů bude konzistentní s naším posláním, založeným na naší práci a zlepšení vymezených veřejnými zájmy. Budeme mít jasné procesy pro zaujmutí pozic ve veřejné politice (včetně procesů pro partnery tam, kde to je vhodné), explicitní etické politiky, které usměrní výběr naší strategie a způsoby zjištění a řízení možných konfliktů zájmů mezi různými stakeholdery.

Efektivní programy

Usilujeme o spolupráci založenou na upřímném partnerství s místními komunitami, neziskovými organizacemi a dalšími organizacemi zaměřenými na udržitelný rozvoj a řešení místní potřeby.

Nediskriminace

Oceňujeme, zohledňujeme a usilujeme o podporu různorodosti, prosazujeme nestrannost a nediskriminaci ve všech našich činnostech. Každá organizace bude mít nakonec politiky, které propagují diverzitu, genderovou rovnost a rovnováhu, nestrannost a nediskriminaci ve všech našich činnostech, a to jak interně, tak externě.

Transparentnost

Zavazujeme se k otevřenosti, transparentnosti a čestnosti o našich strukturách, poslání, politikách a činnostech. Budeme aktivně komunikovat s našimi stakeholdery o nás samotných a učiníme informace veřejně dostupnými.

Reportování

Usilujeme o shodu s relevantními požadavky správy, finančního výkaznictví a reportování v zemích, kde sídlíme a provozujeme svou činnost. Minimálně jednou ročně podáváme zprávu o našich činnostech a úspěších. Zprávy budou popisovat u každé z organizací:

- Poslání a hodnoty;
- Cíle a výstupy dosažených v programech a jejich prosazování;
- Dopad na životní prostředí;
- Strukturu správy a řídicích procesů, zástupce hlavní kanceláře;
- Hlavní zdroje financování od firem, nadací, státu a jednotlivců;
- Finanční výkonnost;
- Soulad s touto Chartou; a
- Kontaktní údaje.

Audit

Roční finanční zpráva má být v souladu s relevantními zákony a praxí a být auditována nezávislým účetním z odborné veřejnosti, jehož výrok je součástí zprávy.

Přesnost informací

Držíme se obecně přijímaných standardů technické přesnosti a pravdivosti v prezentaci a interpretaci dat a výzkumu, používáme a odkazujeme se na nezávislé výzkumy.

Dobrá správa (Good Governance)

Měli bychom být odpovědní za své činnosti a úspěchy. Realizujeme to: prostřednictvím jasného poslání, organizační struktury a rozhodovacích procesů; chováním dle stanovených hodnot a dohodnutých procedur; zajištěním toho, že naše programy dosáhnou výsledků, které jsou konzistentní s naším posláním a podáváním zpráv o těchto výsledcích otevřeným a přesným způsobem.

Struktura spravování každé organizace bude v souladu s relevantními zákony a bude transparentní. Snažíme se následovat principy nejlepší praxe ve správě. Každá organizace bude mít alespoň:

- Správní orgán dohlížející a hodnotící výkonného ředitele a kontroluje program a rozpočtové záležitosti. Vymezí celkovou strategii, konzistentní s posláním organizace, zajistí, že zdroje jsou používány efektivně a vhodně, že výkonnost je měřena, že je zajištěna finanční integrita a že si organizace udržuje důvěru veřejnosti;
- Psané procedury zahrnující sjednání získání, odpovědnosti a podmínky členů správního orgánu, procedury předchází a řídí možné konflikty zájmů;
- Pravidelné veřejné shromáždění s právem ustanovit a nahradit členy správního orgánu.

Budeme naslouchat návrhům stakeholderů na to, jak zlepšit naši práci a budeme podporovat podněty lidí, jejichž zájmy mohou být přímo ovlivněny. Také usnadníme veřejnosti vyjadřovat se k našim programům a politikám.

Etický fundraising

Dárci

Respektujeme práva dárců: být informován o příčinách, proč provádíme fundraising; být informován tom, jak byly jejich dary použity; vymazat jejich jména z doručovacích seznamů; informovat o pozicích a právech fundraiserů; být anonymní vyjma případů, kdy velikost jejich daru je taková, že to může ohrozit naši nezávislost.

Použití darů

Při získávání financí přesně popíšeme naše činnosti a potřeby. Naše politiky a praktiky zajistí, že dary napomohou poslání naší organizace. Tam, kde jsou dary věnovány na konkrétní účel, je požadavek dárce respektován. Požádáme-li o dar na specifický účel veřejnost, každá organizace bude mít plán pro situace, kdy je bude peněz málo nebo příliš a tento plán zveřejníme společně s požadavkem.

Hmotné dary

Některé dary jsou darovány jako zboží nebo služby. K udržení naší efektivity a nezávislosti budeme zaznamenávat a zveřejňovat podrobnosti o všech větších darech a jejich druhu; jasné popíšeme jejich ocenění a způsob jeho výpočtu; zajistíme, že tyto dary přispějí k našemu poslání.

Zprostředkovatelé

Usilujeme o zajištění toho, že dary vyhledávané nepřímo, prostřednictvím třetích stran, jsou získávány a přijímány v plném souladu s našimi vlastními praktikami. Zpravidla to bude předmětem psané smlouvy mezi stranami.

Profesionální management

Naše organizace řídíme odborným a efektivním způsobem. Naše politiky a procedury usilují o podporu dokonalosti ve všech ohledech.

Finanční kontrola

Interní postupy finanční kontroly zajistí, že veškeré finanční prostředky budou efektivně využity a minimalizují riziko, že finance budou zneužity. Budeme následovat principů nejlepší praxe finančního řízení.

Hodnocení

Usilujeme o neustálé zlepšování naší efektivnosti. Definujeme hodnotící postupy pro členy naší správní rady, zaměstnance, programy a projekty na základě vzájemné odpovědnosti.

Veřejná kritika

Jsme odpovědní za veřejnou kritiku jednotlivců a organizací, zajištěním, že taková kritika bude odpovídat spravedlivému vyjádření veřejnosti.

Partneři

Uznáváme, že bezúhonnost naší organizace se rozšiřuje na zajištění toho, že také naši partneři naplňují nejvyšší standardy poctivosti a odpovědnosti. Podnikneme všechny možné kroky k zajištění toho, že nebudeme navázány na organizace, nebo osoby zapojené v protiprávních nebo neetických praktikách.

Lidské zdroje

Uznáváme, že naše výkonnost a úspěch je odrazem kvality našich zaměstnanců a manažerských praktik, jsme zavázáni k investici do rozvoje lidských zdrojů. Odměňování a benefity by měly být v rovnováze mezi očekáváním veřejnosti o dobrovolně založené neziskové organizaci a potřebou získat a udržet zaměstnance, které potřebujeme k realizaci našeho poslání. Naše politiky v oblasti lidských zdrojů usilují o plný soulad s mezinárodními a národními pracovními předpisy a používají nejlepší praktiky neziskového sektoru z hlediska práv zaměstnanců a dobrovolníků a ochrany zdraví a bezpečnosti práce. Politiky lidských zdrojů budou zahrnovat postupy pro hodnocení výkonnosti všech zaměstnanců v pravidelných intervalech.

Úplatkářství a korupce

Politiky lidských zdrojů výslovně zakazují činnost úplatkářství nebo korupce zaměstnanců nebo jiných osob pracujících pro organizaci nebo jejím jménem.

Respekt k sexuální bezúhonnosti

Odmítáme sexuální zneužívání, týrání a diskriminaci všech forem. Naše politiky budou respektovat sexuální bezúhonnost ve všech našich programech a činnostech, zamezíme sexuálnímu obtěžování, zneužívání a diskriminaci.

Oznamování korupce (whistle-blowing)

Zaměstnanci budou oprávněni a jsou motivováni k tomu, aby vedení oznámili činnosti, které nemusí být v souladu se zákonem a závazky organizace, včetně opatření v tomto kodexu.

20. prosince, 2005

Příloha 2: Deklarace transparentnosti neziskových organizací

Spojujeme se, abychom dosahovali společných cílů. Uvědomujeme si, že na počátku výsledky tohoto úsilí nemusí být viditelné. Avšak nutně přijde okamžik, kdy se přidá jeden hlas, jedna osoba, jedna organizace a společné úsilí ovlivní hodnoty všech.

S vědomím odpovědnosti, kterou neziskové a občanské organizace mají v demokratické společnosti, s vědomím jejich nezastupitelnosti se svým podpisem hlásíme k principu dobrovolné transparentnosti, která je obranou proti korupci a klientelismu, cestou, kterou posilujeme principy demokracie a právního státu, deklarujeme svou odpovědnost a podporujeme svou legitimitu a svobodu.

Souhlasíme proto s tím, aby nestátní neziskové organizace o sobě a o své činnosti poskytovaly ucelený obraz v souladu s Minimem transparentnosti nestátních neziskových organizací, který je přílohou této deklarační.

Nezisková organizace, která se deklaruje jako transparentní, by o sobě měla veřejně (internet) prezentovat jisté minimum údajů, které překračuje minimum zákonné, tedy to, které již nyní neziskovým organizacím předepisuje legislativa nebo je běžnou praxí v občansko či obchodně právních vztazích. Transparentní organizace by měly být otevřené dotazům a ochotné k odpovědím.

Na následujícím „*minimu*“ se shodla většina neziskových organizací převážně z Moravskoslezského kraje, které byly zapojeny do projektu *Podpora transparentních procesů na místní úrovni, části Transparentnost fungování a hospodaření NNO*. Navržené minimum je doplněno o **doporučení**. U některých údajů jsme zaznamenali sporné reakce respondentů nebo přímo neochotu zveřejnit jisté údaje. Proto jsou pouze doporučeny k uveřejnění a je ponecháno na každé organizaci, jak se postaví ke své transparentnosti a do jaké míry se otevře v této oblasti veřejnosti – svým současným i budoucím klientům, zaměstnancům, dárčům ...

„Minimum“ jakož i celé téma dobrovolné transparentnosti neziskových organizací je již ze své podstaty otevřené a je nutné ho i nadále v neziskovém sektoru diskutovat a rozvíjet. Tato verze „minima“, proto nemusí být konečná.

Příloha 3:

Minimum transparentnosti neziskových organizací

Transparentní organizace o sobě z vlastní vůle poskytuje ucelený obraz, tedy poskytuje o sobě veřejně údaje, při jejichž zveřejňování dbá na:

- **přehlednost a širokou dostupnost** zveřejňovaných údajů;
- **časovou aktuálnost** zveřejňovaných údajů – údaje by neměly být starší 1 roku. Doporučuje se údaje datovat a uvádět jejich platnost (např. funkční období členů správní rady)
- **to, aby zveřejňované údaje nebyly zavádějící nebo vyvolávaly klamný dojem.** Tzn. organizace nevyužívají ohebnosti jazyka, aby tak zastřely některé skutečnosti.

MINIMÁLNÍ ÚDAJE

1. Poslání organizace

2. Cíle organizace

3. Organizace

- stanovy / statut
- jména členů statutárních a kontrolních orgánů
- jména osob ve výkonných funkcích organizace – ředitel, jednatel ...
- jména kontaktních osob
- organizační strukturu (organogram – pavouk)

4. Finanční zdroje (strukturované):

- dotace z veřejné správy (- státního rozpočtu, - krajů, - měst a obcí)
- dotace z evropských fondů
- dary firem
- dary fyzických osob
- dary nadací
- příjmy z vlastní hlavní činnosti
- příjmy z vlastní doplňkové činnosti

Příjmy v celých částkách nebo % lze strukturovat výčtem nebo použít např. koláčového grafu. U soukromých dárců je nutno respektovat jejich přání co do formy a způsobu zveřejnění.

5. Hospodaření organizace

Organizace by měly podávat přehledy o svém hospodaření strukturované výdaje/náklady v celých částkách nebo procentech alespoň v členění:

- výdaje/náklady na správu (administrativa, nájem, energie a další provozní spotřeba ....)
- výdaje/náklady na mzdy
- výdaje/náklady hlavní činnosti
- výdaje/náklady vedlejší (doplňkové) činnosti

(Organizace mohou použít pro přehled svého hospodaření např. formu účetního výkazu zisků a ztráty.)

6. Partnerství

- zapojení do sítí a asociací
- projektoví partneři
- významní partneři organizace a dodavatelé (nad 100.000,- Kč)

7. Činnost

- organizace by měla vydávat a mít veřejně přístupnou **výroční zprávu** (v elektronické nebo tištěné podobě).
- organizace by měla na svých internetových stránkách v aktuálním čase informovat o svých aktivitách a minimálně v závěru projektu zveřejnit jeho zhodnocení. Existuje však mnoho cest a nástrojů jak informovat a prezentovat jednotlivé činnosti organizace. Záleží tedy především na kreativě dotčené organizace.

DOPORUČENÉ ÚDAJE

Ad 3) Organizace

- Transparentnosti může napomoci, pokud se zveřejní u statutárních a výkonných osob jejich činnost a účast v dalších orgánech. Např. činnost v rozhodovacích orgánech a hodnotících komisích veřejné správy, statutárních orgánech soukromého nebo neziskového sektoru. Tak může být zajištěna jejich nezávislost a omezen případný střet zájmů.
- Počet pracovníků a dobrovolníků podílejících se na činnosti organizace
- Frekvence a termíny jednání (vrcholných) řídicích/rozhodovacích orgánů organizace (zasedání správní rady, valné hromady, výkonného výboru atd.)
- Program jednání rozhodovacích orgánů organizace
- Zápisy z jednání

Ad 4) Finanční zdroje

Příjmy z veřejné správy mohou být členěny podrobněji dle poskytovatele podpory (např. MŠMT ČR, MV ČR), případně dle projektů. Příjmy z vlastní činnosti mohou být členěny dále na veřejné zakázky a ostatní vlastní příjmy.

Příloha 4:

Principy etického chování nadací

My, nadace sdružené v Asociaci nadací při Fóru dárců, jsme se dohodly na následujících principech etického chování, které respektujeme a považujeme pro svou činnost za závazné. Vyzýváme ostatní nadace, aby se k těmto etickým principům připojily.

PREAMBULE

Filantropie představuje nezištnou pomoc penězi, věcnými dary, časem a dovednostmi bez očekávání osobního zisku. Jde o činnost zaměřenou na dosahování veřejně prospěšných cílů. Tradice dárcovství a péče o druhé je pro kvalitu života zcela zásadní. Nadace a nadační fondy jsou projevem organizované filantropie v ČR. Tyto subjekty, i ostatní, které mají stejné záměry, potřebují pro svou činnost jasné principy etického chování v oblasti poskytování prostředků tak, aby filantropie získala všeobecnou důvěru a respekt široké veřejnosti.

Nadace jsou podle zákona č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech účelová sdružení majetku, zřízená a vzniklá pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu.

Nadace si uvědomují, že jejich účelem je spravovat a rozdělovat finanční prostředky pro veřejně prospěšné účely a tím sloužit celé společnosti. Tohoto účelu dosahují zejména prostřednictvím podpory nestátních neziskových organizací. Jejich přístup ke společenským otázkám je nestranný.

Tento dokument shrnuje základní etické principy činnosti nadací, které respektují a přesahují rámec současného zákona. Dokument předjímá budoucí normy jednání a působení nadací na veřejnosti. Zveřejněním dokumentu usilují jeho signatáři o to, aby se zde uvedené zásady staly obecně přijímanými.

V souladu s etickými principy nadace:

- používají své prostředky na obecně prospěšný účel, pro který byly zřízeny
- dodržují princip rozdělování nadačních příspěvků třetím osobám
- minimalizují náklady na svoji vlastní administrativu
- hospodaří s majetkem jim svěřeným zakladateli a dárci tak, aby byl trvalým a pokud možno rostoucím zdrojem dalších příjmů
- poskytují veřejnosti možnost seznámit se se svými statuty a grantovými pravidly
- vedou řádně své účetnictví a zajišťují vyjádření nezávislého auditora ke svému hospodaření
- uveřejňují výroční zprávu o činnosti a výsledcích hospodaření s majetkem, vyčíslují významné dary a uvádějí přehled významných poskytnutých nadačních příspěvků
- dodržují své jasně a srozumitelně definované poslání, cíle a programy

- v souladu se svým posláním, statutem, cíli a programy:
  - dbají na to, aby se udělování nadačních příspěvků řídilo jednoznačnými a předem uveřejněnými pravidly
  - dbají na to, aby proces rozhodování o poskytování nadačních příspěvků probíhal řádným a objektivním způsobem a aby nedošlo ke konfliktu zájmů osob, které se účastní výběru uchazečů a rozhodování o výši nadačních příspěvků
  - dbají na uzavírání smluv obsahujících podmínky pro poskytnutí nadačního příspěvku
  - dbají o kontrolu řádného využití poskytnutých nadačních příspěvků v souladu s podmínkami zákona a příslušných smluv
  - pečlivě sledují a průběžně hodnotí výsledky své nadační činnosti
- dbají o minimalizaci nákladů na správu tak, aby nejenom dodržovaly zákonem stanovené omezení zapsané ve statutu, ale aby ušetřené prostředky mohly být použity pro plnění cílů a programů
- dbají o zachování morálního kreditu členů správních a dozorčích orgánů
- ochraňují intelektuální hodnoty vložené žadatelem do předložených projektů a dbají na to, aby nápady žadatele, ani jejich část, nebyly využity ve prospěch jiného subjektu bez vědomí autora
- dbají na ochranu informací o osobních údajích žadatelů, které získají v souvislosti se žádostmi o nadační příspěvek
- informují o své činnosti prostřednictvím pravidelně vydávaných zpráv:
  - o svém poslání, cílech, programech a činnosti v uplynulém kalendářním roce
  - grantových pravidlech a jejich úpravách
  - zdrojích příjmů a jejich výši, včetně zákonem požadovaného výčtu nadačních darů
  - výši provozních nákladů
  - celkových výdajích a jejich struktuře, včetně výčtu významných poskytnutých nadačních příspěvků
  - změnách statutu nebo dalších významných dokumentů veřejného charakteru
  - členech správní a dozorčí rady
- dbají o řádnou evidenci přijatých nadačních darů a poskytnutých nadačních příspěvků
- projevují úctu a vážnost ve vztahu k zakladatelům a dárcům
- respektují projevenou vůli a přání dárců, pokud nejsou v rozporu se zákonem nebo statutem
- informují dárce o skutečnostech, které se vztahují k jeho osobě, jsou-li použity v dokumentech vydávaných nadací
- dojednávají s dárcem, zda a v jaké formě bude uvedena ve výroční zprávě informace o poskytnutém daru
- řádně spravují svůj majetek a usilují o jeho zajištění do budoucna
- volí etické prostředky k propagaci své činnosti
- jednájí vždy s vědomím odpovědnosti za celkový obraz a vývoj neziskového sektoru

V Praze dne 9. dubna 2002

Příloha 5:

Principy etického chování nadačních fondů

My, nadační fondy sdružené v Asociaci nadačních fondů při Fóru dárců, jsme se dohodly na následujících principech etického chování, které respektujeme a považujeme pro svou činnost za závazné. Vyzýváme ostatní nadační fondy, aby se k těmto etickým principům připojily.

PREAMBULE

Filantropie představuje nezištnou pomoc penězi, věcnými dary, časem a dovednostmi bez očekávání osobního zisku. Jde o činnost zaměřenou na dosahování veřejně prospěšných cílů. Tradice dárcovství a péče o druhé je pro kvalitu života zcela zásadní. Nadace a nadační fondy jsou projevem organizované filantropie v ČR. Tyto subjekty, i ostatní, které mají stejné záměry, potřebují pro svou činnost jasné principy etického chování v oblasti poskytování prostředků tak, aby filantropie získala všeobecnou důvěru a respekt široké veřejnosti.

Nadační fondy jsou podle zákona č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech účelová sdružení majetku, zřízená a vzniklá pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu.

Nadační fondy si uvědomují, že jejich účelem je spravovat a rozdělovat finanční prostředky pro veřejně prospěšné účely a tím sloužit celé společnosti. Jejich přístup ke společenským otázkám je nestranný a nepolitický.

Tento dokument shrnuje základní etické principy činnosti nadačních fondů, které respektují a přesahují rámec současného zákona. Dokument předjímá budoucí normy jednání a působení nadačních fondů na veřejnosti. Zveřejněním dokumentu usilují jeho signatáři o to, aby se zde uvedené zásady staly obecně přijímanými.

V souladu s etickými principy nadační fondy:

- používají své prostředky na obecně prospěšný účel, pro který byly zřízeny
- dodržují princip rozdělování nadačních příspěvků třetím osobám
- minimalizují náklady na svoji vlastní administrativu
- poskytují veřejnosti možnost seznámit se se svými statuty a grantovými pravidly
- vedou řádně své účetnictví a zajišťují vyjádření nezávislého auditora/revizora ke svému hospodaření
- uveřejňují výroční zprávu o činnosti a výsledcích hospodaření s majetkem, vyčíslují významné dary a uvádějí přehled významných poskytnutých nadačních příspěvků
- dodržují své jasné a srozumitelně definované poslání, cíle a programy
- v souladu se svým posláním, statutem, cíli a programy:
  - dbají na to, aby se udělování nadačních příspěvků řídilo jednoznačnými a předem uveřejněnými pravidly
  - dbají na to, aby proces rozhodování o poskytování nadačních příspěvků probíhal řádným a objektivním způsobem a aby nedošlo ke konfliktu zájmů osob, které se účastní výběru uchazečů a rozhodování o výši nadačních příspěvků

- dbají na uzavírání smluv obsahujících podmínky pro poskytnutí nadačního příspěvku
  - dbají o kontrolu řádného využití poskytnutých nadačních příspěvků v souladu s podmínkami zákona a příslušných smluv
  - pečlivě sledují a průběžně hodnotí výsledky své nadační činnosti
  - dbají o minimalizaci nákladů na správu tak, aby nejenom dodržovaly zákonem stanovené omezení zapsané ve statutu, ale aby ušetřené prostředky mohly být použity pro plnění cílů a programů
  - dbají o zachování morálního kreditu členů správních a dozorčích orgánů
  - ochraňují intelektuální hodnoty vložené žadatelem do předložených projektů a dbají na to, aby nápady žadatele, ani jejich část, nebyly využity ve prospěch jiného subjektu bez vědomí autora
  - dbají na ochranu informací o osobních údajích žadatelů, které získají v souvislosti se žádostmi o nadační příspěvek
- informují o své činnosti prostřednictvím pravidelně vydávaných zpráv:
- o svém poslání, cílech, programech a činnosti v uplynulém kalendářním roce
  - o grantových pravidlech a jejich úpravách
  - o zdrojích příjmů a jejich výši, včetně zákonem požadovaného výčtu nadačních darů
  - o výši provozních nákladů
  - o celkových výdajích a jejich struktuře, včetně výčtu významných poskytnutých nadačních příspěvků
  - o změnách statutu nebo dalších významných dokumentů veřejného charakteru
  - o členech správní a dozorčí rady
- dbají o řádnou evidenci přijatých nadačních darů a poskytnutých nadačních příspěvků
  - projevují úctu a vážnost ve vztahu k zakladatelům a dárcům
  - respektují projevenou vůli a přání dárců, pokud nejsou v rozporu se zákonem nebo statutem
  - informují dárce o skutečnostech, které se vztahují k jeho osobě, jsou-li použity v dokumentech vydávaných nadací
  - dojednávají s dárcem, zda a v jaké formě bude uvedena ve výroční zprávě informace o poskytnutém daru
  - řádně spravují svůj majetek a usilují o jeho zajištění do budoucnosti
  - volí etické prostředky k propagaci své činnosti
  - jednájí vždy s vědomím odpovědnosti za celkový obraz a vývoj neziskového sektoru.

Název: Transparentnost organizací občanské společnosti

Autor: Ing. Pavel Bachmann, Ph.D.

Obálka: Ing. Pavel Bachmann, Ph.D.

Sazba: Ing. Miloslav Prokeš

Roka místo vydání: 2012, Hradec Králové

Vydání: první

Náklad: 200

Vydalo nakladatelství GAUDEAMUS, Univerzita Hradec Králové
jako svou 1176. publikaci.

ISBN 978-80-7435-235-5